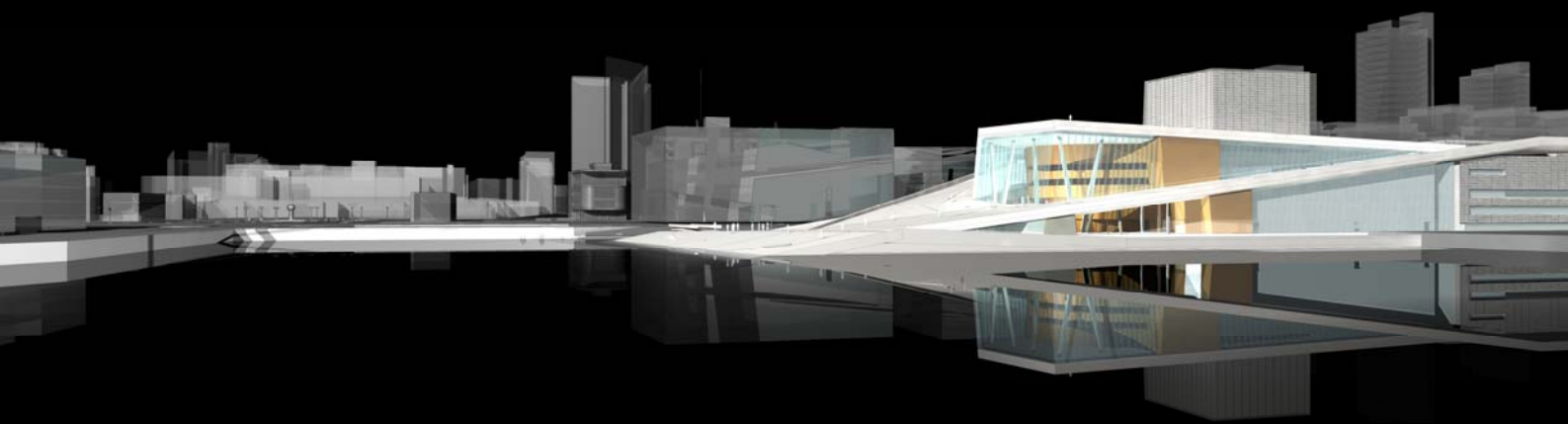

Nytt operahus

- for kultur, byutvikling eller begge deler

Masteroppgave i Samfunnsgeografi, Vår, 2006

Marius Hofseth

Institutt for Sosiologi og Samfunnsgeografi, Universitetet i Oslo

Nytt operahus

- for kultur, byutvikling eller begge deler

Masteroppgave i Samfunnsgeografi Vår 2006

Marius Hofseth

Institutt for Sosiologi og Samfunnsgeografi, Universitetet i Oslo

Forord

Kjærligheten er en ensom ting skrev Agnar Mykle, men å skrive en masteroppgave er om mulig enda mer ensomt. Bedre blir det ikke av at en stundom ikke helt vet om det er hat eller kjærlighet som en føler mest av ovenfor sitt prosjekt. Denne oppgaven er, sitt beskjedne omfang til tross, et resultat av en lang prosess, som på et vis startet lenge før jeg begynte på min mastergrad.

Sommeren 1997 fant jeg, langt inne i et gammelt fjøs, i bokbyen i Fjærland, en bok som jeg mest av alt kjøpte for dens forførende tittel; *The Death and Life of Great American Cities*. Denne boken var skribenten og byaktivisten Jane Jacobs debutbok fra 1961, og er kan hende en av forrige århundrets viktigste bøker om byer og byers liv og utvikling. Ikke bare var denne boken et viktig debattinnlegg i sin samtid, men den har fremdeles relevans i sin beskrivelse av den mellommenneskelige interaksjon i bysamfunnet, og hvordan byen best ivaretar denne. Det som likevel slo meg mest da jeg leste boken for første gang, var den kjærlighet Jane Jacobs viste ovenfor byen, og det i en tid da antiurbanismen hadde gode kår. Jacobs var av de første som reiste stemmen mot den da rådene byplanideologien som forfektet totalsanering og sonedeling, og som har etterlatt seg mang en ørken av golde bystrøk, dårlige bomiljø og endeløse parkeringsplasser. Jacobs fortsatte frem til hun døde 25. april d.å. å være engasjert i byutviklingspørsmål, som forfatter og som aktivist, og vil for alltid være en stor inspirator, for meg og mange andre.

Interessen for byer og byers utvikling har ført meg til samfunnsgeografien og bygeografien. I denne oppgaven ser jeg nærmere på en av de mest markante sakene i Oslos utvikling de siste ti årene, byggingen av nytt operahus og utviklingen av Bjørvika. Jeg har fulgt Operadebatten siden 1996-97, fra tiden på videregående da jeg lurte på hva jeg skulle gjøre ”når jeg ble stor”. Slik sett er en ring sluttet med dette arbeidet.

For all hjelp til denne oppgaven må jeg takke min veileder Per Gunnar Røe. Jeg må også få takke Husbanken, som har gitt meg både arbeidserfaring og en viktig inntektskilde for å understøtte min studenttilværelse, - og en særlig takk til mine nære kollegaer som har lært meg så mye, og da særlig Inge Willumsen, Ingolf Westbø og Anne Marit Vagstein. Uten gode venner å dele gleder og frustrasjoner hadde jeg nok heller ikke kommet i land med denne oppgaven, og jeg vil særskilt takke Vedran Mihic og Jørn E. B. Henriksen.

En stor takk fortjener også mine foreldre, Reidunn og Paul, for all deres støtte og store tiltro til meg. Størst takk av alle skal likevel Andrew ha, for hans store tålmodighet, moralske og faglige støtte og hans evne til å gjøre hverdagen rikere.

Marius Hofseth, Oslo, mai 2006

Innhold

Forord.....	5
Innhold	7
Figurliste.....	9
Kapittel 1, Innledning.....	11
Bjørvika i Oslo bys utvikling	12
Bakgrunn og problemstilling for oppgaven	13
Disposisjon for oppgaven.....	14
Kapittel 2, Teori	15
En gjennomgang av ulike tilnærminger	15
Modernismens byplanleggingsregime.....	16
Governing som styringsystem i byplanleggingen	17
Den postmodernistiske reaksjon.....	19
Kritikk av postmodernismen	21
Postmoderne bygeografi.....	23
Kritikk av den postmoderne bygeografien	26
Nettverkstyring i byutviklingsarbeid.....	27
Entreprenørpolitikk	28
Kulturstrategi som entreprenørpolitisk virkemiddel	31
Den nye middelklassen.....	33
Bruk av stedsmarkedsføring og kulturstrategi i Norge	35
Kritikk av neo-liberale virkemidler.....	37
Kapittel 3, Metode.....	39
Tekst- og byforståelse	39
Tekstanalyse	40
Metodisk Tilnærming	41
Laclau og Moffes diskursteori.....	43
Dekonstruksjon.....	45
Metodens anvendelse	46
Datainnsamling.....	47
Kapittel 4, Analysens del 1	49
<i>Operaen til Vestbanen !</i>	49
Operadebattens aktører.....	50
Opera for kunsten eller byutviklingen?	54
<i>Opera for Opera</i> (og/eller vestkanten).....	54
Oppsummering av argumenter i <i>Opera for Opera</i> diskursen	65
<i>Nei til Opera</i> diskursen	67
Oppsummering av argumenter i <i>nei til opera</i> diskursen	70
<i>Operaen der den er</i> diskursen	70
Oppsummering av standpunktene i <i>Opera der den er</i> diskursen	71
<i>Opera og byutviklingsdiskursen</i>	72
Oppsummering av argumentene i <i>byutviklingsdiskursen</i>	80
Kapittel 5, Analysens del 2	83
Operaens rolle i Bjørvikautbyggingen	83
Den Norske Operas reaksjon på lokaliseringsvalget.....	83
Lokaliseringsbeslutningens betydning for byutviklingen i Bjørvika	84
Innvirkning på byplan og arkitektur.....	85
Operaens betydning for frigjøringen av havnearealene	88
Operaens betydning for veiomlegging og senketunnel i Bjørvika.....	89

Sammenfatning av diskursen om operaens innvirkning	92
Byfornyelse som kulturell verdikamp	92
<i>Diskurs om operabyggets rolle i bytransformasjon og bypolitisk omstilling</i>	92
Ulike kritiske diskurser	95
' <i>Bilbaosyndromet</i> '	95
<i>Diskurser om neoliberal og entreprenørpolitisk inspirert byutvikling</i>	98
<i>Venstresidens innvendinger</i>	101
<i>Lokal motstand</i>	103
<i>Konservativ kritikk</i>	104
Sammenfatning av ulike kritiske diskurser	107
Kapittel 6, Avsluttende betraktninger og konklusjoner for oppgaven	109
Diskurser om Operaens lokalisering	109
Diskurser om Operaens rolle for og i byutviklingen av Bjørvika	111
Sammenfatning av hoveddiskurser	112
<i>Opera som noe mindre interessant</i>	112
<i>Opera som et mål i seg selv</i>	113
<i>Opera - også et middel for noe mer enn seg selv</i>	113
Avslutende betraktninger	114
Kilder.....	115
Aviser	119

Antall ord i oppgaven inkludert noter og referanseliste: 45 413

Figurliste

Forsideillustrasjon ved Snøhetta AS

Figur 1 <i>En abonnent på Aftenposten</i> , Oda Krogh, 1887	47
Figur 2 De aktuelle operatørene, Kulturdepartementet	53
Figur 3 Reguleringskart for Bjørvika, Oslo kommune, Plan- og bygningsetaten.....	88
Figur 4 Guggenheim Bilbao, foto ved forfatter.....	95

Kapittel 1, Innledning

Da det internasjonale revisjonsselskapet *Ernst & Young* i 2003 relokerte sitt norske hovedkontor til Bjørvika til var det ikke uten store ord:

”...det er med stor entusiasme vi flytter til Oslos første bydel, der Harald Hardråde for snart 1000 år siden bestemte at byen skulle ligge. Og vi har meget store forventninger til den fremtidige utviklingen av området som vi med tiden tror kan bli Oslos mest sentrale bydel, sier styreformann Ernst Alsaker”.¹

I denne pressemeldingen ble også Operaen, som da var påbegynt, nevnt som den nye bydelens viktigste kommende attraksjoner. En såpass stor anledning syntes *E&Y* at denne relokaliseringen var, at de også utgav en bok om bedriftens nye kontorbygg og den nye bydelen; *”En by i endring, Bjørvika – porten til det nye Oslo”* (Fiskum 2003). Mens syv sider er viet *E&Ys* nye kontorbygg, Oslo Atrium (som de riktignok deler med andre, men mindre leietagere), er resten av boken viet nabolaget og den nye bydelen som er underveis. Om ikke annet presenterer denne boken noe nytt innen bokutgivelser fra bedrifter. Slike bokutgivelser har som regel vært en foreteelse først og fremst i anledning de store jubileer. Det er sjelden at et firma velger å utgi en bok som nærmest ikke handler om selskapet selv, men dets fysiske nabolag.

I tillegg til dette ser jeg også på denne bokutgivelsen som tegn på at byutviklingsprosessen i Bjørvika var i gang, ikke bare fysisk, men også på et symbolsk nivå. Siden det ennå ikke er så mye rent faktisk å ta stilling til, er det like mye idéene omkring bydelen som denne prosessen handler om. Flere år før Bjørvika står fram som en ny bydel, vil mange allerede ha gjort seg tanker omkring området. Mange vil også ha en klar formening om hvem bydelen er tenkt for også.

Noe sikkert tegn på at Bjørvika blir et vellykket prosjekt er selvsagt ikke en slik bok, men den viser en interesse for bydelen som få unte den for selv få år siden. *E&Ys* bok omtaler også prosjektet *”Barcode”* et utbyggingsprosjekt på nabotomten mot øst. Dagens Næringsliv kunne den 29.mars 2005 meddele at leiekontrakten for det første kontorbygget i dette prosjektet var tegnet med *PricewaterhouseCoopers*, til en pris godt over gjennomsnittet for Aker Brygge. Noe annet enn en sterk indikasjon på Bjørvikas økende prestisje kan vel ikke dette sees på som.

---

¹ Pressemelding fra *Ernst & Young* 08.08.2003, http://www.ey.com/GLOBAL/content.nsf/Norway/080803_Oslo_Atrium

Bjørvika i Oslo bys utvikling

I denne oppgaven vil jeg se på debatten rundt byggingen av nytt operahus og dettes betydning for utviklingen av Bjørvika. Før jeg går videre vil jeg først si noe kort om settingen for denne byutviklingsdebatten.

Oslo by ble grunnlagt innerst i Viken rundt år 1000, på østre side av det området som i dag går under navnet Bjørvika. Etter flere bybranner ble byen, på kongelig befaling av Kristian den IV, i 1624 flyttet over på den andre siden av Bjørvika til Akersneset for der å ligge i ly av Akershusfestning. Senere spredte bebyggelsen seg utover, og nådde etter hvert tilbake til gamle Oslo. I selve Bjørvika var hele tiden havnevirksomheten konsentrert. Særlig var utskipping av tømmer en stor geskjeft, en virksomhet som var utslagsgivende for byggingen av Norges første jernbane: Hovedbanen (Christiania-Eidsvoll) som åpnet i 1854. Etter hvert kom det også til industrivirksomhet i området med Nyland Mek. Verksted ved munningen av Akerselva som den største arbeidsplassen.

I likhet med mange øvrige industribyer, opplevde Oslo en kraftig vekst på siste del av 1800-tallet. Denne veksten har med unntak av en periode på 1970-tallet vedvart for Oslos del, om enn i mindre målestokk. En rekke andre industribyer i Europa og Nord-Amerika har derimot opplevd stor tilbakegang i folketallet etter 2. Verdenskrig. Denne tilbakegangen har ofte vært drevet av to forhold, utflagging av industri og middelklassens utflytting til forstedene. Denne situasjonen har, sammen med reduserte offentlige bevilgninger til byutvikling, resultert i at mange byer har søkt etter nye strategier for å gjenerobre sin status som vekstsenter. Dette har vist seg som stadig viktigere for å unngå arbeidsløshet, sosiale problemer og økte offentlige utgifter.

Det som har blitt en ofte foretrukket strategi, er satsing på kultur i ulike former som en brekkstang for byutvikling. I Europa er den baskiske byen Bilbao i Nord-Spania et av de mest omtalte eksempler, som via lobbyvirksomhet, og ved å være villige til å investere store beløp, klarte å få lokalisert ett av Guggenheimstiftelsens museer til byen. Disse byutviklingsstrategiene er ikke bare en form for urban nødhjelp, men representerer nye investeringsmuligheter. En viktig årsak til mange byers tilbakegang har vært mangelen på nye investeringsmuligheter etter at industrien har flagget ut, som så har resultert i reduksjon av *FDIs*, mens hjemlige investorer har plassert sin kapital andre steder.²

Den Norske Opera ble, med god innsats fra operaen selv, trukket frem som en institusjonen som burde skaffes bedre lokaler mot slutten av 1980-tallet. Gamle Oslo

---

² FDI: foreign direct investment; investeringer fra utlandet som går direkte fra investor til prosjekt

Arbeiderparti, som i flere år arbeidet for å bedre bo- og livsvilkår i Oslo indre øst, så her en sak som kunne brukes i dette arbeidet.³ De lanserte ideen om å lokalisere nytt operahus til Bjørvika og bruke dette som brekkstang for utviklingen av bydelen og for å gi Oslo indre øst et løft. Regjeringen hadde på dette tidspunktet allerede et intensjonsvedtak om å plassere nytt operahus på Vestbanen. Dette var begrunnet i operaens egne ønsker og behov, og en mulig ”kulturell forankring” til Oslo Vest. Andre prøvde på sin side å beholde operaen i Folketeaterbygningen, og så på en opprustning og utvidelse av de opprinnelige lokalene som positivt for området.

Bakgrunn og problemstilling for oppgaven

Jeg har fulgt debatten rundt operaens plassering og utbyggingen av Bjørvika med interesse siden 1996-97, og har i denne masteroppgaven valgt å ytterligere fordype meg i denne saken. Operasaken tangerer så mange interessante aspekter i faget og samfunnet som helhet, så som; byutvikling, kulturformidling, arkitektur, samferdsel, governance og entreprenørpolitikk, gentrifisering, stedsmarkedsføring osv. Særlig har koblingen mellom kultur og urbanitet, og bruk av kultur som generator i byutvikling interessert meg.

I denne oppgaven ønsker jeg derfor å se nærmere på bruken av kultur i byutvikling, og mer spesielt på bruken av kulturbygg som grep i byutvikling. Jeg har valgt å bruke byggingen av nytt operahus i Bjørvika som case. Oppgaven vil bestå av en analyse av diskurser rundt byggingen av nytt operahus og transformeringen av Bjørvika. Følgende problemstilling skal undersøkes:

Hvordan har Operaen blitt brukt i diskusjoner om byutvikling i Oslo

- a) i forhold til ønsket om, eller motstand mot, å bruke operaen i byutvikling; hvilke argumenter ble brukt i lokaliseringsdebatten og hvilke aktører fremførte disse?
- b) i debatten omkring Operaens rolle i utviklingen av Bjørvika; hvilke argumenter ble brukt og hvilke aktører fremførte disse?

Hvordan operaen har blitt brukt, kan forstås på ulike måter, men her mener jeg hvordan operaen er brukt som argument. Blant motstandere av å bruke statlige midler på operabygg, ble for eksempel operaens stilling som finkultur, brukt som argument for å nedprioritere denne fremfor helse og omsorg. En annen måte operaen ble brukt, er tanken om å bruke operaen som ’brekkstang’ i byutviklingen av Oslo, fortrinnsvis Bjørvika. Dette kunne igjen

---

³ Gamle Oslo Arbeiderparti er Oslo Arbeiderpartis lokallag i bydel Gamle Oslo.

forstås på ulikt sett, enten at operaen skulle være en iverksetter av en videre prosess, eller at operaen skulle fungere som en 'motor' i byutviklingen, og være en kontinuerlig deltager i byutviklingen. I første ledd av problemstillingen, søker jeg å kartlegge de ulike standpunktene i debatten rundt lokalisering av nytt operahus i Oslo, og argumentene som ble ført i denne. I problemstillingens annet ledd søker jeg operaens rolle for byutviklingen av Bjørvika, både hvilke følger som allerede kan registreres, men også her hvilke argumenter som har blitt ført for operaens betydning i utviklingen av dette byområdet.

Disposisjon for oppgaven

Jeg tar i all hovedsak utgangspunkt i mediedebatten, og da i hovedstadspressen og de aktører som deltok her i perioden 1989 til 2006. Dette vil jeg komme tilbake til i metodekapittelet. Min behandling av disse diskursene vil være en tekstanalyse av de utvalgte tekstene. Denne analysen har brukt teorier om diskursanalyse som et teoretisk bakteppe, noe som er behandlet i teorikapittelet.

Oppgaven består etter forord og denne innledningen, av et teorikapittel som tar for seg den teori som ligger til grunn for oppgaven og som har bidratt til min forståelse av studieobjektet. Neste kapittel er metodekapittelet, og dette tar for seg den metode som er brukt i analysen eller som har fungert som en forståelseshorisont for arbeidet. Deretter kommer to analysekapitler, som tar for seg henholdsvis første og annet ledd av problemstillingen. Oppgaven avsluttes med avsluttende betraktninger hvor jeg prøver å komme fram til en konklusjon for oppgaven. Bakerst kommer kildelister og referanser til de avisartikler som analysen er basert på.

Kapittel 2, Teori

En gjennomgang av ulike tilnærminger

Den britiske forskeren Charles Landry, stifteren av forskningsstiftelsen Comedia, hevdet i sin bok *The Creative City*, at kulturen i dag har flyttet ”centre stage”, da særlig fordi denne utgjør en viktig, og mange steder underutnyttet resurs for byer og deres utvikling. Landry viser til at utflagging og nedlegging av industri fra små og større byer i Vest-Europa og Nord-Amerika, har skapt et behov for en erstatting, både av arbeidsplasser og investeringsmuligheter. Som en næring i vekst, og med økt status (bare betegnelsen næring om kulturen, er i hvert fall blant enkelte et tegn på økt status), er kulturnæringen et stadig mer utbredt satsingsfelt for å skape nye arbeidsplasser og byutvikling i stadig flere vestlige byer av ulik størrelse (Landry 2000). Comedia er i seg selv et eksempel på den nye måten byer i dag utvikles på. Siden stiftelsen ble stiftet i 1978, har den stadig økende grad arbeidet med konsulentvirksomhet ovenfor regioner og byer, med fokus på *kreativitet* som byutviklingsfaktor.⁴

“As capital becomes increasingly mobile, this competition heats up. Cities are increasingly investing public monies and raising private funds to fight these ‘place wars’. While once the main role of planners was to regulate development, now it is to promote it. Planners become ‘urban sales agents’ who negotiate deals with private sector developers in order to stimulate growth. Local government has become entrepreneurial using the methods of business.”
(Holcomb 1994: 118)

Utviklingen med å bruke kultur for å utvikle byer, og hyre eksterne konsulenter i dette arbeidet, er et resultat av byers overgang fra å være selgere til å bli markedsførere i kampen om mennesker og kapital i konkurranse med andre byer og regioner eller såkalte ‘place wars’. Denne nye rollen som byplanleggere har inntatt, som markedsførere for å generere vekst, er et diametralt brudd med deres tidligere rolle under modernismens byplanregime. For å bedre forståelsen av denne utviklingen og for å forstå planlegging i en post-moderne kontekst, vil jeg før jeg går videre først se nærmere på planlegging, og dens utvikling under modernismen.

---

⁴ <http://www.comedia.org.uk/>

Modernismens byplanleggingsregime

Planlegging, her i betydningen byplanlegging, har lenge blitt sett på som et modernistisk prosjekt. Det finnes ulike definisjoner på hva planlegging er, men essensen synes å være: *beslutninger om fremtidig handling som sluttet på metodisk grunnlag, frambrakt via vitenskapelig analyse* (Kleven og Harvold 1990). Modernismens sterke tro på vitenskapen og periodens klare ideologiske mål om et bedre samfunn, et mål som skulle nåes via planlegging og offentlig ledelse. Denne politikken styrte i mange år byplanleggingen og utviklingen av byer og tettsteder over hele verden. Den sveitsisk/franske arkitekten Le Corbusier har fått æren, eller eventuelt skylden for mye av den ideologi som moderne byplanlegging har bygget på. Han peket ut fremtiden, med heller liten blygsel i sin bok *Towards a New Architecture* fra 1923, hvor han fremholdt at planen var generatoren som brakte verden fremover, og en nødvendighet for at det moderne samfunnet skulle overhode fungere (Le Corbusier 1997). For Le Corbusier var arkitektur og planlegging to sider av samme sak, og det var i samme bok at han postulerte mantraet: ”*Arkitektur eller revolusjon*”. Det var i en ny og bedre arkitektur svarene for samfunnets utfordringer lå i følge Le Corbusier, og det var ved anvendelsen av denne at en kunne unngå det ellers uunngåelige; opprør og revolusjon.

“The primordial instinct of every human being is to assure himself of a shelter. The various classes of workers in society today no longer have dwellings adapted to their needs; neither the artisan nor the intellectual. It is a question of building which is at the root of the social unrest of to-day; architecture or revolution.”
(Le Corbusier 1997: 269)

I korte trekk mente han at totalsanering (rive alt som ikke var av antikvarisk interesse, og det var heller lite), trafikkseparering (atskilte gangveier, sykkelstier, veier for lokal- og fjerntrafikk) og soneinndeling (strengt atskilte områder til ulike formål som: boliger, kontorarbeidsplasser, industri og foretninger) var måte å utvikle fremtidens by på. *Byen i det grønne* ble sett på som målet.⁵ Le Corbusiers ideer har hatt stor innvirkning, og da i særdeleshet i gjenoppbyggingsperioden av Europa etter andre verdenskrig, da en pga krigens ødeleggelser virkelig hadde det ’*tabula rasa*’ som modernismen foreskrev, men også i USA fikk planleggere i mange byer frie fullmakter til å omskape mange sentrale boligområder. Dette var gjort mulig av middelklassens utflytting til forstedene, noe som gjorde at den gamle bybebyggelsen lå delvis forlatt tilbake, med kun fattige og mindre privilegerte beboere, som oftest ikke hadde resurser til å hamle opp med en toppstyrt planprosess. Interessant her er at disse modernistiske planarbeidene møtte først alvorlig motstand da de beveget seg inn på de

---

⁵ *The City in the park*, av vittige tunger omskrevet til *The City in the carpark*, som ofte ble resultatet.

områder av sentrale bystrøk som var overtatt (gentrifisert) av middelklassen, som var tilfellet for Greenwich Village i New York på begynnelsen av 1960-tallet (Jacobs 1961).

Governing som styringsystem i byplanleggingen

Det modernistiske planleggingsregimets styringsystemer blir i dag gjerne omtalt som governing. Disse styringsystemene har i all hovedsak vært preget av en sterk offentlig sektor. Tidligere professor ved NTNU, Rolf Jensen, trekker i en artikkel trådene tilbake til den britiske økonomen John Maynard Keynes for å finne inspirasjonen for den planleggingstradisjonen som var underlagt dette regimet. Keynes, som gav navn til Keynesianismen, mente at en sterk stat var viktig for å kontrollere og regulere økonomien. I gode tider kunne staten trekke seg noe tilbake, men om depresjoner truet, var det etter hans mening viktig at offentlig sektor økte sitt forbruk, om nødvendig ved å øke sin gjeld, for å holde produktiviteten oppe og arbeidsløsheten nede. Disse teoriene lanserte han i 1936 som en reaksjon på depresjonen på 1930-tallet. Keynesianismen fikk stor innflytelse i gjenoppbyggingen av Europa i etterkrigstiden. (Hveem 1996).

Jensen lister opp en rekke faktorer som han mener karakteriserer hva han omtaler som 'Governing'. Dette er bruk av planøkonomi, vektlegging av det nasjonale markedet, fokus på offentlig lederskap og stat og kommune som viktige samfunnsbyggere. Dertil en sterk kommunal styring av planlegging og gjennomføring, kommunal utbygging og drift av teknisk infrastruktur, og med et kommunalt ansvar for utbygging av andre samfunnsoppgaver som boliger, skoler og annen sosial service (Jensen 2004: 4).

Modernistisk planlegging, i tradisjon etter Keynes, Le Corbusier og andre, la opp til en sterk offentlig styring, både av selve planprosessen, og implementeringen av planene. Denne styring, av enkelte i ettertid sett på som ensretting, ble forsvart ut i fra modernismens tro på enhet og konsensus. Filosofen Jürgen Habermas forsvarte modernismen nettopp ut fra troen på konsensus, og dets betydning for samfunnet (Peet 1998). "*Habermas argues that societies are simultaneously action systems integrated through communicatively achieved consensus...*" (Peet 1998: 92) Modernismen er også tett knyttet mot Marxismen, som også sterkt vektla planlegging, "objektiv vitenskap" og et grunnleggende strukturelt tankesett (Peet 1998).

Kritikken mot den modernistiske planleggingen kom dog ikke først fra den politiske høyresiden, men fra radikale grasrotorganisasjoner, og frittalende teoretikere uten akademisk bakgrunn. I *The Life and Death of Great American Cities*, gikk Jane Jacobs på angrep på den da rådene toppstyrte byplanleggingen som ikke øynet den alminnelige borgers meninger eller

behov. I boken beskriver hun en samtale hun hadde med en venn som jobbet i på byplankontoret i Boston, om forholdene i North End (Bostons italienske arbeiderklassebydel). Selv om Jacobs planleggervenn synes North End var en hyggelig bydel, passet den ikke inn i hans faglige forestilling av den gode by, til det var den alt for tett befolket, og måtte derfor saneres. Jane Jacobs var selv sterkt engasjert i kampen for å bevare sitt eget nærmiljø, Greenwich Village i New York, mot motorveiutbygging. Denne veiplanen var i alle henseender typisk for perioden, med toppstyrt planprosess med liten grad av offentlig innsyn og beboermedvirkning (Jacobs 1961).

Et av de første byområder utviklet under et strengt modernistisk 'regime' i Norge som møtte kraftig kritikk, var Ammerud utbyggingen. Ammerud var OBOS største boligprosjekt på midten av 1960-tallet (1700 boliger). Kritikken ble først og fremst fremført i to rapporter (Sæterdal og Hansen 1969 og Bull, Hansen og Haug 1971) fra Norsk Byggforskningsinstitutt, som kritiserte ikke bare de fysiske løsningene, men også måten utbyggingen ble planlagt, og hvilke sosiale effekter disse faktorene fikk selv etter kort tid. Disse rapportene fikk stor betydning for den videre boligplanleggingen i Norge, men i første omgang var det ikke planleggingsmetodologien som ble utfordret, men derimot mer konkrete boligidealer. Lesningen av Ammerudrapportene satte for alvor høyhusbebyggelsen i vanry som sosialt boligbyggeri i Norge (Reiersen og Thue 1996), til tross for at en ved lesning i ettertid ikke kan finne bastante konklusjoner om høyhusets egnethet som bolig (Guttu 2003), mens kritikken av planleggingen synes åpenbar.

I dag er motstanden mot governing og moderne planlegging ikke lenger en kampsak for radikale grasrotbevegelser eller forbeholdt en intern faglig diskurs som eksemplifisert ved Ammerud utbyggingen, men et politisk mål for et bredt spekter, hvor i senere år neo-liberalismen har ledet an. Postmodernismen, som har ledet an i kritikken av modernismen, har vist seg ikke å være antikapitalistisk, men først og fremst antimoderne, i betydning å være motstandere av modernismen. *"Poststructural theory understands modern society to be a system of power and expresses extreme scepticism about totalitarian politics, be they capitalist or communist"* (Peet 1998: 215).

Den postmodernistiske reaksjon

For lettere forstå bruddet med modernismens styringsystem og det verdisyn som styrte byplanleggingen tidligere, må en også kjenne den postmoderne motreaksjonen som kom til uttrykk fra 1960-tallet og utover.

Postmodernismen er intet enhetlig teorifelt, men består av et mangfold av forskjellige syn som viser stor spredning. Det peker seg likevel ut to nært beslektede retninger, nemlig den poststrukturelle og den postmoderne. Den poststrukturelle retningen har sine røtter i 1968 opprøret i Paris. Disse hendelsene førte til nytenkning også i de akademiske miljøer.

Poststrukturalismen kom som en reaksjon på at mange mente at Marxistisk inspirerte fremgangsmåter og teorier slo feil. Man fikk en postmarxistisk periode som søkte å ta avstand fra den strukturelt baserte måten å tenke på. Postmarxismen og poststrukturalismen bygger på anti-moderne filosofer som Nietzsche og Heidegger sett i lys av et postindustrielt samfunn. Kritikken retter seg mot modernistisk teori, som utviklet seg også i ettertid av 1960-tallet med retninger som strukturalisme, strukturaksjonsteori og realisme (Peet 1998). Postmoderne forståelse er kritisk ovenfor selvfølgelig viten, og er anti-essensialistisk. Retningen viser derfor stor skepsis til rasjonalitet og de store beretningene som fremsetter teorier som skal dekke mest mulig av samfunnet og forklare hvorfor ting er slik de er (Alvesson & Skjöldberg 1998). Det vil si at de er skeptisk til at noen få faktorer kan stå bak en gitt utvikling, eller at disse enkelte tingene skal kunne forklare hele situasjonen. Forskning er ikke en gylden vei til sannhet, det er ingen grunn til at man skal se på vitenskap som nøytral og objektiv. Forskere og deres arbeid har iboende maktaspekter som man må ta hensyn til, ingen kan derfor si at de har noen form for objektiv kunnskap. Det ligger sosiale og politiske maktbegrunnelser under enhver fremsettelse av objektivitet. Nettopp disse forhold har vært ankepunkter mot modernistisk planlegging, som nettopp nyttet seg av den ”objektive” forskning når de skulle fatte sine beslutninger.

Postmodernismen er en videreutvikling av poststrukturalismen som går ett skritt lengre og blir mer vidtrekkende. Den forsøker å produsere en teori uten ontologisk grunnlag, og som er politisk avkoblet. Den franske filosofen Jean Baudrillard rettet søkelyset på makt i det postmoderne samfunnet. Han mente at makten ikke lenger befinner seg i institusjoner og organer, slik hans filosofkollega Michel Foucault har trukket frem, men befinner seg stadig mer i media og som sådan er mindre synlig (Peet 1998).

Geografen Michael Dear lister opp tre ulike områder hvor postmodernismen har satt sine spor:

“..there are three principal references in post-modern thought: (1) a series of distinctive cultural and stylistic practices that are in and of themselves intrinsically interesting; (2) the totality of such practices, viewed as a cultural ensemble characteristic of the contemporary epoch of capitalism (usually distinguished by the term post-modernity); and (3) a philosophical and methodological discourse antagonistic to the precepts of Enlightenment thought, most especially the hegemony of any single intellectual persuasion.” (Dear 2001: 1)

Dear nevner her postmodernismen i tre “former”, som stil, epoke og filosofi/metodologi. Postmodernismen som stil ble toneangivende innen kunsten på slutten av 1950-tallet med retningen Neo-dada og senere med Pop-art. Postmodernismen ble også retning innen for felter som litteratur og arkitektur. Som epoke gjorde postmodernismen seg gjeldene innen geografifaget på begynnelsen av 1980-tallet (Robinson, Guy M. 1998). Geografen Don Mitchel regner derimot rivingen av det mislykkede ”bomaskin” prosjektet Pruitt-Igoe i St. Louis i 1972 som starten for postmodernismen (Mitchell 2001). I Norge kom det aldri så langt at drabantbyer ble revet, men de ble sterkt kritisert, bl.a. i de før nevnte Ammerudrapportene.

Innenfor kulturlivet skjedde altså overgangen allerede på slutten av 1950-tallet, men den modernistiske kunsten har vært, og er fremdeles tilstede parallelt med den postmodernistiske retning. Postmodernismen som filosofisk og metodologisk diskurs utviklet seg utover 1970-tallet. Filosofen Jean-François Lyotard bygde videre på tenkere som Deleuze, Guattari og Baudrillard, som han satte i sammenheng i sin ”rapport om kunnskap”; *The postmodern Condition: A Report on Knowledge*.

*“Jean-François Lyotard is often thought to be the postmodern philosopher. His book *The postmodern Condition* (1984) introduced the term “postmodern” firmly into philosophical discourse, while with his work on theory, ethics, politics, and aesthetics Lyotard tries to break fundamentally with the modern and adopt postmodern positions. Like Foucault, Lyotard criticizes totalizing and universalizing theories and methods and favors difference and plurality. Previously linked domains, such as the theoretical, the practical, and the aesthetic, have their own autonomies, rules, and criteria. Universal and foundational theories and claims that one method or set of concepts has privileged status are rejected: indeed, these are deemed terroristic and totalitarian theorizations”.* (Peet 1998: 209)

Lyotard selv definerer (i sterkt forenklet form) termen postmodernisme som ”*incredulity toward metanarratives*” (Lyotard 1984: xxiv). Med dette mente han at postmodernismen dypest sett bestod i en grunnleggende skepsis til de store teorier (”*grand theories*”) om samfunnet og verden, hva gjerne blir, - eller helst ble, oppfattet som ’evige sannheter’ (Smith 2003: 283). Denne forkastelsen av slike faste holdepunkter gjør at det kan hevdes at postmodernismen lar alt *flyte fritt* siden alt kan diskuteres.

Kritikk av postmodernismen

Postmodernismen har møtt bred motstand og har blitt kritisert fra flere fløyer. Enkelte har også trukket i tvil berettigelsen av å hele tatt snakke om en postmoderne tid. Thomas Mathisen kritiserte i sin bok *Industrisamfunn eller informasjonssamfunn?* (1999) det han ser på som en for lettvinntilnærming til den mye omtalte overgangen til det postindustrielle samfunn. Mathisen går ikke inn på en diskusjon omkring postmodernismen som filosofisk retning, men argumenterer mot at ny informasjonsteknologi skaper noe markant skille fra industrisamfunnet, som han, i og med verdens stadige økende forbruk av industrivarer, viser at fremdeles visselig eksisterer. Videre hevder han at klasseforskjellene består, at den nye informasjonsteknologien først og fremst er til glede for middelklassen, og da i hovedsak i vesten. Han mener også at informasjonsteknologi, heller enn å bidra til å jevne ut forskjeller, sementerer den de bestående strukturer og maktforhold i samfunnet. Ut fra denne forståelsen finner Mathisen at vi ikke befinner oss i en postindustriell eller postmoderne tidsalder, men heller i en høymoderne sådan ”...en tid da virkemåter og tendenser i det moderne har akselerert i forskjellige retninger.” (Mathisen 1999: 16).

Blant dem som kritiserer postmodernismen som teori finner vi Gertrude Himmelfarb. I artikkelen *The Postmodern Turn* trekker Michael Dear frem Himmelfarb som en typisk opposent av postmodernismen.

“Post-modernism is ... far more radical than either Marxism or [other] new 'isms'... all of which are implicitly committed to the Enlightenment principles of reason, truth, justice, morality, reality. Post-modernism repudiates both the values and the rhetoric of the Enlightenment. In rejecting the 'discipline' of knowledge and rationality, post-modernism also rejects the 'discipline' of society and authority. And in denying any reality apart from language, it aims to subvert the structure of society together with the structure of language.”
(Himmelfarb, sitert hos Dear 2001: 3)

Himmelfarb kritiserer postmodernismen fra et konservativt ståsted, og ser på postmodernismen som en radikal utfordrer til det bestående som dertil eroderer historiens stabile fundament gjennom sin relativisme.

Postmodernismen har også blitt kritisert fra marxistisk ståsted, særlig trekker Dear frem geografen David Harvey. Dear nevner her også en hel rekke andre kritikere og en hel rekke bøker, gjerne med hva mange vil regne heller subjektive titler: Alex Callinicos; *Against Postmodernism: A Marxist Critique*, Terry Eagleton; *The Illusions of Postmodernism*, Christopher Norris; *What's Wrong with Postmodernism and The Truth about Postmodernism*.

Dear oppsummerer kritikken fra begge fløyer i seks ulike grupper:

*“-There is nothing new about postmodernism
-No new era is presaged by postmodernity
-Old traditions and standards are best
-Postmodernism’s relativism has produced a cacophony of competing voices that are difficult to distinguish
-Postmodernism is antitheoretical/atheoretical
-Postmodernism is bad politics”*
(Dear 2001: 10-11)

Disse ulike synspunktene systematiserer Dear så i tre ulike hovedinnvendinger mot postmodernismen; *“Postmodernism as style is simply an ephemeral fad of no lasting value; postmodernism as method cannot undermine centuries of Enlightenment wisdom; and postmodernism as epoch has no purchase since capitalism still exists.”* (Dear 2001: 12). Dear bruker deretter ikke mye energi på å avfeie alle tre. Den første innvendingen mener han er utdatert da postmodernismen visse har vedvart og utviklet seg over flere tiår. Når det gjelder innvending nummer to svarer Dear; *“I have no doubt that the conventions of ‘science’ will lead us to important, life-saving, and life-threatening discoveries; but I am equally convinced that the way we know things has been irrevocably altered by a postmodern consciousness”* (ibid). Det viktigst er altså ikke at postmodernismen skal erstatte hva kritikere regner som tradisjonell (eller riktig) vitenskap, men at vår forståelse (av denne vitenskapen) har forandret seg. Den siste hovedinnvendingen aviser Dear med at kapitalismens fremtid er i alle henseender ukjent, men han mener at alt tyder på at store omveltninger er nært forestående, om disse vil finne sted innenfor rammene av kapitalismen eller ikke, er av mindre betydning. Dear avslutter deretter, nokså kjekt med at: *“I wish a long life to those who deny this. May we all live long enough to see clearly what is already plain on the face of the earth.”* (ibid). Dette kan vel vanskelig sees på som å være mindre bastant enn hva han anklager sine meningsmotstandere å være, men om ikke annet så burde det bekrefte Dears tiltro til postmodernismen.

Postmodernismen synes klart å ha engasjert ulike forskere og teoretikere, det være seg forkjempere eller motstandere. Særlig synes det som politisk ståsted særlig spiller inn, som Dear viser til, blir postmodernismen angrepet fra både høyre og venstre fløy. Peet er også ganske klar på at politikk spiller inn: *“Postmodernism has a politics, but it is anti-modern rather than anti-capitalist, and nihilistic rather than radical”* (Peet 1998: 215).

I følge Michael Dear har postmodernismen først og fremst hatt innflytelse over syv områder innenfor bygeografien;

*“Cultural landscapes and place making;
The economic landscapes of post-Fordism;
Philosophical and theoretical disputes related to space and problems of language;
Politics of postmodernity, feminist geography’s discontent with postmodernism, questions of post-colonialism;
The construction of the individual and boundaries of the self (i.e. the issue of identity);
Reassertions of natural and environmental issues.”*
(Peet 1998: 218)

På disse områdene mener Peet at: *“postmodernism enfranchises and empowers those outside the traditional centers of scholastic authority, legitimizes difference, undermines the hegemony of existing power systems”* (Peet 1998: 218). Dette er altså de områdene hvor postmodernismen har virket slik som Lyotard forespeilet, bidratt til å rive ned vedtatte sannheter og skape grobunn for en ny diskurs. I tilfellet Bjørvika kommer flere av disse feltene inn; *“Cultural landscapes and place making”*; *“The economic landscapes of post-Fordism”* og *“Politics of postmodernity”*. Ikke bare er utviklingen av Bjørvika et typisk postmoderne prosjekt i betydning av politiske og økonomiske beslutningsprosesser og finansieringsordninger, men rent faktisk er det snakk om å fylle et reelt post-fordistisk landskap (tidligere skipsverft, Nyland Mek.), eller såkalt brownfield område med nytt (kulturelt) innhold. Bruken av operaen som spydspiss i en slik satsing, føyer seg da også inn blant eksempler i utlandet, hvor Guggenheimmuseet i Bilbao er blant de mest omtalte, og det nye konserthuset *Elbphilharmonie*, som skal bygges i Hamburgs *HafenCity* blant de siste eksemplene (Dagens Næringsliv 12-17. april 2006).

Postmoderne bygeografi

Distinksjoner mellom moderne og postmoderne geografi ble først påtalte på 1980-tallet (Peet, 1998: 216). Siden har det pågått en vedvarende debatt om hvorvidt geografifaget har eller bør utvikle seg i postmodernistisk retning.

Fagretningen LA-skolen innenfor bygeografien, betegner i denne sammenheng den postmodernistiske reaksjon på den tidligere modernistiske Chicagoskolen. De to tar hver for seg utgangspunkt i to ganske ulike Amerikanske byer, og bruker disses struktur og utvikling som redskap for å forstå byer, og byers utvikling.

Dear og Flusty spør i sin artikkel *Postmodern Urbanism “Have we arrived at a radical break in the way cities are developing?”* De mener da i forhold til den etablerte byutviklingsteorien som går under navnet Chicagoskolen, som var det ledene

forskningskasuset for Amerikanske byforskere på 1920-tallet, da denne teorien ble utviklet. Det er for å forstå LA (og andre “nye” byer) at Dear og Flusty forkaster den etablerte Chicagokolen, og skaper sin egen, postmoderne forståelse av den nye fragmenterte byen. For mens Chicagokolen så på den konsentriske byutviklingen i Chicago, med et CBD (central business district), og ringer av lag av byen rundt dette, med stadig lavere tetthet, tegner Dear og Flusty opp kart av LA som et fragmentert lappeteppe, der hvor de funksjoner som i følge Chicagokolen ville legge seg i en hierarkisk struktur, i LA ligger spredt og delvis hulter til bulter. Dear og Flusty trekker frem Marco Cenzatti som den som gav et av de første bidraget til LA skolen i en pamflett fra 1993, hvor han hevdet at:

“that one concern common to all adherents of the L.A. School is a focus on restructuring, which includes deindustrialization and reindustrialization, the birth of the information economy, the decline of nation-states, the emergence of new nationalisms, and the rise of the Pacific Rim.” (Dear & Flusty 1998: 52)

Dear og Flusty trekker også frem Rayner Banham og hans beskrivelse av LA landskapet fra 1973. Banham trakk frem fire LA økologier, *'surfubia'* (strandbyene; Santa Monica, Malibu), *'the foothills'* (åssidene; Beverly Hills, Bel Air osv), *'the plains of Id'* (bygriddene) og *'autopia'* (motorveiene og livet på dem). Disse fire økologiene finnes delvis side om side, delvis overlappende, og delvis uten sammenheng. Denne måten å forstå byen på har så Dear og Flusty brakt videre sammen med en rekke nye økologier som til sammen utgjør deres nye lappeteppe kart av LA, og den postmoderne by. Blant disse nye økologiene trekkes bl.a. fram *'gated communities'*, fornøylesparker, *'edge cities'*, kjøpesentra osv (Dear og Flusty 1998).⁶ Dear og Flusty prøver også å forklare nye maktrelasjoner i den postmoderne virkelighet, og legger særlig vekt på tilgang på informasjon, og dennes kvalitet som et av de klareste klasseskillene. For å beskrive de ulike relasjonene mellom borgene i den postmoderne byen, og hvilke maktfaktorer som er rådene her, lanserer Dear og Flusty en rekke nye begreper, slike som: *“Holsteinization is the process of monoculturing people as consumers so as to facilitate the the harvesting of desires, including the decomposition of communities into isolated family units and individuals in order to supplant social networks of mutual support with consumersheds of dependent customers.”* (Dear & Flusty 1998: 61). Begrepet *'Hosteinization'* viser altså til en strategi for å 'kultivere' innbyggerne i en bestemt retning (monokultivering) for å få disse til å fremstå og også tenke på seg selv, som først og fremst

---

⁶ *Gated communities*: eksklusive inngjerdede boligområder med vakthold og adgangskontroll. *Edge cities*: privatfinansiert satelittby, lokalisert ved motorveikryss i utkanten av større byer, har høyt antall kontorarbeidsplasser, store kjøpesenter og lignende

forbrukere (dette kan også sees i lys av neo-liberalismens store fokus på individets frihet til å velge i et åpent marked). Motstand mot denne strategien avverges i følge Dear & Flusty ved hjelp av ”*Praedatorianism, i.e. the forceful interdiction by a praedatorian guard with varying degrees of legitimacy*” (ibid.), med andre ord ved hjelp av maktmidler som ikke nødvendigvis har noen offentlig legitimitet, men som likefullt griper inn ovenfor innbyggere som ikke innordner seg, særlig er vel dette tilfelle i semioffentlige rom, så som kjøpesentre, men også i offentlige gaterom styrt og vedlikeholdt av offentlig-private samarbeidsselskaper organisert som BIDs (Buisniss Improvment Districts). Dear & Flusty ser på den postmoderne byen som et landskap skapt av det de refererer til som *Keno Capitalism*. Dette landskapet består av løse bruddstykker, med ulike funksjoner spredt rundt omkring i motsetning til den klassiske byplan som beskrevet av Chicagoskolen.

I sin bok *Postmetropolis* beskriver Edward Soja den postmoderne virkelighet i LA, ikke først og fremst hvordan denne byen fysisk materialiserer seg, men hvordan den oppleves og virker på sine innbyggere og besøkende. ”*We live as never before in instantaneously global cityspaces where the frictions of distance appear to be receding and once impenetrable barriers to human communication are becoming more permeable and open*”. Soja skriver videre at “*here the primary focus is on the restructuring of the urban imaginary, our situated and city-centric consciousness, and how this ideological refabrication affects everyday life in the postmetropolis*” (Soja 2000: 324). Soja er på mange måter mer opptatt av hvordan det postmodernistiske landskapet oppleves, i sterkere grad enn hvordan det er utformet, et aspekt som Dear og Flusty tillegger mer vekt. Soja beskriver tre forskjellige former for realitet innenfor den postmoderne byen og dens virkelighet: ’*Hyperrealitet*’ et begrep som er ment å skulle beskrive usikkerheten omkring hva som er ekte og hva som er falskt, hva som er reelt og hva som er imaginært: ”*Involved in almost every aspect of the changing urban imaginary has been the realization that it has become more difficult than ever before to tell the difference between what is real and what is imagined, what can reliably be identified as fact as opposed to what must clearly be labelled fiction.*” (Soja 2000: 325). ’*Simulacra*’ er et begrep som Soja har lånt av Baudrillard, og er ment å beskrive ”*the cumulative replacement of the real (world) by its simulated representations or images*” (Soja 2000: 326). Dertil kommer ’*Simulacrum*’ (som også er et begrep Soja har lånt av Baudrillard) som viser til ”*a perfect copy of an original that may never have existed*” (Soja 2000: 327). Dette er et meget anvendelig begrep, som kan brukes om alt fra kjøpesentre i ”spansk stil” i LA, til opprustingen av Oslo sentrum, hvor en gjenskaper en virkelighet som er helt ny, men som

prøver å utgi seg for å ha historiske referanser, som granitthellene på Karl Johan og utplasseringen av smijernsbenker i nostalgisk design.

Soja bruker dataspillet *SimCity* som både en allegori for den postmoderne byen, men også et eksempel på hvordan vi i vår postmoderne virkelighet ser på byen og forstår den:

”For present purposes, SimCity provides a useful cyberspatial launching pad into the actual hyperrealities of everyday life in the Los Angeles postmetropolis, itself perhaps the “ultimate” city simulator, the place where more designers, planners, elected officials, businesses, and citizens than anywhere else are actively replacing reality with insidiously diverting simulations” (Soja 2000: 340).

Så som i den virtuelle verden, er den postmodernistiske by et sted ’hvor alt flyter’, de evige sannhetene eksisterer ikke lenger, og hvor skepsis til hva en erfarer er eneste måte å danne seg en forståelse av hva som er simulert og hva som er ’ekte’.

Referansen til *SimCity* virker enda mer relevant i dagens Oslo, hvor debatten går om Bjørvikas utvikling. Ennå er bydelen bare i startgropen når det gjelder utbygging, men vi har allerede i flere år sett dataanimasjoner av bygningsvolumer og gater, og det har blitt debatt omkring bygninger som ennå bare finnes på idestadiet⁷. Politikerne sitter som spillere i en *SimCity* lignende virkelighet, og akkurat som i spillet, buer innbyggerne når det er noe de ikke liker. De av politikerne som i øyeblikket er mest åpne for massenes umiddelbare mening, skynder seg og krever omkamp, hvorpå faginstanser og grunneiere protesterer (i *SimCity* representert ved rådgivere og interessegrupper). Inntrykket av en spillvirkelighet forsterkes av medienes til tider tabloide vinkling, illustrert av før nevnte dataanimasjoner, hvor hus og bygninger er tilpasset de rådene signaler. Dette står til sterk kontrast i tidligere tiders byplanlegging, hvor planprosessen var toppstyrt med minimal medvirkning fra fremtidige brukere.

Kritikk av den postmoderne bygeografien

Geografifagets postmoderne retning og særlig LA-skolen har flere kritikere, noen hegner om Chicagoskolen, mens andre, som Terje Wessel, prøver å komme frem til en antitese, som tar opp i seg begge skolene. Wessel kommenterer bl.a. at:

“What I am unable to comprehend is the postmodern representation of fragmented individuals in a spatially fragmented city.” og han spør videre: *“How are these entities related? What is the importance of social interaction in public spaces and local neighbourhoods? When and*

---

⁷ Sommeren 2005 ble det i Aftenposten startet en debatt om to planlagte kontorbygg vis-a-vis det nye operabygget, på tomten mellom operaen og Olav Thons *Hotell Opera* (30.juni og 1. juli 2005).

how do strangers turn into 'aliens'? These questions are not absent in the LA School literature, but nor are they examined exhaustively." (Wessel 2003: 3).

Dette er forhold som Wessel ser som mangler ved forskningen tilknyttet LA-skolen. Dessuten fremholder Wessel at : "*postmodern LA looks different. I do not squarely accept Edward Soja's famous statement that 'it all comes together in Los Angeles'.*"(Wessel 2003: 16). Hva som er felles for disse forskerne, er at de er enige om at den urbaniteten som LA står for, er vesens forskjellig fra den klassiske Chicago-modellen. Dette er forhold som dels skylders en ny økonomisk og politisk virkelighet, men også ny teknologi og nye planidealene.

Kulturgeografen Kevin Robins trekker på sin side eksistensen av en postmodernistisk urbanisme i tvil og ser på ideen om den postmoderne byen som en konservativ klisjé, og en nostalgisk dragning mot noe som bare blir en kunstig kopi av bylandskaper som aldri har eksistert. Han er særlig kritisk til det han ser på som en eksklusjonsfremmende byutvikling, hvor byen tilrettelegges for middelklassens flanørromantikk, mens svakere grupper støtes ut (Robins 1997). I Bjørvikas tilfelle vil denne kritikken ramme den kulturelle satsingen, som med Operaen som 'spydspiss' nok ikke kan si å ha den mest folkelige slagside, eller ha så meget å tilby byens svakere grupper. Denne kritikk vil også måtte kunne sies å bli understøttet av den manglende evne til å skaffe tomtegrunn til den tidligere fastlagte andel rimelige utleieboliger bydelen var ment å få.⁸

Nettverkstyring i byutviklingsarbeid

Postmodernismens tendens til å la alt flyte kan gi arkitekter og planleggere enkelte grunnleggende problemer, som her formulert av den nederlandske arkitekten Rem Koolhaas:

"I find it interesting to understand the city no longer as a tissue, but more as a "mere" coexistence, a series of relationships between objects that are almost never articulated in visual or formal ways, no longer "caught" in architectural connections... But if you have come to the insight that connection is no longer necessary, in a way you put a bomb at the base of your professional existence. If planning is not necessary or irrelevant... why "plan"?" (Koolhaas 1997: 1026)

I de siste ti - femten år har det, jf. teoretikeren Philip Allmendinger, utviklet seg to ulike tilnærmelser til planlegging. Allmendinger refererer til disse som de henholdsvis "*optimistic visionary*" som er positive optimister og grunnleggende positive til den postmoderne

---

⁸ Krever færre billigboliger i Bjørvika: http://nrk.no/nyheter/distrikt/nrk_ostlandssendingen/3000781.html

utviklingen, dertil finnes gruppen som mener at modernismen ikke kan avskrives, og hvis ønske er å fullføre dette ”*unfinished project*”. Særlig er synet på konsensus et klart skille, mens modernistene ser på konsensus som en nødvendighet, ser postmodernistene på det som nærmest en vederstyggelighet (Allmendinger 1998).

Nettverkstyring blir brukt som et begrep for å forklare hvordan byers utvikling styres i en postmoderne og neo-liberal virkelighet. Nettverkstyring betyr at vedtak vedrørende byens utvikling blir fattet i mange ulike fora og ikke kun i et sentralt politisk og administrativt sentrum. Av den grunn kan nettverkstyring sees på som en utfordring for både det representative demokrati og den rasjonelle planleggingen i byer. Dette nye styringsregimet refereres gjerne til som *governance*, som viser til de nye relasjonene mellom det offentlige og private hvis i dag organiseres gjennom nettverk og koordinerende utvikling- og utbyggingselskap hvor en stadig større del av styringen av byer foregår (Sehested 2002).

Rolf Jensen trekker røttene tilbake til Adam Smith for å finne inspirasjonskilden til det nettverkspolitiske styringsystemet ’*Governance*’, som i følge ham disse karaktertrekk:

*”Markedsøkonomi og markedets «usynlige hånd»
Globale markeder
Fokus på individuell frihet og valgmulighet
Kommunen som servicefunksjon for innbyggerne
Kommunal planlegging som tilrettelegger for markedet (gjennom grader av rammesetting, og hurtige behandlingsprosesser)
Privatisering av offentlige tjenester
Samfunnstjenester utført av ulike aktører, offentlige og private”*
(Jensen 2004: 4)

Governance som styringsystem overlater i følge Jensen mye av kontrollen til markedskreftene, og fokusere mer på samarbeid mellom det offentlige og private interesser enn en sterk offentlig styring. Næringslivet får økt sin innflytelse mot å yte økonomisk bidrag til byutviklingsrelaterte oppgaver som tidligere var offentlig finansierte som infrastruktur og kulturprosjekter. Samtidig blir andre oppgaver satt ut til private operatører innenfor alt fra vannforsyning, renovasjon, kollektivtrafikk til eldreomsorg.

Entreprenørpolitikk

I løpet av 1980 og 90-tallet ble det vanlig å trekke frem ’*entrepreneurialism*’, eller på norsk, *entreprenørpolitikk*, som en motsetning til tradisjonelle planleggingsvirkemidler (Harvey 1989, Hall & Hubbard 1996, Leitner & Sheppard 1998, Short & Kim 1999). Leitner & Sheppard trekker spesielt fram den økte konkurransen mellom byer som grunn for

fremveksten av nye plan (og handlings) paradigmer. De entreprenørpolitiske virkemidlene er stedsmarkedsføring, offentlig-privat samarbeid, privatisering og konkurranseutsetting av offentlige oppgaver. Denne politikken kobles gjerne opp mot overgangen til en post-fordistisk økonomi (fra vekt på industri til ulike typer tjenesteyting, det være seg finansplaseringer til servicenæringer) og en ny neoliberal eller ny liberal politikk, gjerne tidfestet til Thatcher og Reagens inntreden i verdenspolitikken (Heidi Bergsli 2005).

Som bakgrunn for den økte interessen for entreprenørpolitikk, trekker Harvey frem et kollokvium som ble avholdt i Orleans i 1985 som samlet akademikere, næringsliv og politikere fra åtte større byer fra syv ulike land. Konklusjonen derfra var at byer måtte være mer innovative og gjøre bruk av entreprenørpolitiske virkemidler (Harvey 1989).

“Gentrification, cultural innovation, and physical up-grading of the urban environment (including the turn to post-modernist styles of architecture and urban design), consumer attractions (sports stadia, convention and shopping centres, marinas, exotic eating places) and entertainment (the organisation of urban spectacles on a temporary or permanent basis), have all become much more ration. Above all, the city has to appear as an innovative, exciting, creative, and safe place to live or to visit, to play and consume in.”
(Harvey 1989: 9)

Her nevner Harvey hvordan kultur utgjør en betydelig del av de virkemidler som brukes for å øke byers attraktivitet. Hvordan kultur brukes som entreprenørpolitisk virkemiddel vil jeg komme tilbake til senere.

Allmendinger beskriver hvordan planleggingen har tilpasset seg den post-fordistiske virkelighet ved å forflytte seg, både i form og inn i nye fora; *To paint planning as a modernist project in post-modern times is too simplistic. Modern planning has moved from top-down blueprint styles to a political, consensus-seeking, conflict-ridden, introspective government mechanism* (Allmendinger 1998: 246). Som Allmendinger skriver, kan en ikke se på planlegging som et modernistisk prosjekt i en postmoderne tid, det ville bli for banalt. Planleggingens ønske og ideal om konsensus synes dog fortsatt å ha tilslutning. Drivkraften bak dette skiftet av politisk styringsystem og implementeringen av nye virkemidler i byutviklingsarbeidet blir ofte begrunnet av den økte økonomiske usikkerheten mange byer i dag opplever:

“The increasing economic uncertainty faced by cities, and the rising dominance of political discourses promoting a belief in the economic and social efficiency of the ‘free’ market and competitiveness, have presented cities with a mix of pressures and opportunities, Pressures and opportunities, drawing them into more intensified competition with one another.”
(Leitner & Sheppard 1998: 285)

Denne konkurransen mellom byer fører til et press for nytenkning, og for å iverksette nye virkemidler:

“Under pressure to take responsibility for improving the competitiveness of their city, urban policy-makers developed more active entrepreneurial strategies and created new institutional structures of urban, governance, commonly referred to as urban entrepreneurialism.”
(Leitner & Sheppard 1998: 286)

Det har blitt hevdet at bruk av entreprenørpolitikk innebærer å se på byer som bedrifter, og gjøre bruk av bedriftsøkonomiske kriterier for styre og utvikling av byen, hvor Adam Smiths ’usynlige hånd’ utgjør den regulerende faktor. Dette er da ment å skulle bidra til større åpenhet og mindre overstyring (fra offentlige planmyndigheter) og mer makt til samfunnet forøvrig. Særlig har den modernistiske planleggingens autoritative stil blitt kritisert: *Modern planning is justified by its utopian agenda, but in effect -and in isolation-it has often proven elitist and alienating* (Ley & Mills 1993: 266). Selv om modernismen fremhevet konsensus som et ideal, virker det som det først og fremst å skulle treffes planleggerne seg imellom. Leitner og Sheppard er derimot ganske skeptiske ovenfor en ukritisk implementering av ’urbanentrepreneurialism’, og begrunner det ut ifra hva de ser på som elementære logiske brister innenfor teorien.

“Arguments for the beneficial effects of urban entrepreneurialism depend, however, on two critical assumptions which we contend are unsustainable: that inter-urban competition takes place on a level playing field and that cities are like firms. Taking into account the uneven nature of the playing field and the crucial differences between cities and firms, it becomes clear that the widespread adoption of urban entrepreneurialism in an urban system can reinforce inequalities between cities, leading all too easily to a zero-sum game in which all cities feel compelled to engage in urban entrepreneurialism even if it leads to a form of inter-urban competition which becomes more destructive than it is constructive.”
(Leitner & Sheppard 1998: 286)

Ganske enkelt fordi ulike byer i utgangspunktet har ulike forutsetninger og resurser, vil aldri konkurransen mellom ulike byer være jevn (eller rettferdig), og ulikhetene mellom byer og firmaer er ganske store. Her kan det tilføres at dette gjelder i alt fra eierskapsstruktur og beslutningsfatning, og ikke minst det faktum at byen, om den gikk konkurs ikke ville opphøre, og dens borgere ikke kan sies opp.

Tim Hall og Phil Hubbard stiller også spørsmål med hvor nyskapende denne politikken er:

“...city governments, to a lesser or greater extent, have always pursued entrepreneurial strategies and played a crucial role in local economic development [...] it is possible to suggest that the role of city governors has always been to promote production as well as to ensure a satisfactory level of consumption for citizens. Moreover, it is important to note that

such attempts at civic boosterism by the local state have frequently been in alliance with the private sector.”
(Hall & Hubbard 1996: 155)

Til tross for dette paradoks, mener Hall og Hubbard at politiske myndigheter i de senere år har inntatt en mer initierende og proaktiv rolle i dette arbeidet. Dessuten er de enig i at det har skjedd en vesentlig forflytting av makt til fordel for private interesser (Hall & Hubbard 1996). En lignende innstilling kan spores hos Short og Kim: *“Although urban marketing has been practiced since the age of colonial expansion, in recent years it has increased in importance and intensity as cities around the world compete in a crowded global market.”* (Short & Kim 1999: 98).

Philip Allmendinger spør avslutningsvis i sin bok, *Planing in Postmodern Times*, om vi kan ha en postmoderne planlegging, og svarer *nei*, og legger til at dette svaret er i seg selv overhode ikke postmoderne. Derimot mener han at det skulle la seg gjøre å ha en mer åpen planlegging, som er åpen for ulike behov, som utfordrer de eksisterende antagelser og aktivt søker å oppmuntre til videre deltagelse fra dem som tidligere ble ekskludert fra planprosessen. Hvorvidt dette kan kalles postmoderne planlegging, er et semantisk spørsmål hevder han, og dertil er avhengig av om postmoderne tenkning kan overlappes eller samvirke med foregående tenkning og hvor pragmatisk denne tenkningen makter å være (Allmendinger 2001). Dette kan dog være postmoderne planlegging i sin idealform. Det at tidligere ekskluderte grupper får medbestemmelse betyr ikke at marginaliserte grupper får medbestemmelse, men at det private næringsliv får økt sin innflytelse.

I Norge generelt, og Oslo spesielt, har governankestyrt byutvikling vært ledene siden liberaliseringen av økonomien og dereguleringer på 1980-tallet. Det førte til at det i mye større grad enn tidligere er private aktører som planlegger, prosjekterer og legger premissene for byutviklingen i dag (Fimreite, Medalen og Aars 2005 og Bowitz og Høegh 2005). I en slik grad er det private initiativ som råder grunnen at 96 av 97 innleverte forslag til regulerings- og bebyggelsesplaner til Plan- og Bygningsetaten i Oslo i 1999 var utformet og betalt for av private utbyggere (Harvold, Moen og Strand 2005).

Kulturstrategi som entreprenørpolitisk virkemiddel

Den britiske forskeren Graeme Evens peker på hvordan kulturplanlegging har blitt en av de mest benyttede strategiene for å skape en *'urban renesanse'* i Vest-Europa (Evans 2001). Evans trekker opp de lange linjer, og oppsummerer hele historien av kulturplanlegging helt fra

det gamle Hellas. Således fortsetter han i en klassisk britisk historieskrivning, med start i Hellas og endepunkt i Storbritannia. Evans beskjeftiger seg også med kulturnæringens nye status og deres store betydning for byers økonomiske utvikling.

Jeg har ingen intensjon om å gå inn i debatten om hvorvidt kulturlivet bør eller kan omtales som en næring, men jeg konstaterer at det blir det i dag og forholder meg deretter. En gjennomgang av kulturnæringen ble utført i to studier om henholdsvis Norge generelt og storbyregionene spesielt, i regi av Østlandsforskning i 2004 og 2005 (Haraldsen, Flygind, Overåg og Power 2004 og Haraldsen, Overvåg og Vaagland 2005). Jeg vil bare tilføye at i begrepet kulturnæringene medregnes ikke bare kunstnere, forfattere og musikere, men også arkitekter, tv- og reklamebransjen, og således går utover de grupper av utøvere som vanligvis regnes med i yrkesgruppen kulturarbeidere. I følge Landry er det de kreative byene som er de mest vellykkede, både i å skape arbeidsplasser, tiltrekke seg turister, og tiltrekke seg nye innbyggere. Med kreative byer, mener Landry byer som innehar den rette sammensettingen av kreative personer, organisasjoner, næringsliv og en politisk ledelse som evner å tilpasse seg skiftende rammebetingelser og legge til rette for nyskaping og innovasjon (Landry 2000).

Los Angeles, byen som fremfor noen har blitt brukt som eksempel på den postmoderne byutvikling, har tidligere ikke hatt noe særlig renommé som kulturby. Likevel, eller kan hende nettopp derfor var LA forholdsvis tidlig ute med å investert i kultur, godt støttet av næringslivet og andre private interessenter. Mike Davis omtalte dette i sin bok *City of Quartz* i 1990:

“The large-scale developers and their financial allies, together with a few oil magnates and entertainment moguls, have been the driving force behind the public-private coalition to build a cultural superstructure for Los Angeles’s emergence as a ‘world city’. They patronize the art market, endow the museums, subsidize the regional institutes and planning schools, award the architectural competitions, dominate the arts and urban design taskforces, and influence the flow of public arts monies. They have become so integrally involved in the organization of high culture, not because of old-fashioned philanthropy, but because ‘culture’ has become an important component of the land development process, as well as a crucial moment in the competition between different elites and regional centers” (Davis 1990: 71)

Siden har LA, som Bilbao, fått sitt eget Frank Gehry tegnede kulturelle fyrtårn ved *Walt Disney Concert Hall*, et godt eksempel på privatfinansiert kultursatsing i byutviklingsøyemed.⁹ Dette nye konserthuset har bidratt til økt utvikling i dette området av downtown LA, som blant annet har resultert i bygging av flere nye boligprosjekter, noe som ikke har skjedd på mange år i området. For å koordinere den storstilte utviklingen av dette

---

⁹ <http://wdch.laphil.com/>

området er det etablert et offentlig-privat samarbeidsorgan; *Grand Avenue Committee* og et eget offentlig-privat utviklingselskap; *Los Angeles Grand Avenue Authority*.¹⁰

Den nye middelklassen

Den samfunnsgruppen som synes å etterspørre denne nye kreative bykulturen, og som også utgjør drivkraften bak denne utviklingen er et samfunnssegment bestående av godt utdannede og godt lønnede personer, tilhørende den øvre middelklasse. Ulike forskere har forsøkt å beskrive denne gruppen. En forsker som har særlig beskjeftiget seg med kreativitet og byutvikling, er den amerikanske økonomen Richard Florida, som har lansert begrepet '*the creative class*'. Denne kreative klassen er i følge Florida den avgjørende faktor i byers utvikling i dag. Til denne nye samfunnsklassen regner ikke Florida bare med de grupper som er nevnt hjemmehørende innenfor kulturnæringene, men også lærere, leger og andre akademikere, og også økonomer. Disse kreative yrkene utgjør nå jf. Florida cirka en tredjedel av alle arbeidstakere i USA, men bidrar i mye større grad til verdiskapningen, en f. eks serviceyrkene, som utgjør en tilsvarende del av arbeidsmarkedet.¹¹ Ved en omfattende kvantitativ analyse av de 50 største byer og byområder i USA (og senere tilsvarende i Vest-Europa), har Florida kommet fram til at de byer som lettest klarer å tiltrekke seg kreative arbeidere, også er de byer som opplever sterkest økonomisk vekst. De faktorer som Florida fremhever de tre T-er som er nødvendige for vekst: teknologi, talent og toleranse. Her er særlig toleranse trukket ofte frem, som Florida har målt med den noe uvanlige '*gay-index*', som baserer seg på antakelsen om at hvor homofile føler seg velkomne, gjør de fleste det (Florida 2002). Her må det bemerkes at USAs store andel av verdikonservativ middelklasse aldri har hatt spesielt ry for å være særskilt tolerante. Dette har tidligere vist seg som en sterk intoleranse mot de 'nye immigrantene' på slutten av 1800-tallet (spanjoler og italienere, og før dem mot irer). Senere ble misnøyen, og i enkelte tilfeller hatet rettet mot den sorte befolkningen, deretter mot hippier, '*liberals*', og homofile. I de senere år har derimot latinamerikanske immigranter seilet opp som en ny gruppe som '*middelamerica*' synes å mislike. Dette har blitt aktualisert med de såkalte '*minutmen*', militsgrupper som ser det som sin oppgave å vokte den amerikansk - mexicanske grensen. '*The latinos*' får derimot liten eller ingen oppmerksomhet fra Florida eller andre, da mexicanerne i USA i hovedsak består

---

¹⁰ <http://www.grandavenuecommittee.org/overview.html>

¹¹ Til serviceyrkene regner Florida hotell og restaurantarbeidere, butikkansatte, renholdsarbeidere og lignende, disse har, særlig om de er ufaglærte sjelden mer enn minimumslønn, og om de mottar tips, som servitører, kan de lønnes med så lite som to dollar timen.

av lavt utdannet og underbetalt arbeidskraft innen servicenæringen, og blir ikke sett på som noen resurs annet enn som meget billig arbeidskraft. Disse restriktive og negative holdningene er gjerne overrepresentert blant dem med lavest utdanning og i de minst utviklede delene av USA.

Den kreative klassen som Florida beskriver skiller seg ikke så mye fra den samfunnsgruppen som geografen David Ley omtalte som '*the new middle class*'. Ley brukte '*the new middle class*' i sin forklaringsmodell av årsakene til gentrifisering av arbeiderklassestrøk i vestens storbyer, basert på empiri fra canadiske storbyer. Han argumenterte for at en voksende gruppe av middelklassen, med god utdanning, gode jobber, samt nye urbane preferanser, var en ledende kraft i gentrifisering som fant sted i canadiske byer (Ley 1994, 1996). Ley var derimot ikke den som var først ute med denne betegnelsen. Denne og lignende begreper om segmenter av middelklassen har blitt brukt siden midten av 1960-tallet (Smith 1987).

Den amerikanske (konservative) skribenten David Brooks beskrev mye av de samme samfunnslag i sin bok *BoBos in Paradise* (Brooks 2000), hvor han skriver om samfunnsgruppen han har valgt å kalle *borgelige bohemer*, bestående av "frisinnede" akademikere og økonomer. Disse har god økonomi og er tilhørende øvre middelklasse. Denne samfunnsklassen lever etter hans mening i dag et friere og mer individualistisk liv, og er en mye mer åpen klasse enn den tradisjonelle amerikanske øvre middelklasse, dvs. at den ikke er lukket for andre en WASP (White Anglo-Saxon Protestants), men tar opp i seg andre minoriteter. Dette illustrerer han enkelt med bryllypssidene i *The New York Times* søndagsutgave, hvor på 1950-tallet alle parene var WASP, mens en i dag finner både hvite, sorte, asiatiske og "blandingsekteskap" og ett og annet homofilt par som har inngått partnerskap (i Massachusetts) eller lovet hverandre troskap i en uoffisiell privat seremoni.¹² Alle parene er dog trygt plassert i den øvre middelklasse, og fremdeles kan en lese fra hvilke skoler partnerne har tatt sine eksamener (fikk de laud eller bedre er selvsagt også dette nevnt), og hvilke yrker de respektive foreldre har, samt andre viktige sosiale opplysninger. *Bobo'ene* velger helst å bosette seg i eller nære nettopp byer som har rikt kulturliv, høy andel av *kreative arbeidsplasser* og i hele tatt utviklet slik Florida mener at byer bør, og Ley beskriver at de har.

---

¹² Massachusetts er en av få amerikanske delstater hvor homofile kan inngå registrerte partnerskap, som igjen er et resultat av denne delstatens lange historie som en *blå* stat dvs at det demokratiske partiet står sterkt. Staten er ellers godt kjent for sine utdannelse institusjoner så som Harvard og MIT og forskningskorridoren langs Route 128. Både Massachusetts og Boston kommer da også høyt opp på Floridas rankinger.

Jeg finner Florida og Brooks aktuelle og relevante ikke så meget for deres faglige bidrag, men ved at deres popularisering av temaet har bidratt til større interesse om disse endringene i samfunns- og bystrukturen. Begge er *New York Times* bestselgere, og begge er blitt flittig referert, så også i norske fora og media, bl.a. i Aftenposten, hvor jeg har hentet mye av datamaterialet til denne oppgaven.¹³

Både Florida og Brooks viser aktivt til Jane Jacobs og hennes debut bok *The Death and Life of Great American Cities* som kom ut i 1961. Jacobs har skrevet en rekke bøker om byer og byers utvikling også etter dette, men det er denne boken som regnes som hennes viktigste og mest innflytelsesfulle. I *The Death and Life of Great American Cities* kritiserer Jane Jacobs den da rådene modernistiske, og i følge henne antiurbanistiske byplanideologi. Hun viser i sin bok hvor viktig mangfoldet er for byer, og hvordan moderne planlagte byer mistet sine positive særegenheter og dermed sine fortrinn og slik igjennom sin attraktivitet. Jane Jacobs hadde selv igjen fagutdannelse verken innen arkitektur eller byplanlegging, men stod nok nettopp derfor mye friere i forholdt til fagenes vedtatte dogmer, som den gang kunne virke ganske bastante. Jacobs beskrev også større kulturinstitusjoners positive bidrag til den bydel eller gate de er plassert i, og hun kritiserte den da aktuelle utbyggingen av Lincoln Center i New York, som samlet en rekke større kulturinstitusjoner (konserthus, operahus og konsertsaler) i ett stort kompleks. I boken skriver Jacobs også om utviklingen i mange bydeler (av New York) som noen år senere skulle få betegnelsen gentrifisering. Hun beskriver også det gatelivet som den danske arkitekten Jan Gehl 10 år senere skulle kalle 'livet mellom husene', i kapitlet med tittel *the use of sidewalks* (Jacobs 1961). Richard Florida omtaler også viktigheten av det han refererer til som 'street level culture' for at byer skal oppleves som innbydende og hyggelige (Florida 2002).

Bruk av stedsmarkedsføring og kulturstrategi i Norge

I Norge har Anne-Britt Gran og Donatella De Paoli behandlet det nye møtet mellom kultur og næringsliv. De beskriver det de ser på som nye forbindelser mellom næringsliv og kulturlivet, og omtaler også 'place-marketing', om hvordan bl.a. byer blir markedsført som merkevarer. Denne merkevarebyggingen bruker gjerne allianser mellom kultur- og næringsliv for å oppnå vekst i regionen (Gran og De Paoli 2005). Slik markedsføring har inntil nylig ikke vært

---

¹³ Det at begge er *New York Times* bestselgere, dvs har solgt så godt innen sin genre, at de er kommet høyt opp på avisen *New York Times* bestselgerlister (som er inndelt etter genre og som også holder ute trivillitteratur og den slags) er ikke nødvendigvis et kvalitetsstempel, men sier litt om en boks utbredelse, og er et tegn på bokens mulige gjennomslagskraft.

særlig utbredt i Norge. Anders Löfgren beskrev i en artikkel det som han mente var grunnene til hvorfor dette til da ikke hadde grepet om seg i større grad i Norge. Med utgangspunkt i Trondheim, tegnet han opp fire ulike strategier som norske og nordiske byer kunne velge blant. Disse var: “*The competitive option; place-marketing and image-building, [...] The clientist option, [...] The isolationist option [...] The option of doing nothing at all*” (Löfgren 2000: 505-508). Det første alternativet var å satse offensivt, og aktivt markedsføre byen eller regionen for å tiltrekke seg mennesker og kapital. Dernest kunne byene velge klientrollen, dvs. søke økonomisk støtte fra staten, forsøke å få økte overføringer, støtte seg til statlige arbeidsplasser og distriktsstøtte. Den neste valgmuligheten var å isolere seg, satse på by-patriotisme og indre samhold. Löfgren så på dette som en ekskluderende og reaksjonær og så dette koblet opp mot ideen om Norge som ‘*Anneledeslandet*’ og nasjonalistiske strømninger. Det siste alternativet var å velge å ikke gjøre noen ting, som han mente også var et valg. I en stadig skiftende verden med stor usikkerhet, mente han at dette nødvendigvis ikke var det verste alternativ som kunne velges, selv om det gjør byen veldig sårbar for ytre omstendigheter. Det er likevel lett å se hva Löfgren mente ville være lurest, og det var å satse på stedsmarkedsføring for å slik sikre seg en best mulig posisjon i konkurransen mellom byer og regioner.

Som første byutviklingsprosjekt i Norge ble Bjørvikautbyggingen fulgt opp med et spesifikt kulturoppfølgingsprogram. Dette ble satt i gang som et samarbeid mellom Statsbygg som byggherre for det nye operabygget og de øvrige utbyggerinteressene i Bjørvika.

I januar 2003 annonserte byrådet at Oslo burde søke om å bli Europeisk kulturby i 2011. Nytt operahus i Bjørvika var da en av begrunnelsene som byrådsleder Erling Lae (H) trakk frem. Lae håpte også at dette kunne være “*et pressmiddel for å få alle [kultur] prosjektene trygt i havn*” (Aftenposten 8. januar 2003). Denne søknaden ble støttet av bystyret, men senere ble reglene for tildeling av Europeisk kulturby endret til bare å gjelde byer i EU-land. Planen om Oslo som Europeisk kulturby ville, om byen ble valgt, blitt kommunens største satsing på kultur i stedsmarkedsføring sammenheng noensinne. Oslo har vedtatt å satse på en bykulturmåned isteden, men har også satt i gang andre større stedsmarkedsføringstiltak og byrådet har lagt fram en egen kulturstrategi for byen (Aftenposten 7. juni 2005 og 10. mai 2006 b).¹⁴ Det største enkeltprosjektet innen stedsmarkedsføring av Oslo by er muligens vandreutstillingen om Fjordbyen; *Oslo - the Fjord*

---

¹⁴ Forslag til kulturstrategi for Oslo kommune: <http://www.byrådsavdeling-for-naring-og-kultur.oslo.kommune.no/article.php?articleID=65045&categoryID=20078>

City Expo som ble åpnet i Shanghai 29. april 2006.¹⁵ Denne vandreutstillingen er ment å vises i større byer over hele verden for å promotere Oslo.

Kritikk av neo-liberale virkemidler

Den amerikanske sosiologen Sharon Zukin har vært en av de som har stilt spørsmål med hvordan kultur brukes i byutviklingen, hvilken kultur som nyter godt av denne nye interessen, og hvilke av byens innbyggere som tjener på denne utviklingen (Zukin 1989 og 1995). Svaret blir i det store og hele gjerne de samme grupper som er benevnt ovenfor som *'den nye middelklassen'*, *'den kreative klassen'* og *'BoBo-er'*, og selvsagt de investorer som har finansiert gildet. Geografen Neil Smith har kritisert hva han mener er en aktiv bruk av gentryfikering og tiltak som støtter opp under gentryfiserende prosesser, som en taktikk for *'urban regenerering'*. Smith ser på dette som neoliberales strategier for omskaping av byen etter ideologiske prinsipper (Smith 2002). I det senere er også det her hjemme kommet kritikk av det enkelte ser på som en for lettvinnt kopiering av økonomisk begrunnede byutviklingsprosjekter. Større *'brownfield'* prosjekter (byutvikling på gamle fabrikkområder, skipsverft og lignende) sentralt plassert i Vestens storbyer hevdes å ha større ideologisk enn rent samfunnsøkonomisk forankring. Særlig er det de nyliberale tenkningen omkring byutvikling som blir kritisert (Bergsli 2005). Kulturutvikling og kulturplanlegging har i det hele tatt blitt så utbredte fenomener, at enkelte etter hvert har påpekt at det kan fremstå som en klisjé innen byutvikling, særlig om ikke planene forankres lokalt, men bare søker å ukritisk kopiere hva andre byer ellers gjør (Stevenson 2003).

---

¹⁵ *Oslo – the Fjord City Expo*: <http://www.byrådsavdeling-for-byutvikling.oslo.kommune.no/category.php?categoryID=18861>

Kapittel 3, Metode

Dette kapitlet omhandler den metodologi og metode som er anvendt i oppgaven, eller har bidratt til forståelse av diskursene omkring bygging av nytt operahus og dettes betydning. Den metodiske tilnærming og metodens utgangspunkt og dens plassering i det teoretiske landskap blir også gjennomgått. Dessuten behandles datainnsamling, det praktiske omkring denne og om problemer og utfordringer med denne.

Tekst- og byforståelse

I denne oppgaven har jeg sett på ulike tekstdokumenter, noe jeg vil komme tilbake til. Innenfor en poststrukturalistisk forskningstradisjon, betraktes ikke bare aviser, tidsskrifter, rapporter, notater osv, som tekst, men også verden forøvrig. Det å se på byen som tekst, er allerede en etablert forståelseshorisont. Det er i dag ikke lenger forbeholdt humanistiske fag som semiologi, semiotikk og litteraturvitenskap, men er også blitt alminnelig innenfor samfunnsvitenskaplige fag som sosiologi og sosialantropologi (Pløger 2001), for ikke å glemme samfunnsgeografien, om jeg tør tilføye det selv. Den franske litteraturviteren og filosofen Roland Barthes uttrykte dette slik:

Byen er en diskurs, og denne diskurs utgjør faktisk et språk: Byen taler til sine innbyggere og innbyggere taler med byens ord, byen som vi befinner oss i ganske enkelt ved at vi bor i den, går omkring i den og betrakter den. Problemet består imidlertid i å bringe et uttrykk som «byens språk» ut av det rent metaforiske stadium. Det lar seg svært lett gjøre å tale metaforisk om et byens språk slik man taler om filmens språk eller blomstenes språk. Det virkelige vitenskapelige sprang ville ha funnet sted om vi kunne tale om byens språk uten metaforer. (Barthes 1994: 44)

Det er ikke min hensikt i denne oppgaven å forsøke å tolke byen i seg selv, men debatten om denne. Flere av de tekstene jeg prøver å analysere representerer tolkninger av byen, og mange synspunkt og argumenter i debatten er grunnet i ulike personers tolkninger av byen. Jeg mener derfor det er på sin plass å også se litt på hvordan byen leses og tolkes.

Det kan hevdes at vår måte å se og forstå byen på, er et resultat av vår lesning av den. Men det må påpekes at her har ”lesning” en dobbeltbetydning; på den ene side møter vi byen med en refleksiv bevissthet med våre måter å se på byen, med ulike verdier holdninger og fordommer og lignende. På den annen side møter vi den gjennom sansing og persepsjon av byens mange tegn som er presentert i en bestemt kontekst eller situasjon. Vår lesning av byen er således et samspill mellom sansing av de fysiske objekter i rommet og de språklige, verdimesse og erfaringsbaserte lesninger av byen (Pløger 2001). Dag Østerberg prøver i sin

bok *Arkitektur og sosiologi i Oslo* å tolke byen som tekst, med et til tider heller selsomt resultat, - han ser ikke skogen for bare trær, byen forsvinner og tilbake står hva Østerberg velger å referere til som en ”*sosio-materiell fortetning*”. Østerberg er meget opptatt av fortetningen i byer, og hva tettheten i byer gjør med mennesker, eller i alle fall etter hans mening, kan gjøre med byens innbyggere. ”*Enhver som har reist mye rundt i en storbys T-banesystem, har kjent hvor slitsomt det er, og er blitt overmannet av avmaktsfølelse; avstandene er for store, ens egen kropp for svak og avmektig til å orke all denne forflytning som er ribbet for all betydning unntatt den å være forflytning av ens egen kropp som tung og treg gjenstand betraktet*” (Østerberg 1998: 64).

Jeg legger selv et meget mer positivt syn på byer til grunn for min oppgave enn hva Østerberg legger opp til. Byer har avgjort sine utfordringer og problemer å stri med, med det har også menneskeheten som sådan. Jeg har ingen problemer med byen som begrep og objekt, at byer generelt og Oslo spesielt har utviklet seg drastisk de siste hundre år oppløser ikke byen som sådan etter min mening slik Østerberg synes å mene. Byer ser annerledes ut i dag enn for hundre eller fem hundre år siden og om nye hundre år vil de se atter annerledes ut enn i dag. Østerberg avslutter sin bok med å konkludere at Oslo ikke finnes mer, ikke annet enn som fantasi, fortid og en turistattraksjon. Dette vil jeg mene er et veldig forenklet syn på byer, som ikke åpner for den utvikling over tid i form og funksjon byer alltid har gjennomgått.

Denne oppgaven handler om den postmoderne by, forsøkt forstått ved hjelp av et poststrukturalistiske teoretisk perspektiv. Hva som kjennetegner den postmoderne by vil jeg komme tilbake til i teorikapittelet, men først vil jeg ta for meg metodologi og metode i metodekapittelet, hvor jeg vil komme nærmere inn på poststrukturalisme og postmodernistisk metodologi.

Tekstanalyse

Det er et fellestrekk ved all kvalitativ forskning at de data som analyseres foreligger i form av tekst (Thagaard 2003).¹⁶ Tekstanalyse står dermed sentralt som metodikk i kvalitativ forskning. Denne oppgaven bygger på en hel rekke tekster, i all hovedsak hentet fra ulike aviser. Slike kilder omtaler Cloke et al. (2004) som ikke-offisielle, noe som innebærer at de (i demokratier) ikke kommer fra statskontrollerte kilder. Uavhengig av hvilke kilder som benyttes, er det noen ting som er felles for alle tekster:

---

¹⁶ Med tekst forstås her alle typer data som analyseres, også bilder, film, musikk, fysiske rom og steder osv. Uttrykket ”tekst” sier altså her mer om hvordan en ser på empirien og forstår denne, ikke nødvendigvis hvordan empirien fremstår.

“All attempts to describe the world in a factual manner involve particular ways of imagining it, and all such accounts will contain some elements of subjectivity. Indeed, any construction of factual or documentary knowledge is based on a particular view of what is real or what constitutes the truth.”
(Cloke et al. 2004: 62)

Ingen tekster eksisterer i et vakuum, men forholder seg til andre tekster, og får derigjennom ny betydning: *“Each text exists by virtue of its relation with other texts. It is in this relationship between texts which we refer to as the condition of intertextuality, where the meanings produced constantly change.”* (Smith 1998: 257). Ulike tekster forholder seg til hverandre, refererer til hverandre og tolker hverandre. I en diskursiv sammenheng blir dette særlig tydelig, hvor tekster står mot hverandre, forfatterne diskuterer og analyserer hverandres tekster og kan referere til den samme tredje artikkelen men med vidt forskjellig forståelse og dermed resultat for sin argumentasjon. Iver Neuman velger å se på intertekstualitet, som de koblinger som språklige uttrykk bringer med seg fra tidligere relasjoner med andre språklige uttrykk, noe som påvirker disse nye relasjoner med andre tekster og dets situering i nye kontekster (Neumann 2001). Når så disse tekstene analyseres, gjøres dette ved å se disse opp mot hverandre og ved å dissekere tekstene for å finne frem til underliggende føringer og meninger.

Metodisk Tilnærming

Denne oppgaven er som nevnt en analyse av ulike tekster, hvorav flesteparten er avisartikler. Intensjonen har vært å øke forståelsen av diskursen rundt lokaliseringen av det nye operahuset i Oslo, og deretter dets innvirkning på utviklingen av Bjørvika. I denne oppgaven var det mitt ønske å se nærmere på argumentasjonen som har blitt brukt i debatten. Debatten utgjør her studieobjektet, og følgelig blir etter min mening diskursanalysen et viktig bidrag for å øke forståelsen av datamaterialet.

“En diskurs er et system for frembringelse av et sett utsagn og praksiser som, ved å innskrive seg i institusjoner og fremstå som mer eller mindre normale, er virkelighetskonstituerende for sine bærere og har en viss grad av regularitet i et sett sosiale relasjoner”.
(Neuman 2001: 177)

Med institusjon mener Neuman; *“et symbolbasert program som regulerer sosial samhandling og som har en materialitet”* (Neuman 2001: 177). Derav følger altså at å institusjonalisere en diskurs, blir å formalisere dette settet med utsagn og praksiser som diskursen utgjør (Neuman 2001). Michel Foucault er hyppig sitert når det gjelder diskursanalyse, og var av dem som

først benyttet seg av en slik metode. ”Vi vil kalde en gruppe af ytringer for diskurs i det omfang, de udgår fra den samme diskursive formation [... Diskursen] består af et begrenset antal ytringer, som man kan definere mulighedsbetingelserne for.” (Foucault (1969) sitert i Jørgensen og Phillips 1999: 22). Disse mulighetsbetingelsene, eller handlingsbetingelsene, legger også Neumann vekt på i sin redegjørelse for hva diskursanalyse er:

”Poenget med diskursanalyse er å studere hvorledes det eksisterer en rekke handlingsbetingelser for det talte og gjorte, hvorledes et gitt utsagn aktiverer eller «setter i spill» en serie sosiale praksiser, og hvorledes utsagnet i sin tur bekrefter eller avkrefter disse praksisene. Dette fokuset på handlingsbetingelser som er i stadig fluks (forandring, bevegelse, omkalfatring) fordi det er avhengig av stadig nye representasjoner, betyr at diskursen fokuserer på epistemologi – kunnskapsproduksjon, læren om hvorledes subjekter vet, verden i sin vorden – snarere enn på ontologi – læren om hva verden består av, verden i sin væren. Man kan ved hjelp av dette begrepslitaniet for eksempel hevde at det er en handlingsbetingelse for diskursanalytikeren at hans eller hennes ontologiske grunnsyn er at verden fremtrer for oss som å være mer eller mindre i fluks.” (Neuman 2001: 178-79)

Diskursanalyse er ingen avklart metode, men er brukt mer om en gruppe ulike metodologiske tilnærminger, utviklet og anvendt av ulike forskere. Jørgensen og Phillips (1999), setter opp tre ulike hovedtilnærminger til diskursanalysen, nemlig Laclau og Mouffes diskursteori, den kritiske diskursteori (som særlig bygger på Faircloughs teorier), og den såkalte diskurspsykologien.

Om det grunnleggende ved diskursteori, har Jørgensen og Phillip følgende å si:

”Diskursteorien sigter mod en forstaaelse af det sociale som en diskursiv konstruktion, hvor alle sociale fænomener i princippet kan analyseres med diskursanalytiske redskaber.”

(Jørgensen og Phillips 1999: 34) Diskursteorien tar altså mål av seg å skulle kunne analysere alle ulike sosiale fenomener i samfunnet. Ved å se på det sosiale og de sosiale prosesser som diskursive konstruksjoner, mener Jørgensen og Phillip at en kan øke ens forståelse av disse, da en kan bruke de diskursanalytiske verktøyene til dette. Det kan være en fordel å vite hvordan virkeligheten tolkes når folk prøver å forstå den, og diskursanalysen er i følge dem nettopp en slik metode. Om hva en kan få ut av en diskursanalyse, mener Neumann at med denne kan en studere hvordan ulike handlings betingelser for hva som er sakt og gjort eksisterer side om side. Videre kan en studere hvordan et gitt utsagn aktiverer eller «setter i spill» en serie sosiale praksiser, og hvordan dette utsagnet i sin tur bekrefter eller avkrefter disse praksisene (Neumann 2001).

Laclau og Muffes diskursteori er den av disse tre ulike grenene av diskursanalysen som er mest inspirert av poststrukturalistiske teori. Deres teori tar utgangspunkt i at diskursen

konstruerer den sosiale verdens betydning, og at denne betydningen er uklar pga språkets grunnleggende ustabilitet (Jørgensen og Phillips 1999).

Fairclough legger også i sin kritiske diskursanalyse vekt på at diskursen er med å skape den sosiale verden, men kun som en av flere aspekter ved sosial praksis. Hans skille mellom diskursive og andre sosiale praksiser, er, i følge Jørgensen og Phillips, et spor av marxistisk teori, hvilket gjør hans kritiske diskursanalyse i mindre grad enn Laclau og Muffes diskursteori, poststrukturalistisk (Jørgensen og Phillips 1999). Fairclough definerer selv sin teori slik: *'discourse' is use of language seen as a form of social practice, and discourse analysis is analysis of how texts work within sociocultural practice'*. (Fairclough 1995: 7). Hovedfokus i Faircloughs kritiske diskursanalyse er studiet av forandring. Den konkrete bruk av språket viser alltid tilbake på tidligere diskursive struktureringer i og med at en trekker videre på allerede etablerte betydninger. Dette viser Fairclough ved å fokusere på intertekstualitet, dvs hvordan en tekst trekker på elementer og diskurser fra andre tekster (Jørgensen og Phillips 1999).

Diskurspsykologi er ikke en type psykologi i tradisjonell forstand, men en form for sosialpsykologi, som søker å undersøke relasjonene mellom individer og grupper betydningdannelse og handlinger på den ene siden, og bredere samfunnsmessige strukturer og prosesser på den andre. Det legges også større vekt på individenes aktive språkbruk, sammenlignet med diskursteorier som i større grad ser på subjektene som styrt av diskursen (Jørgensen og Phillips 1999).

Laclau og Muffes diskursteori

Diskursanalyse blir av flere referert til som en postmoderne metode (Robinson 1998). Ernesto Laclau og Chantal Mouffe utviklet sin diskursanalyse på bakgrunn av marxistisk samfunnsvitenskap og latinamerikansk politisk arbeid. Etter begivenhetene i Paris våren 1968, som gav utslag langt inn i akademia, beveget Laclau og Mouffe seg fra strukturalismen, mot en mer poststrukturalistisk tilnærming (Neuman 2001). De utviklet den diskursteori som ligger nærmest poststrukturalistiske teori. Deres teori tar som nevnt utgangspunkt i at diskursen konstruerer den sosiale verdens betydning, men at denne betydningen er uklar pga språkets grunnleggende ustabilitet (Jørgensen og Phillips 1999). Deres gjennombrudd kom med boken *Hegemony & Socialist Strategy, Towards a Radical Democratic Politics* (Laclau & Mouffe 1985), hvor de tok et oppgjør med strukturalismen og nærmet seg poststukturalismen.

“...we are now situated in a post-Marxist terrain. It is no longer possible to maintain the conception of subjectivity and classes elaborated by Marxism, nor its vision of the historical course of capitalist development, nor, of course, the conception of communism as a transparent society from which antagonisms have disappeared.” (Laclau & Mouffe 1985: 4)

Deres diskursteori tar mål av seg å fremme forståelse av sosiale prosesser ved å se på det sosiale som diskursive konstruksjoner og analysere disse ved hjelp av diskursive redskaper (Jørgensen og Phillips 1999).

“...we will call articulation any practice establishing a relation among elements such that their identity is modified as a result of the articulatory practice. The structured totality resulting from the articulatory practice, we will call discourse. The differential positions, insofar as they appear articulated within a discourse, we will call moments. By contrast, we will call element any difference that is not discursively articulated.” (Laclau & Mouffe 1985: 105)

Laclau og Mouffe etablerer her fire viktige begreper; artikulasjon, element, diskurs og moment. En diskurs forstås som en fastleggelse av betydning innenfor et bestemt område. Tegnene i en diskurs er momenter (som forholder seg innbyrdes som knutene i et fiskegarn). Elementer er de tegn som ikke har blitt endelig definert mening, men fremstår som flertydelige. Med artikulasjon menes enhver praksis som etablerer en relasjon mellom elementer på en slik måte at elementenes identitet modifiseres. Innen for denne forståelsen søker diskursen å omgjøre elementene til momenter ved å redusere deres flertydighet til entydighet (Jørgensen og Phillips 1999).

“Diskursen etableres som en totalitet, hvor hvert tegn er entydig fastlagt som moment gjennom relationene til andre tegn (som et fiskegarn), og det gjør den ved at utelukke alle de andre mulige betydninger, tegnene kunne have, og de andre mulige måter, de kunne være relatert til hinanden på. En diskurs er således en reduksjon av muligheter. Den er et forsøk på å standse tegnenes glidning i forhold til hinanden og dermed et forsøk på å skape entydighet. Alle de muligheter, diskursen dermed utelukker, kalder Laclau og Mouffe det diskursive felt (the field of discursivity) – eller det konstitutive ydre.” (Jørgensen og Phillips 1999: 37)

I tillegg til de fire før nevnte begrepene; artikulasjon, element, diskurs og moment, bruker Laclau og Mouffe begrepene; nodalpunkt, hegemonisk diskurs, diskursivt felt og flytende betegner. Et 'nodalpunkt' er et privilegert tegn, som andre begreper får betydning i forhold til. Begrepet 'hegemonisk diskurs' brukes om en diskurs som ikke er utfordret og som er så godt innarbeidet, at den fremstår som "naturlig" og sannhet. Det 'diskursive felt' er feltet av andre alternative meningssammenhenger som kan utfordre den eksisterende diskursen. 'Flytende betegner' viser til de viktige begreper i diskursen som til tross for sin stilling,

likevel har et uavklart meningsinnhold, og som kan brukes innenfor konkurrerende diskurser (Jørgensen og Phillip 1999 og Neumann 2001).

Diskursteori er ikke en strukturert oppskrift for å forstå diskursen, men heller ett sett av tanker omkring hvordan å tilnærme seg diskursen. Laclau og Muffe har ikke selv laget detaljerte analyser av empirisk materiale, da deres interesse først og fremst har vært på det teoretiske og abstrakte plan (Jørgensen og Phillip 1999). Diskursteorien har derimot gitt et sett av analytiske begreper for å analysere språkbruk. Bruken av deres diskursteori har derfor i stor grad basert seg på tolkninger av deres teorier.

Dekonstruksjon

Dekonstruksjon ble utviklet av den franske filosofen Jacques Derrida, som en fortsettelse av sin landsmann Michel Foucaults tenkning. Derrida stilte spørsmål med oppfattelsen av hva som kan ansees som sikker kunnskap ved å stille spørsmål ved selve språket: *”Derrida questioned the idea that a single meaning of subject or object can hold for all time.”* (Smith 1998: 255). Dekonstruksjon innebærer ikke en destruksjon, men består i å analysere teksten ved å plukke den fra hverandre slik at en avdekker budskapets indre motsetninger og paradokser.

“Complementing Foucault’s analysis of the relations between truth and knowledge is Jacques Derrida’s deconstruction of the very possibility of telling coherent truths. Deconstruction, in Derrida’s use of the term, means reading a text in such a way that its conceptual distinctions can be shown to fail because of their inconsistent and paradoxical employment – the text is shown to fail by its own criteria”. (Peet 1998: 206)

Derrida snudde på mange måter opp ned på etablerte oppfattelser av virkeligheten med sine teorier om hva som er ekte og sant og hva som ikke er det: *”While we may think of the real as that present in any given instant, we must also think of the present as difference. Events (such as the meaning of words) are determined by prior structures (such as languages) which themselves are produced by prior events.”* (Peet 1998: 206).

Jacques Derrida var derimot ikke av den oppfatning at hans teorier utgjorde noen metode (Derrida 2006). Karin Gundersen skriver, i forordet av hennes oversetelse av Derridas klassiske tekster, at: *”det [er] mer treffende å omtale hans tenkning som en ”lesning” i henhold til en viss sreategi og med åpenhet for taktiske grep.”* (Gundersen i Derrida 2006: 12).

Metodens anvendelse

Mitt prosjekt har vært å prøve å analysere debatten og argumentene i denne, omkring lokaliseringen av nytt operahus i Oslo og utviklingen av Bjørvika. Analysens siktemål har vært å kartlegge den debatt som har foregått i åpne fora, og da først og fremst i media og bedre forståelsen av denne. Jeg forsøker å identifisere de ulike debattantene, deres argumenter og prøve å sette disse inn i et forhold til hverandre.

Aftenposten er Oslos største lokalavis, og den største 'fullformat' avis i Norge.¹⁷ Dette, samt avisens brede dekning av politikk og kultur og den stilling avisen har som debattforum, har gjort den til en selvsagt kilde for kunnskap om operadebatten, og har gitt meg et stort tilfang av datamateriale. Samtidig er det viktig å være klar over at avisen var selv aktiv deltager i denne debatten, og tok stilling i diskusjonen både i den redaksjonelle dekning, og på lederplass. Dette sammen med det faktum at mange, særlig politikere, ofte føler seg feilsitert og eller misforstått av og i media, kan brukes som argument for å trekke datamaterialets verdi og legitimitet i tvil. For å bøte på dette problemet, kunne jeg foretatt intervjuer, som erstatning, eller utdypning av mediakildene. Dette vil jeg likevel framholde er en lite hensiktsmessig tilnærming. Min intensjon har vært, som nevnt, å ta utgangspunkt i den offentlige debatt, slik denne har fremstått for publikum. Hva enkelte deltagere i debatten mener at de egentlig skal ha sagt eller ment, men ikke luftet offentlig, er, etter min mening, mindre vesentlig. Jeg har derfor heller ikke funnet det interessant å skulle i ettertid intervju de ulike parter, for å høre deres versjon av hva de *egentlig* har sagt og ment, en versjon som uansett vil være preget av tiden som har gått. Det jeg har vært opptatt av, har vært de diskursene som har blitt konstruert, ikke hvorvidt disse er *sanne* eller ikke.

Min bruk av tekstanalysen har vært å la denne virke som et bakteppe og en forståelseshorisont som har gitt meg et teoretisk innspill i prosessen for å nærme meg debatten og lette min forståelse av denne. Jeg har ikke hatt fokus på å tildele ulike argumenter og utsagn de etter teorien ulike terminologiske merkelapper. I analysen har jeg nok lagt meg nærmere Derridas dekonstruksjon enn Laclau og Mouffes diskursteori, men mest av alt har altså disses teorier dannet et teoretisk grunnlag hvor fra jeg har sett og forstått diskursene rundt lokaliseringen av nytt operahus og utviklingen av Bjørvika.

---

¹⁷ Aftenposten har nå lagt om til tabloidformat, men regnes likevel til en annen kategori enn de tradisjonelle tabloidaviser.

Datainnsamling

Dataene til denne oppgaven er i all hovedsak avisartikler, men også andre tekster som er tilgjengelig på internettsidene til de respektive aviser og aktører i debatten, og i det senere utbyggingsprosjektet. De fleste av disse artiklene og innleggene har vært på trykk, men tekstene kan da ha blitt publisert i en noe annen form. De aller fleste datoer viser til nettpublisering, og da ofte til såkalt 'siste gang endret/oppdatert'. En utfyllende liste over internettkilder finnes i et eget tillegg til referanselisten.

Figur 1 *En abonnent på Aftenposten*, Oda Krogh 1887

Debatten omkring byggingen av nytt operahus og dets plassering har pågått i en årrekke, slik at omfanget av tilgjengelig materiale er ganske formidabelt. Jeg har derfor måtte begrense dette, bl.a. ved å først og fremst å bruke artikler fra Aftenposten, selv om debattartikler, redaksjonelt stoff og lederartikler omkring temaet har, i alle fall i en viss utstrekning, vært å finne i nesten alle aviser i landet. Først og fremst har jeg benyttet Aftenpostens digitale arkiv, A-tekst, hvor abonnenter tidligere har hatt tilgang på nærmest alt som har vært trykket i

avisen siden 1984¹⁸. Dette har gitt meg et utmerket, men til tider overveldende tilfang av relevante artikler. Mitt utvalg er på ingen måte fullstendig, men skulle være tilstrekkelig for å gi oversikt og forståelse av debatten. I tillegg viser jeg til enkelte artikler fra andre aviser for å gi et bredere bilde av debatten, og for å belyse enkelte momenter som ikke har kommet like tydelig frem i Aftenposten. I denne oppgaven har jeg sitert ca 130 artikler, hentet i stor grad fra Aftenposten, men også fra Dagens Næringsliv, Dagsavisen, Dagbladet, Nationen og Klassekampen. Dette er kun et lite utvalg av alle de tekstene jeg har gjennomgått, men etter min mening tilstrekkelig til å illustrere de ulike standpunkt og diskurser. I alt vil jeg anslå antallet avisartikler jeg har lest i anledning arbeidet med denne oppgaven til å være nærmere 1500. Antallet artikler jeg kun har skimmet, eller lett fram, men funnet irrelevante i denne sammenheng er enda mye større. I tillegg kommer alt jeg har lest tidligere, fjernsyn og radiodebatter jeg har sett og hørt. Artikkene brukt i denne oppgaven er publisert i tidsrommet 1989 og 2006. Starttidspunktet er valgt etter et PR.- stunt fra Den Norske Operas side, foran Vestbanebygningen den 4. september 1989, som satte i gang debatten om bygging av nytt operahus på ny. Politiske dokumenter som odelstingsproposisjoner og stortingsmeldinger er hentet fra departementenes felles dokumentportal: *Odin.no*.¹⁹

---

¹⁸ Tilgangen til Aftenpostens digitale arkiv A-tekst, var tidligere fri for avisens abonnenter, men er nå blitt sperret, og tilgang fordrer nå tilleggsavgift

¹⁹ <http://www.odin.no/odin/norsk/dok/regpubl/bn.html>

Kapittel 4, Analysens del 1

I dette kapittelet vil jeg ta for meg Operadebattens aktører, både i lokaliseringsdebatten og i utviklingsdebatten. Derneft vil jeg se nærmere på diskursene rundt lokalisering av nytt operahus og argumentene i disse, særlig de som går for eller mot bruk av operaen i byutviklingsammenheng. Dette er utfordringene beskrevet i problemstillingens første ledd: Hvordan har Operaen blitt brukt i diskusjoner om byutvikling i Oslo i forhold til ønsket om, eller motstand mot, å bruke operaen i byutvikling; hvilke argumenter ble brukt i lokaliseringsdebatten og hvilke aktører fremførte disse? Her vil jeg avdekke de konkurrerende diskursene i lokaliseringsdebatten og dekonstruere deres argumenter.

Operaen til Vestbanen !

Den 4. september 1989 ”okkuperte” Den Norske Opera den da nylig nedlagte Oslo Vestbanestasjon. Dette var en godt regissert PR-aksjon, som hadde mål av seg å sette fokus på arbeidsforholdene til Den Norske Opera (heretter DNO). Den planlagte aksjonen ble omtalt i Aftenposten (4. september 1989) ledsaget med en beskrivelse av DNOs begredelige lokaliteter; ”*bortgjemt og innelukket i en passasje ved Youngstorvet.*”. Aftenposten slår fast at; ”*behovet for et [nytt] operahus er udiskutabelt.*” Uttrykket byutvikling brukes ikke, men det nevnes hvordan et operabygg på Vestbanen kan bidra til å skape en ”ny” by i Pipervika (dette var før åpningen av Festningstunnelen, og mens E-18 krysset fremdeles Rådhusplassen). Aftenposten fulgte opp dagen etter med omtale av Operaens ”PR-stunt”. To hundre av Operaens ansatte toget gjennom byen til Vestbanen, hvor det ble avholdt appell ved operasanger Ingrid Bjoner og venstrepolitikerer Oddvar S. Kvam. Mange i opptoget var kledd i kostymer, og operaorkesteret marsjerte fremst i opptoget. Foruten appeller ble det også fremført utdrag av ulike operaer, for hva Aftenposten refererer som et; ”*stort og begeistret publikum*”.

Dagen etter foretok Aftenposten en intervjurunde blant ulike kulturpersonligheter og sentrale oslopolitikere, som alle støttet byggingen av et nytt operahus på Vestbanen. Daværende varaordfører Peter N. Myre (FrP) var blant de som ble intervjuet. Han støttet byggingen av et nytt operahus på Vestbanen, som han mente var; ”*en knakende god idé*”. Myre mente også at Vestbaneområdet var såpass stort at det burde kunne utvikles videre for å bidra til finansieringen, dog presiserte han at dette var hans personlige oppfatting og at saken ikke var diskutert i partiet (Aftenposten 6. september 1989).

Etter kort tid utviklet det seg flere klare posisjoner i diskusjonen omkring byggingen av nytt operahus. Høyre, anført av Oslo Høyre, gikk tidlig inn for at nytt operahus skulle bygges på Vestbanen, mens Fremskrittspartiet gikk imot bygging. I Arbeiderpartiets bydelslag i bydel Gamle Oslo, ble derimot Bjørvika løftet frem som alternativ tomt. Etter hvert greide dette lokallaget å få med seg Oslo Arbeiderparti og flertallet i Bystyret i Oslo. Som medspillere i kampen for bygging av nytt operahus i Bjørvika, fikk Arbeiderpartiet med seg Kristelig Folkeparti og Senterpartiet. Muligheten for at en opera på Vestbanen skulle kunne ødelegge inntrykket av den gamle stasjonsbygningen og eventuelt føre til krav om at denne burde rives, gjorde at stasjonen ble fredet i 1995. Både byantikvaren og riksantikvaren gikk etter hvert inn for at det nye operabygget burde lokaliseres til Bjørvika. Av samme grunn støttet Oslo Bys Vel Bjørvika-alternativet. Fylkesmannen i Oslo og Akershus, Kåre Willoch (H) støttet sitt parti og Vestbanealternativet. DNO gikk hele tiden inn for Vestbanen, i stor grad fordi de fryktet at en opera i Bjørvika ville bli mange år forsinket.

Bygging av et eget operahus har vært et stadig tilbakevendende diskusjonstema i Norge fra lenge før etableringen av DNO i 1952. Jeg vil i det følgende fokusere på perioden etter 1989, da jeg ser på DNOs aksjon da som en igangsetter av den debatt og etter hvert de politiske prosesser som førte til at nytt operahus nå er under bygging i Bjørvika.

Operadebattens aktører

Min fremstilling starter med Den Norske Operas framstøt, en uke før stortingsvalget i 1989. Den ledende representant for DNO har i løpet av hele denne perioden vært operasjef Bjørn Simensen og han var også inntil operaens plassering ble vedtatt av Stortinget, en varm tilhenger av en lokalisering på Vestbanen. En meget sentral forkjemper for å legge det nye operahuset til Bjørvika har vært Oslo Arbeiderpartis Britt Hildeng.

Den politiske ledelse på riksplan har vært preget av en rekke kulturministere. Koalisjonsregjeringen Syse (med Senterpartiet, Kristelig folkeparti og Høyre), som ble dannet etter valget i 1989 satt bare i et år før den ble avløst av Arbeiderpartiregjeringen Brundtland III. Åse Kleveland satt som kulturminister i denne regjeringen fra 1990 til 1996. OL på Lillehammer i 1994 var den altoverskyggende kultursaken i disse årene, men det ble også tid til mye utredningsarbeid i operasaken. Åse Kleveland regnes som en av de mer populære kulturministere innad i kulturlivet, og støttet så lenge hun satt i posisjon bygging av et operahus (for operaens egen del) på Vestbanen. Da Gro Harlem Brundtland trakk seg som statsminister i 1996, og gav posten videre til Torbjørn Jagland, var Åse Kleveland en av

ministrene som ble byttet ut. I regjeringen Jagland satt Turid Birkeland som kulturminister i knapt et år, før sentrumsregjeringen Bondevik I tok over regjeringskontorene etter Arbeiderpartiets valgnederlag høsten 1997. I årene 1997 til 1999 satt Anne Enger Lahnstein (Sp) som kulturminister, og hun la også frem *St.prp. nr. 37 (1997-98) Om nytt operahus* i februar 1998. Sommeren 1998 ble det derimot ikke enighet om plasseringen av operahuset, og forslaget falt da Stortinget voterte over saken. Året etter ble lokaliseringen tatt opp til votering for andre gang, og operaen ble da vedtatt lagt til Bjørvika. Senere samme år overlot Landstein kulturministerposten til Åslaug Haga (Sp) som satt til Bondevik I regjeringen trakk seg i 2000. For Stoltenberg I regjeringen (2000-2001) satt Ellen Horn (Ap) som kulturminister. Etter valget i 2001 tok sentrum-høyre regjeringen Bondevik II over, og Valgjerd Svarstad Haugland (KrF) tok over kulturministerposten, som hun holdt til den rød-grønne Stoltenberg II-regjeringen tok over etter valget i 2005 og Trond Giske tok over kulturministerens kontor. Av disse ulike kulturministrene er det i første rekke Åse Kleveland, Anne Enger Lahnstein og Valgjerd Svarstad Haugland som har vært de mest sentrale, ikke bare fordi disse har sittet lengst (disse tre har sittet til sammen ca 13 år, mens de øvrige fem har sittet rundt regnet ett år hver), men også fordi sentrale vedtak ble besluttet mens disse satt som ministre.

På lokalplanet hadde Høyre byrådsmakten da operadebatten ble aktualisert i 1989, med Michael Tetzschner som Byrådsleder og Sigurd Østen som byråd for byutvikling. Året etter kom Fremskrittspartiet og Kristelig Folkeparti med i byrådet. Da ble byutviklingsposten overtatt av Sveinung Lunde (H). I samme periode var Karin Holmsen (H) byråd for kultur og utdanning inntil KrF trådte inn i byrådet, og denne posten ble tildelt Robert Wright (KrF). I januar 1992 tok Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti over med Rune Gerhardsen (Ap) som Byrådsleder. Som et grep for å synliggjøre kultur som middel i byutviklingen, ble byrådspostene for kultur og byutvikling slått sammen. Denne posten hadde Terje Kalheim (SV) frem til oktober 1995, da han ble avløst av Harald Bekken (Ap). Da Høyre tok over byrådsmakten igjen i 1997 markerte partiet samtidig sitt syn på hvilke krefter som de mente var viktige for byutviklingen ved å splitte denne byrådsposten på ny, og gjøre Olaf Stene til byråd for næring og byutvikling, mens Grete Horntvedt ble byråd for kultur og utdanning (samt nestleder av byrådet). Samtidig ble Fritz Huitfeldt (H) ny Byrådsleder, en post han hadde til han ble avløst av Erling Lae (H) i 2000. I 1999 tok Horntvedt over posten som byråd for næring og byutvikling, en post hun hadde til 2000, da Kristelig Folkeparti og Venstre ble tatt med i byrådet, med Ann Kathrine Tornås (KrF) som byråd for næring og byutvikling og Trine Skei Grande (V) som byråd for kultur og utdanning. Sistnevnte post ble overtatt av Kjell Veivåg i november 2001. Etter valget i 2003 dannet Høyre og Fremskrittspartiet et nytt

byråd, hvor Grete Horntvedt igjen ble byråd for næring og byutvikling. I februar 2004 ble det på ny foretatt en rokering av ansvarsforhold i byrådet, og Grete Horntvedt ble byråd for Byutvikling, mens Anette Wiig Bryn (FrP) ble byråd for næring og kultur.²⁰ Både det at kultur ble satt sammen med næring, og at denne posten ble gitt til en representant fra FrP, ble kritisert av flere av opposisjonen. Sterkest kom denne kritikken til uttrykk i en kommentarartikkel av daværende kulturredaktør i Dagsavisen Catrine Sandnes 30. april 2005, hvor bl.a. byrådets biblioteksmelding ble kritisert.²¹ På den annen side, kan også denne samlingen av næring og kultur i en post sees på som en anerkjennelse av kultur som en næring som bør behandles likt med andre næringer.

Av disse ulike byrådene, har særlig Terje Kalheim, som forkjemper for opera på østkanten og en kobling opp mot byutvikling, hatt en viktig rolle. Høyres Grete Horntvedt har likevel vært den mest sentrale byråden i og med at hun også har holdt posten under oppstarten av transformeringen av Bjørvika.

Andre politikere i operadebatten som er nevnt i denne oppgaven er: Sosialistisk Venstrepartis Per Eggum Mauseth, fra Arbeiderpartiet Jon Olav Alstad, Gro Balas, Karita Bekkemellem Orheim, Grethe G. Fossum, Evy Ann Midttun, John Lundstøl, Torbjørn Berntsen, Ann-Marit Sæbønes og Jorunn Bekkby. Kristelig Folkepartis Ola T. Låke var operasakens saksordfører i Stortinget, fra samme parti er May-Helen Molvær Grimstad og Hans Olav Syversen, representert. Terje Sandkjær fra Senterpartiet og Venstres Tore Killingland er også sitert. Sitert er også Albert Nordengen, Oddvar Nilsen og Inger Stolt-Nielsen for Høyre og Fremskrittspartiets Formann Carl I. Hagen, Kenneth Svendsen og kulturpolitisk talsmann for samme parti; Per Sandberg.

Andre debatt deltagere har vært professor ved Norges Musikkhøgskole; Idar Karevold, pianist Kjell Bækkelund, kommentator og politisk redaktør; Kyrre Nakkim, redaktør Christian Vennerød, aktivist Erling Okkenhaug fra pressgruppen Allgrønn, leder av Oslo Byes Vel; Jan S. Østberg, arkitekt Kjetil T. Torsen, Snøhetta, leder av Foreningen Akershuskvartalene; Bjørn Rønneberg, kunsthistoriker Alf Bøe og daværende direktør for Norsk Form; Peter Butenschøn.

Senere har også andre engasjert seg, slik som arkitekturprofessor Thomas Thiis-Evensen, sivilarkitekt Didrik Hvoslef-Eide, president i Norske Arkitekters Landsforbund; Gudmund Stokke, statsviter og stipendant Erling Dokk Holm og styreleder Bernt Stilluf

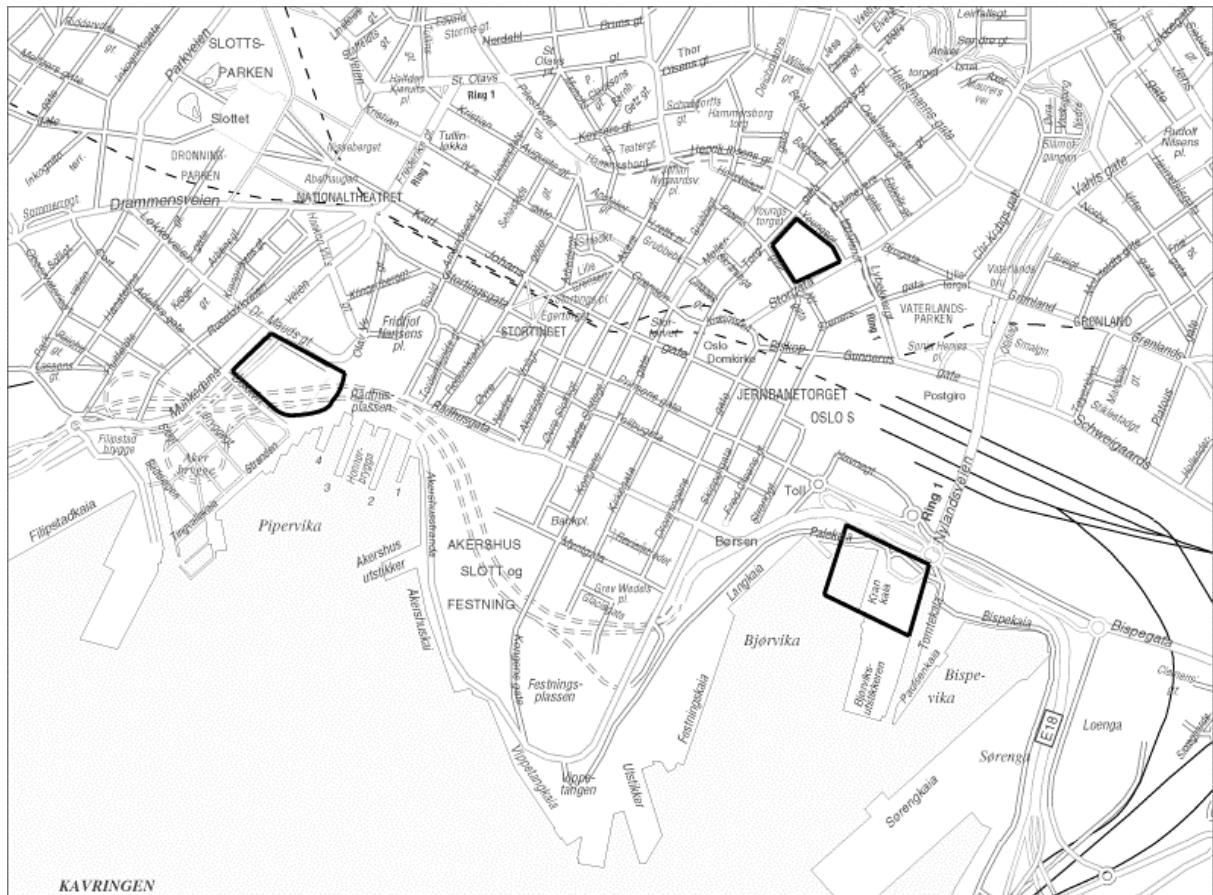
---

²⁰ Opplysninger om byråder og byrådsposter er hentet fra brev fra Oslo kommune, Byrådslederens kontor, av 27.03.2006

²¹ Før denne meldingen ble lagt fram hadde Anette Wiig Bryn i liten grad uttalt seg i kulturspørsmål, noe som Sandnes også kritiserte.

Karlsen i Oslo Havn KF. I tillegg til disse, som har ytret seg i media, har jeg trukket inn ulike fagbokforfattere som Anne-Britt Gran og Donatella De Paoli; *Kunst og Kapital*, Oddrun Sæter og Marit Ekne Ruud; *Byen som symbolsk rom*, samt professor Dag Østerberg; *Arkitektur og Sosiologi i Oslo*. Østerberg har omtalt operasaken, mens Anne-Britt Gran og Donatella De Paoli, og Oddrun Sæter og Marit Ekne Ruud, har omtalt både operasaken og utviklingen av Bjørvika.

Disse personene utgjør på ingen måte noen fullstendig oversikt over operadebattens aktører, og det er heller ikke forsøkt å få med her alt hva disse har ytret i debatten. Derimot gir disse aktørene, og de utspill som er tatt med her, en oversikt over de ulike standpunkt og argumenter i debatten slik denne har fremstått i media.

Figur 2 De aktuelle operatomtene, fra venstre; Vestbanen, Folketeaterkvartalet og Bjørvika

Opera for kunsten eller byutviklingen?

Opera for Opera (og/eller vestkanten)

Den Norske Opera har naturlig nok først og fremst argumentert for sin egen sak, nemlig nødvendigheten av et nytt operahus ut fra kunstneriske behov, og for å bedre det fysiske arbeidsmiljøet for de ansatte. I Høyre har også kravet om nytt operabygg for kulturens del hatt bred støtte. Daværende ordfører Albert Nordengen uttalte til Aftenposten at; ”*Vestbanen* [er] særdeles velegnet til opera både estetisk sett, med hensyn til tilgjengelighet og fordi vi med den oppfyller de krav som stilles til oss som kulturnasjon” (6. september 1989). Brundtland III-regjeringen og daværende kulturminister Åse Kleveland ga Den Norske Opera full støtte, og fremmet forslag om bygging av Opera på Vestbanen. Regjeringen gjorde et såkalt intensjonsvedtak i 1990, og Kulturdepartementets oppnevnte arbeidsgruppe la frem sin innstilling om bygging av opera på Vestbanen i 1991.

Da det er min tanke å diskutere utviklingen av Bjørvika, og ikke så meget gå inn i diskusjonen om operaen skulle lokaliseres på Vestbanen eller i Bjørvika, vil jeg fokusere mest på ”Vestbane-tilhengernes” argumenter mot Bjørvika og ikke dvele så mye ved deres argumenter for Vestbanen. Det sentrale i denne diskursen var at et nytt operahus måtte bygges for operaens egen del. Kobling til andre siktepunkter, så som byutvikling, ble sett på som for usikkert, og det ble argumentert for at det ville risikere å sette hele prosjektet (nytt operahus) på spill.

Den 11. oktober 1991 kunne Aftenposten melde at Bjørn Simensen, som på denne tiden hadde et gjestespill som sjefsredaktør i Dagbladet, og daværende styreformann i DNO, Egil Monn-Iversen, sang *Seieren er vår* foran Vestbanen. Men så lett skulle det ikke gå. Bystyret krevde utredning av andre tomtealternativer, og i løpet av 1992 ble i alt seks ulike tomter ble utredet av Plan- og bygningsetaten. På dette grunnlaget vedtok regjeringen (Brundtland III) å foreta konsekvensutredninger av alternativene på Vestbanen og i Bjørvika i 1993. Denne utredningen viste at begge tomter var egnet, men at det festet seg større usikkerhet til Bjørvika på grunn av eierforhold og utfordringer knyttet til trafikkløsninger. I etterkant av utredningen gikk byrådet i Oslo (da bestående av Ap og SV) inn for Bjørvika i 1995 (Aftenposten 26. januar 1996). Aftenposten støttet Vestbaneplanene og kritiserte på lederplass 5.juli 1996 Arbeiderpartiets planer for Bjørvika ble her omtalt som et prestisjeprosjekt for partiet. Denne omtalen av Bjørvika-planene som et *prestisjeprosjekt* er her et klart diskursivt grep som øyner å bringe dette i vanry. Å omtale noe som et

prestisjeprosjekt er heller sjeldent positivt ment, men er et forsøk på å redefinere motstanderes saker fra å være positive til å fremstå som rigide og underbygget av følelser (prestisje) og ikke rasjonalitet. Utspillet viser at avisen var en aktiv aktør i debatten.

Det var på den tiden også diskusjon om plasseringen av Telenors nye hovedkvarter, som daværende miljøvernminister Torbjørn Berntsen ønsket til Bjørvika. En lederartikkel i Aftenposten trakk frem en rekke andre prosjekter i Gamlebyen, som avisen mente var viktigere for det løft Arbeiderpartiet ønsket å gi bydelen; som byggingen av Gamlebytunnelen (for jernbanen) og bedre vern av middelalderruinene, samt å etablere et museum i tilknyttet disse (Aftenposten 5. juni 1996).

Operasjef Simensen gikk 16. desember 1996 ut i Aftenposten mot idéen å bruke operaen i byutviklingsøyemed. *"...nå har vi vært på Youngstorget i 40 år uten at det synes å ha påvirket omgivelsene i særlig grad"*. Videre kunne Aftenposten fortelle at Simensen *"...synes ikke det er riktig å bruke DNO som brekkstang i byutviklingen, hvis dette går ut over operaens primæroppgave: som er å vise god opera og god ballett. – Og det vil det uten tvil gjøre."* Simensen virker her meget sikker i sin sak, og kan hende mer sikker enn han hadde grunn til å være. Hvorvidt operaen har påvirket sitt nabolag rundt Youngstorget, blir noe usikkert. Hvordan utviklingen av området ville blitt uten Operaen vites ikke, samtidig som det likeledes kan diskuteres hvorvidt Konserthuset på sin side av byen, på noe vis har bidratt noe særlig til utviklingen av Vestre-Vika. I begge tilfeller har derimot en kulturinstitusjon kommet til, i etter forholdene anonyme eller bortgjemte bygninger/lokaler i en allerede etablert bysituasjon. Det å skulle sammenligne dette med et nytt monumentalbygg som vil være første prosjekt i en ny bydel, byr på enkelte åpenbare problemer. Uttalelsen kan også tyde på en ulik forståelse av hva som menes med å bruke operaen som 'brekkstang' i byutviklingen og hva en kan forvente om et slikt grep prøves. Gamle Oslo Arbeiderparti (Ap's lokallag i bydel Gamle Oslo) ønsket å 'løfte' bydelen, og støttet seg til stortingsvedtak om at nye statlige etableringer i Oslo skulle etableres i Oslo indre øst. Senere, når idéen om å plassere operaen i Bjørvika spredte seg, ble byutvikling av dette område viktigst, uten videre kobling til det øvrige Oslo indre øst. Simensen trakk imidlertid i tvil Operaens evne til å virke som en magnet og i seg selv å kunne bidra i særlig grad til å bygge en ny bydel. Derimot, som Vestbanetilhengerene ofte påpekte, var en utvikling av Bjørvika først og fremst avhengig av en omlegging av E18 og frigjøring av havnearealene. Det er likevel grunn til å tvile om dette ville gått like lett hvis ikke planene om Operaen plassert i Bjørvika hadde bidratt til å fremme presset som det tverrpolitiske kompromisset trengte for å frigjøre havnearealene og stable finansieringen av senketunnel og veiomlegging i Bjørvika på bena. Simensen synes derimot å ha en forestilling

om at Operaens byutviklings-effekt dreide seg om Operaen i seg selv skulle skape liv og røre og på den måten være en faktor i byutviklingen. Slik kan en si det er minst to forskjellige forståelser av hva det å bruke operaen for å fremme byutvikling vil si. Men før prosessen skulle komme så langt, var det ennå en stund stor usikkerhet omkring det i hele tatt skulle la seg gjøre å få vedtatt en operabygging.

Byrådsleder Fritz Huitfeldt (H) sendte brev til Miljøverdepartementet vinteren 1996-97 hvor han gikk imot Bjørvikaalternativet på grunn av usikre reguleringsplaner og vanskelige grunnforhold. Dette brevet ble sterkt kritisert i Bystyret (Aftenposten 19. februar 1997), og senere samme år vedtok også bystyret med en stemmes overvekt at Bjørvika var kommunens førstevalg. På dette tidspunktet var det derimot allerede klart at regjeringen Jagland utsatte debatten i Stortinget og avgjørelsen omkring plassering av operaens nybygg til etter valget samme år, og det på grunn av; *"praktiske spørsmål"* (Aftenposten Aften 20. mars 1997). Statsminister Jagland *"ofret"* progresjonen i Operasaken allerede i februar samme år, visstnok fordi *"byggningsarbeiderene i Oslo kan ikke på samme tid bygge enerom [for eldre på sykehjem, som var en av Jaglands kampsaker] og opera"* (Aftenposten 2. februar 1997). Mer sannsynlig er det at operaen ble ofret da partiet fryktet å miste stemmer i det kommende Stortingsvalget på grunn av kontroversene rundt plasseringen og kostnadene ved et nytt operahus. En slik trenering av saken falt ikke i god jord hos Aftenposten, som på lederplass kritiserte Jagland for populistisk retorikk; *"...det er ikke statsministerens oppgave å gå råpopulistene i SV og Fremskrittspartiet i næringsen"* (6. februar 1997). Aftenposten hadde lite til overs for en politikk som satte helse og kultur opp mot hverandre. Dette var et standpunkt som også hadde resonans i andre aviser. Da Nationen et knapt år senere kommenterte Fremskrittspartiets lignende argumentasjon, skrev de på lederplass at; *"...ikke noe samfunn noen gang i historien har blitt mer omsorgsfullt mot gamle, svake og syke ved å neglisjere kulturlivet"* (27. desember 1997).

Kulturminister Turid Birkeland utalte seg først i klartekst om operaens plassering da hun skulle til å gå av som minister, og da hadde hun falt ned på Vestbanen, slik som sin forgjenger. Dette valget var dog ingen stor overraskelse, fordi hun flere ganger som statsråd hadde uttalt seg imot bruk av operaen i byutviklingen. *"Selv om kultur i seg selv ikke er byutvikling, og operaen ikke skal være et prosjekt for byutvikling, så er det viktig at vi kan bruke kultur til å gjøre noe for østre deler av Oslo, fremholdt statsråden."* (Aftenposten 7. mars 1997). Her aviser hun samtidig å bruke operaen for å fremme byutvikling eller "løfte" Oslo indre øst, som hun åpner for å bruke andre kulturinstitusjoner til dette. Grunnen til at Birkeland ikke ønsker at operaen skulle være denne institusjonen kom muligens en måneds tid

senere, da hun beklaget den nye utsettelsen. Da brukte hun også anledningen til å påpeke at; *"en opera på østkanten de siste 40 årene ikke har fått flere 'vanlige' folk til operaen"* (Aftenposten 9. april 1997). Hvorvidt dette er en påstand som kan underbygges, bli derimot hengende litt i luften, ikke desto mindre er Birkelands kommentar et innspill i en løpende parallell diskurs, om hvem operaen er for. Her har vanligvis Arbeiderpartiet ment at operaen er, eller i hvert fall bør være, for flest mulig, mens flertallet av Fremskrittspartiets representanter og en del distriktpolitikere fra andre partier, har hevdet at opera er mest for 'fiffen'.

Den 2. oktober var Turid Birkeland på vei ut av politikken, og regjeringen Jagland og Arbeiderpartiet hadde tapt valget. Birkeland var heller ikke innvalgt på Stortinget. Til Aftenposten uttalte hun at; *"de kulturpolitiske argumentene [...] taler for Vestbanen"*. Hva byutvikling i Bjørvika angikk, utalte hun at: *"De nasjonale vurderinger må veie tyngre enn hva man mener ut fra lokale interesser"*. Birkeland argumenterte altså, selv om ikke så mange *vanlige folk* gikk i operaen, at det viktigste var de kulturpolitiske argumentene, med andre ord operaens egne behov. Byutvikling i Bjørvika var derimot først og fremst et lokalt ønske mente hun, og til slike formål kunne ikke operaen brukes, den skulle bygges i henhold til *de nasjonale vurderingene*.

Den 19. desember meldte Aftenposten at; *"etter det Aftenposten erfarer"* går regjeringen Bondevik inn for Vestbanen, noe som ble bekreftet på en pressekonferanse dagen etter.

Selv om gruppen som ønsket nytt operahus primært for operaen og kulturlivets skyld, brukte argumenter som at både landet og operaen nå fortjener et nytt og tidsmessig operahus, så en at en også måtte imøtegå motpartens argumenter om en opera som ledd i byutviklingen i Bjørvika. Dette ser vi tydelig i *St.prp. Nr. 37 (1997-98) Om nytt operahus*, som ble lagt frem av Bondevik. I regjeringen med Anne Enger Lahnstein som kulturminister 26. februar 1998, gikk Senterpartiet, Venstre og Kristelig Folkeparti, i motsetning til lokalpartiene i Oslo, inn for Vestbanen. Bjørvika-alternativet ble grundig avfeid, og muligheten til å bruke operaen som ledd i byutviklingen her blir trukket i tvil.

"Opera og ballett har ikke sterke tradisjoner i Norge. Det er derfor lite som tilsier at Operaen vil fungere som "magnet" på mennesker i et byrom som ellers har begrenset aktivitet. Valg av lokalisering og utforming vil være viktig for at Den Norske Opera skal kunne nå et bredt publikum og nye publikumsgrupper" (St.prp. 37 (1997-98): 2).²²

---

²² St.prp. nr. 37 (1997-98) og andre dokumenter hentet fra departementenes dokumentportal Odin.no, ligger ute i HTML-format, og er således ikke oppdelt i nummererte sider, sidetallene refererer derfor til min utskrift.

Her er det underforstått at Bjørvika er et usentralt og lite tilgjengelig sted, og mest sannsynlig vil forbli det, med eller uten opera. Denne forståelsen blir bekreftet lenger ut i teksten, når Bjørvika alternativet diskuteres:

”Bjørvika er i dag et område hvor byens befolkning og tilreisende stort sett ikke ferdes. I forbindelse med byggingen av et nytt operahus er det en kulturpolitisk målsetting at operaen skal bli mer tilgjengelig for et bredere publikum. Ved å plassere operahuset i Bjørvika kan det bli vanskelig å oppfylle denne målsetningen. Et nytt operahus i seg selv vil neppe fungere som et ”lokomotiv” i byutviklingen. For å utvikle Bjørvika til en levende bydel er det verken nødvendig eller tilstrekkelig å lokalisere et operahus i området.” (St.prp. 37 (1997-98): 4)

Ikke bare var Bjørvika mindre sentralt, men også i en slik grad, at en opera lokalisert dit, ikke ville makte å tiltrekke seg et tilstrekkelig publikum. Den store forskjellen fra Vestbanealternativet forsterkes ytterligere når denne tomten beskrives lenger ned: *”Ved å plassere nybygget i hjertet av hovedstaden fremheves også institusjonens nasjonale karakter.”* (St.prp. 37 (1997-98): 4). Ved å fremstille Vestre Vika og Vestbanen som *hjertet av hovedstaden*, blir det også underforstått slått fast at Bjørvika ikke er det. Dette bidrar dermed i forsøket på å definere Bjørvika som et usentralt og lite attraktivt sted å legge et nytt operahus. Usikkerhet omkring finansieringen av veiomleggingen i Bjørvika blir også trukket frem. Den ganske opplagte konklusjonen ble dermed at et nytt operahus ble foreslått plassert på Vestbanen. På pressekonferansen den 20. desember 1997, forklarte daværende kulturminister Anne Enger Lahnstein de valg som lå til grunn for avgjørelsen om regjeringens ønske om å legge nytt operahus til Vestbanen. I følge ministeren var det hensynet til tid og penger som veide tyngst, samtidig som hun understreket at; *”Vår oppgave som byutvikler er ikke lagt til grunn ved valg av opera.”* Utover de ”objektive” fakta omkring kroner og øre, var det også klare emosjonelle føringer som kom frem i det ministeren uttalte at: *”- Det var ikke så vanskelig å satse på Vestbanen. Det har en velkjent beliggenhet, og det er et område hvor mange trives godt”* (Aftenposten 21. desember 1997). Det er for så vidt ikke noe galt i dette utsagnet, Vestbanen er definitivt velkjent, og ja, mange trives i området, men i denne setting, hvor det er snakk om plassering av et nytt operahus og valget står mellom vestkanten eller østkanten, får et slikt utsagn et umiskjennelig slør av tanker og meninger om hva som er ”proper” nok for et operahus, og hvem dette bygget skal reises for. Både beboere på Oslos vestkant og østkant er godt kjent med strøket rundt Vestbanen, men når Oslo Øst/Bjørvika blir regnet for å ikke være et velkjent strøk, så er det liten tvil om hvem som da ikke er kjent her. Samtidig kan en få et inntrykk av at vestkantbeboere vanskelig kan trives på østkanten uansett. Dette utgjør

et tydelig diskursivt ståsted, med sin egen oppfattelse av hva som er ”gyldig” kunnskap om Operaens rolle i byen. Samme dag gir Aftenposten Anne Enger Lahnstein full støtte på lederplass, mens raljerer samtidig ovenfor Bjørvika-alternativet. Bevilgninger til Oslo indre øst blir nevnt som nødvendige, men viktigere var det å sikre at operaen ble reist; ”i nærheten av andre sentrale kulturinstitusjoner som Nationaltheateret og Konserthuset”, altså i det nabolaget operaen tydeligvis, etter Aftenpostens mening, hører hjemme. For å likevel ikke fokusere for mye på det, tilføyes det ”- i en del av byen som er lett tilgjengelig med offentlige transportmidler”, som unektelig er et noe pussig argument å bruke mot Bjørvika (det burde være unødvendig å tilføye at avstanden mellom Oslo S/T-banen og Bjørvika tomten, om ikke kortere, er tilsvarende avstanden mellom Vestbanen og Nasjonaltheateret stasjon (NSB/T-banen). Senere er det også vedtatt, som på angitte tidspunkt allerede var foreslått, å forlenge trikkelinjen over Rådhusplassen og Kvadraturen videre østover og gjennom Bjørvika). Dette argumentet kan derfor vanskelig ha vært det avgjørende for Aftenposten. De av Bjørvika-alternativets forkjempere som ønsket operaen for å løfte Oslo indre øst, levnes i alle tilfelle liten honnør; ”det er vanskelig å argumentere mot dem som antyder at en opera i Bjørvika neppe vil bli noe miljømessig løft for de østlige bydeler, slik denne løsningens mer ureflekterte forkjempere bastant hevder” (Aftenposten 21. desember 1997). Her vises noe av temperaturen som var i denne debatten seg til fulle, det er ikke dagligdags at Aftenposten tyr til slike hersketeknikker på lederplass. Avisen prøver her å avfeie all motstand og etablere én eneste mulig virklighetsforståelse, og det på et vis som står i skarp kontrast til den reflekterte posisjon de selv synes å mene å ha. Bjørvika-alternativet blir på denne måten forsøkt umuliggjort ved å hevde at flere av dets representanter er ureflekterte. Den som da går inn for å lokalisere et nytt operahus til Bjørvika, må dermed ikke bare være dum, men også påståelig og sta, siden vedkommende *bastant hevder sine ureflekterte standpunkter*. Slik bidrar avisen til oppbyggelsen av en diskursiv konstruksjon, hvor det vesentlige er å definere hva som er gyldig kunnskap.

Anne Enger Lahnstein fikk også støtte på lederplass i Nationen, som fremhevet sin mening om at bygging av nytt operahus ikke bør være ”en Oslo-sak”, det vil si noe som kan eller skal brukes i byutviklingsøyemed, men ”et nasjonalt felles-løft” (27. desember 1997). Slik blir opera i Bjørvika gjort til en Oslo-sak, mens opera på Vestbanen blir et prosjekt for nasjonen. Dette kan sees på som en ”kreativ vri” for å skaffe distriktstøtte til byggingen av nytt operahus i Oslo, ved å fremheve at den ene tomten er egnet for et *nasjonalt felles-løft*, men den andre, under to kilometer unna, kun ville ivareta Oslo bys egne interesser.

I Aftenposten 27. februar 1998 skrev professor ved Norges Musikkhøgskole, Idar Karevold, en kommentar i anledning St.prp. 37 (1997-98), som ble lagt frem dagen før. Han støttet det lokaliseringsvalg regjeringen hadde tatt, og utdypet dette med: *"Byens vekst står ikke på dagsorden, men det gjør utviklingen av norsk musikk- og kulturliv."* Karevold fraholder seg derimot å polemisere mot Bjørvika, men argumenterer for et operahus for operaen og kulturlivets del. Hans argumenter sammenfaller med hva andre har brukt for å forsvare bygging av et operahus, og det er som følger: *"Operaen skal være et kraftsenter for norsk musikkdramatikk, og den trenger et sted å være for å kunne realisere de intensjonene som er nedfelt i etableringen av en nasjonal institusjon"* (Aftenposten 27. februar 1998 a). Det å ikke gå inn på en diskusjon for eller mot Bjørvika, er derimot også et diskursivt ståsted, og kan tolkes som at det å diskutere Bjørvika ikke er interessant, og dermed på den måten likevel bidra til å argumentere mot en lokalisering der.

På pressekonferansen for fremleggelsen av St.prp. nr. 37 (1997-98) gjentok Lahnstein at Vestbanen hadde vært et lett valg, og påpekte at hun ikke ønsket at Operaen skulle bli en lokalpolitisk sak, selv om hun nok så at det var den blitt allerede for lenge siden. Et nytt operahus skulle ikke bidra til å løfte en bydel i Oslo, men bidra til å løfte opera- og kulturlivet, og det i hele landet (Aftenposten 27. februar 1998 b). Operaens oppgave å bidra til kulturformidling i hele landet ble da også poengtert i proposisjonen: *"Bygging av en ny nasjonal opera er viktig for vitalisering av kulturlivet i hele landet."* (St.prp. nr. 37 (1997-98): 5). Av dette kan en slutte at det ble sett på som for vanskelig å få vedtatt bygging av nytt operahus om denne saken ble sett på som noe som ville først og fremst gagne Oslo, og ikke hele landet. Arbeiderpartiet var på dette tidspunktet delt i lokaliseringsdebatten, med Oslo Arbeiderparti som ønsket Bjørvika-alternativet, mens flere rikspolitikere fulgte linjen opptegnet av Kleveland og Birkeland og gikk inn for Vestbanen.

Jon Olav Alstad (Ap for Nord Trøndelag fylke), som da satt i kulturkomiteen, uttalte til Aftenposten samme dag, at han ikke ønsket at debatten skulle reduseres til en regulerings sak for Oslo by. *"- Dette er et nasjonalt ansvar. Vi hører på det Oslo Ap. sier, men det er stortingsgruppen som avgjør hva vi skal gå inn for."* (Aftenposten 27. februar 1998 b). Aftenposten hadde også denne dagen en artikkel om uenigheten innad i Arbeiderpartiet. Oslo Arbeiderpartis Britt Hildeng framholdt at partiet allerede hadde sagt nei til opera på Vestbanen, mens Jon Olav Alstad mente at valg av lokalisering ennå ikke hadde blitt avgjort i Stortingsgruppen. Et annet Arbeiderpartimedlem, som ikke var kjent for sitt partipolitiske engasjement, men for sitt kunstneriske virke, Kjell Bækkelund, gikk ut mot Oslo-partiet. Han beskyldte partiet for å sette hele operaen på spill, og uttrykte at han følte det var; *"direkte*

pinlig å være medlem av partiet når det henger seg opp i byplanlegging fremfor å si ja til et statlig kulturbygg” (Aftenposten 27. februar 1998 c). Den 5. mars samme år gikk Åse Kleveland ut med bred støtte til Vestbane-alternativet, noe som for øvrig ikke var spesielt overraskende siden hun selv hadde støttet dette alternativet som kulturminister, men hun utpekte også Arbeiderpartiet som: *”den alvorligste trussel mot at saken omsider skal finne sin løsning”*. Kleveland sammenligner operasaken med Tullinløkka-saken, hvor planene for en utbygging av nytt felles museumsbygg for Nasjonalgalleriet og Historisk museum var lagt tilbake i skuffen et år tidligere, for andre gang på tyve år. Hun fortsatte slik: *”...hvor er det så problemene oppstår? Jo, på kommunalt nivå. Og hvorfor oppstår problemene? Jo, fordi kulturinstitusjonene blir sett på som nyttige virkemidler for andre interesser enn dem som de er satt til å tjene. De blir brikker i et taktisk spill”* (Aftenposten 5.mars 1998 a). I de følgende dagene kom stridighetene internt i Arbeiderpartiet til overflaten, og Aftenposten la ut om interne bakvaskelser og rykter. Dagsavisen gikk lengre, og trykket flere anonyme leserinnlegg hvor partiledelsens angivelige autoritære stil ble kritisert. Aftenposten kunne formidle at lokalpartileder Britt Hildeng ble omtalt som *”Lille-Stalin”* av de mest misfornøyde partimedlemmene (Aftenposten 5. mars 1998 b og 6. mars 1998). Aftenposten var også ganske klar i sin karakteristikk av Hildeng, blant annet i deres dekning av årsmøtet i Oslo Ap; *”I sin tale til årsmøtet opprettholdt partileder Britt Hildeng likevel sitt uforsonlige krav om Bjørvika...”*. Avisen hadde også intervjuet enkelte andre sentrale politikere i Oslo Ap, som da var *”på gli”* mot Vestbanen. Tidligere finansbyråd Gro Balas, var den som gikk skarpest ut: *”- I dag står det om å få en opera eller ikke. Kulturlivet vil overhode ikke forstå det hvis vi skal fortsette en ren trusseldebatt som kan stanse hele prosjektet”*. Om partileder Britt Hildeng utalte hun kort at: *”...Hildeng bør jekke seg ned flere hakk”* (Aftenposten 13. mars 1998). Årsmøtet for Oslo Arbeiderparti stemte like fullt for å legge operaen til Bjørvika, kunne Aftenposten melde dagen etter, under overskriften: *”Oslo Ap. insisterer på Bjørvika-opera”*(Aftenposten 14. mars 1998), som igjen blir nok et eksempel på bruk av *prestisje* argumentet i debatten.

Bjørn Simensen likte ikke Oslo Arbeiderpartis standpunkt og fryktet; *”et konglomerat av problemer hvis valget faller på Bjørvika”*. Han likte heller ikke at operaen skulle brukes til å *”løfte”* østkanten; *”...operaen burde fenge alene...”*, og han så meget pessimistisk på mulighetene for en utvikling av Bjørvika, selv med operaen plassert der: *”I Bjørvika får vi sikkert noen naboer om 40-50 år...”*. Simensen advarte også mot at en opera i Bjørvika kunne oppleve å ikke trekke til seg publikum: *”...det er tross alt på Vestbanen folk vil ferdes. Det er hardt nok å få endene til å møtes i Folketeaterbygningen”* (Aftenposten 22. april 1998). Her

understøtter Simensen antagelsen av at mange, derav DNO selv, selv etter 40 år på Youngstorvet, ikke anså østkanten som et passende sted for operaen. Selv om Simensen nok ikke ville vedgått dette direkte, er det vanskelig å tolke disse uttalelsene annerledes. Arbeiderpartiets Karita Bekkemellem Orheim delte også skepsisen til Bjørvika, men hun synes likevel at Bjørvika kunne ha egnet seg til operatomt: *"Bjørvika kan være et svært godt alternativ for å få på plass en opera, men det blir for dyrt, og usikkerhetsfaktorene er for mange"* (Aftenposten 29. april 1998).

I tiden frem mot avstemning i Stortinget, steg temperaturen i lokaliseringsdebatten, men uten at nye argumenter ble brakt på banen. Operasakens saksordfører i Stortinget, KrFs Ola T. Lånke støttet en utbygging på Vestbanen, noe flere av Bjørvika-forkjemperene fant grunn til å kritisere. Grethe G. Fossum (Ap) utalte: *"- Jeg er skuffet over Lånke. Det er arrogant av saksordføreren å gi inntrykk av at han sitter inne med den eneste løsningen, og mistenkeliggjør alle andre."* Fossum antyder her at Lånke, i mangel av gode argumenter, bruker hersketeknikker mot motstanderne mot utbygging på Vestbanen. Ola T. Lånke mente derimot at: *"Arbeiderpartiets vedtak er uansvarlig og en gambling med Stortingets troverdighet"* (Aftenposten 18. mai 1998). Lånke selv imøtegikk kritikken ved å peke på andre faktorer han selv så på som viktigere. Det uansvarlige med Arbeiderpartiets standpunkt var her de forventede økte kostnadene utbygging av Bjørvika vil dra med seg. Derimot spør det om dette ville kunne kvalifisere til å bidra til en *gambling med Stortingets troverdighet*.

For å sikre at det skulle bli vedtatt bygging av nytt operahus, foreslo Arbeiderpartiet at det skulle votes over et prinsippvedtak om bygging, uavhengig av tomtevalg (Aftenposten 16. juni 1998 a). Dette så Vestbane-tilhengerene som et forsøk på å lure seg til et Bjørvika-vedtak, da Arbeiderpartiet håpet på å få støtte fra enkelte FrP representanter, hvis det først var blitt vedtatt at opera skulle bygges. I sitt åpningsinnlegg til operadebatten i Stortinget i forkant av avstemningen 16. juni 1998, sa saksordfører Lånke om muligheten for at Fremskrittspartiet kunne komme til å sikre en lokalisering i Bjørvika; *"[da har] vi ikke noe valg – Sentrumspartiene og jeg antar Høyre, blir tvunget til å stemme mot prinsippforslaget om å bygge ny opera. Selv om vi ønsker det motsatte"*. Lånke uttalte at han ønsket den raskeste veien til et nytt operahus, og det var Vestbanen. *"- Men en for tett kobling til et storstilt byutviklingsprosjekt i denne saken kan bli skjebnesvangert for kulturen som lett blir den tapende part"* (Aftenposten 16. juni 1998 b). Men av dette kan det slutes at Lånke var mer mot en opera plassert i Bjørvika, enn for opera uavhengig av plassering. Hans ønske om en ny opera raskest mulig ble dermed umuliggjort da ingen av de to alternativene oppnår flertall, noe som også ble utfallet i avstemningen. Lånke utalte også i operadebatten at: *"Det er all*

grunn til å spørre om det er klokt å satse flere milliarder i vei- og infrastrukturprosjekter i en tid med press og overoppheting i økonomien” (Dagsavisen 17. juni 1998) Lånke viste her til utgiftene til senketunnel og veiomlegging som flere mente en måtte ta med i regnestykket om en eventuell utbygging i Bjørvika.

Stortinget klarte ikke å samle seg om et alternativ, og utbygningsvedtaket falt, men debatten fortsatte. Denne var over tid blitt redusert til en fordeling av skylden for at det ikke var oppnådd enighet og vedtak om utbygging, til tross for at et stort flertall på Stortinget i utgangspunktet gikk inn for dette. Åse Kleveland var opprakt over at det ikke hadde latt seg gjøre å få til et operavedtak, og utalte at; *”operasaken er blitt redusert til en liten brikke i et stort politisk spill. Kunst og kultur blir brukt som instrumenter til å oppnå helt andre ting.”* (Aftenposten 16. juni 1998 c). Hun mente også at Arbeiderpartiet måtte ta på seg skylden for misæren: *”Operasaken har svekket Ap.s kulturpolitiske troverdighet.”* (ibid).

Arbeiderpartimedlem og Vestbane-lobbyist Kjell Bækkelund var derimot ikke fullt så nedtrykt, men håpet at dette ville få partene til å føre en mer *”saklig diskusjon”* (ibid). Avstemningsresultatet så han på som et eksempel på *”manglende handlekraft”*, (ibid) noe han mente var *”symptomatisk for Norge”* (ibid).

Senere samme år, den 16. oktober gav Oslo Arbeiderpartis to listetopper til kommunevalget neste høst, Åse Kleveland og Ann-Marit Sæbønes, et intervju til Aftenposten, hvor de snakket om den kommende valgkampen. Åse Kleveland kom da med innrømmelser om at hun var på gli i operadebatten, og at hun var villig til fire på sitt standpunkt på tomtevalg for operaen (Aftenposten 19. oktober 1998). Kleveland hadde til da vært den mest profilerte forkjemperen for Vestbanen i Arbeiderpartiet, og dette intervjuet kan, etter min mening, sees på som et veiskille i den årelange lokaliseringsdebatten. Åse Kleveland hadde imidlertid vært på gli en god stund. Over et og et halvt år tidligere, bare tre måneder etter hun gikk av som kulturminister, og et halvt år før den første voteringen i Stortinget, støttet hun i Aftenposten et privat forslag om et operabygg i grensesonen mellom Kvadraturen og Bjørvika. Dette var ment å skulle samlokaliseres med Astrup Fearnly Museet for Moderne Kunst. Kleveland var da nettopp trått inn i museets styre, men hun påpekte at hun fremdeles foretrakk Vestbanen på dette tidspunktet (Aftenposten 15. januar 1997).

I januar 1999 samlet Oslo Høyre seg om byutvikling av havnearealene, i form av en overordnet plan, den såkalte *”Fjordbyen”* (24. januar 1999). Dette skulle bli partiets store valgkampsak det året. Høyre var fremdeles sterk tilhenger av opera på Vestbanen, men fjorbyplanene skulle senere vise seg å være som hånd i hanske for Bjørvika og ønsket om å legge operaen dit.

I mars kunne Nationen melde om trusler fra fylkesledere i Senterpartiet om opprør mot kulturminister Lahnstein: *"De vil ha opera, men ikke et storstilt byutviklingsprosjekt i Bjørvika. - Dette vil forsterke den sterke sentraliseringen til Østlandet. Hva slags Sp-politikk er det, spør Terje Sandkjær i Aust-Agder Sp"* (Nationen 18. mars 1999). Dette var et nytt argument mot Bjørvika, men er ikke vesensforskjellig fra kravet om å ikke bygge opera før distrikts-Norge hadde fått alle sine krav innfridd, som ble framsatt av fylkesordfører i Finnmark, Evy Ann Midttun (Ap) i 1998 (Aftenposten 16. mars 1998). Innad i sentrumspartiene på Stortinget var ønsket om opera på Vestbanen så sterkt at de prøvde å heller få i havn en delvis privat løsning sammen med FrP, enn å samarbeide med Ap: *"Vi foretrekker klart en delprivat-løsning på Vestbanen sammen med FrP og Høyre framfor en helstatlig opera på Bjørvika[sic] i kompaniskap med Arbeiderpartiet"*, uttalte KrFs May-Helen Molvær Grimstad til Dagsavisen, 26. mai 1999.

I tiden fram mot Stortingets andre votering over operautbyggingen, ble det stadig klarere at Bjørvika mest sannsynlig ville få flertall (Dagsavisen 27. mai 1999). Det samme konstaterte Aftenposten på lederplass 28. mai. Lahnstein ønsket likevel å toe sine hender, og truet med et nytt ikke-vedtak om Arbeiderpartiet gikk inn for å binde operavedtaket direkte til byutvikling i området. *"Oslo Ap og andre i Oslo setter hele operasaken i fare hvis de ikke forstår at operasaken ikke kan trekke i land en byutvikling. De leker med ilden, sier Lahnstein til Aftenposten"* (Aftenposten 28. mai 1999). Arbeiderpartiet var raskt ute, og forsikret at de ikke ville forkludre noe vedtak ved å presse gjennom milliardbevilgninger til byutvikling. Samtidig forsikret daværende statsminister Bondevik; *"at staten må gå inn med investeringer i veier og byutvikling i området, men vil se dette adskilt fra operavedtaket"* (Dagsavisen 30. mai 1999). Motstanden mot Bjørvika var fremdeles sterk, og flere krefter prøvde i det lengste å forhindre et annet utfall enn en plassering av operaen på Vestbanen. Sentrumspartiene og Høyre la i et siste forøk på å få FrP med på laget, fram et forslag i kulturkomitéen om å rive den fredede Vestbanebygningen, for på denne måten å åpne for en tyngre utbygging av tomten, og skaffe større arealer til private aktører for å slik bidra til en delfinansiering av operaen (Aftenposten 4. juni 1999). I et forsøk på å forhindre bruk av statlige penger til en senketunnel i Bjørvika, gikk lederen i Stortingets samferdselkomité, Oddvar Nilsen (H), inn for å fjerne denne fra listen over prioriterte prosjekter i norsk veiplan. *"-Bjørvika-planene er et byutviklingsprosjekt, med liten betydning for samferdselen i området."* Nyttan av senketunnelen var dog her basert på Vegdirektoratets kost-nytte - kalkyle, basert på rent trafikktekniske variabler, men som ikke tar hensyn til eventuelle utenforliggende fordeler, i dette tilfelle utvikling av et sentralt byområde som en

veiomlegging ville kunne legge til rette for. I direktoratets kalkyle registreres det og tas hensyn til hvor mange som kan få minsket sine støyplaget ved et gitt prosjekt, men i dette tilfelle fantes det ingen eksisterende beboere, og mulige fremtidige beboere ble ikke regnet med (Aftenposten 5. juni 1999).

I en kommentar i Dagsavisen kritiserer Kyrre Nakkim regjeringen Bondevik og Arbeiderpartiets kompromiss om å stemme for bygging av opera i Bjørvika, frikoblet fra byutviklingen: *”Stortingsflertallet [bør] i dag si rett ut at et Bjørvika-vedtak også handler om byutvikling. Skjer ikke det, kan operaen bli liggende isolert fra resten av Oslo i årtier. Det vil i så fall være en større skandale, enn et nytt utsettelsesvedtak”* (Dagsavisen 15. juni 1999).

Under debatten i forkant av avstemningen i Stortinget, rakte kulturminister Lahnstein ut hånden til Arbeiderpartiet og sa: *”Nå er det i Bjørvika-alternative de seriøse samarbeidspartene kan finnes”*, som var; *”partier som alle går inn for å reise et operabygg”* (Aftenposten 15. juni 1999). Stortinget vedtok deretter å bygge nytt operahus i Bjørvika.

Oppsummering av argumenter i *Opera for Opera* diskursen

Da DNO satte debatten i gang (igjen) om nødvendigheten av å bygge nytt operahus, var dette med utgangspunkt i deres ønske om et nytt hus til beste for seg selv, det vil si. operaen, dens ansatte og deres kunstneriske ambisjoner. I første omgang var fokuset derfor et nytt operahus for (opera)kunstens fremme. Etter hvert som flere lokaliseringer kom på banen, som etter hvert ble avgrenset til Bjørvika (eller fortsatt opera i Folketeateret), ble det nødvendig for DNO og andre av Vestbanealternativets tilhengere å argumentere mot opera andre steder (siden de var sikre på at opera på Vestbanen var det sikreste, rimeligste og raskeste), samtidig som dette ikke måtte oppfattes som motstand mot opera andre steder enn Vestbanen. En for sterk motstand mot opera i Bjørvika, ville kunne bli oppfattet negativt, og tolket som om at ikke ønsket om, og behovet for, nytt operahus var så sterkt, eller enda verre, at DNO kunne oppfattes som vanskelige. Senere skulle det da også bli stilt spørsmål om ønsket om ny opera virkelig bare strakte seg til Vestbanen, eller om det var så at nytt operahus kun var interessant om det ble bygget der og ikke i Bjørvika (KrFs Hans Olav Syversen jf. Aftenposten 27. april 1995). Motstanden mot operahus i Bjørvika ble derfor begrunnet ut fra hvor Operaen hørte hjemme, og uenighet om operaens brukbarhet som redskap i byutvikling. Særlig DNOs Bjørn Simensen trakk operaens egnethet til byutviklingsformål i tvil. Standpunktet var at nytt operahus burde bygges som operaens hus, og ikke bindes opp mot andre formål. Dette var begrunnet av to ulike årsaker. Først ut fra forståelsen av at operaen ikke var en institusjon som

kunne klare å fungere som noe lokomotiv for byutviklingen i Bjørvika, til det var den aktivitet DNO bedrev for innadvent og liten (den var sentrert rundt hva som skjer på operaens scene i løpet av to-tre timer hver dag) i forhold til en stor ny bydel. Operaen ville ikke kunne bidra til liv i gatene. Dernest følte ikke Vestbane-tilhengerne at ansvaret for Bjørvikas utvikling burde falle på DNO og det nye operahuset, noe som ble sett på som en byrde for kulturen. Dette var et argument som overlapper med det neste hovedargumentet, som var at å bygge nytt operahus i Bjørvika ville være for risikabelt for Operaens del. Det ble tidlig fryktet at et operahus i Bjørvika ville bli dyrere enn på Vestbanen, noe som skremte både politikere som fryktet at dette ville kunne gå ut over andre budsjettposter, og som skremte operavennene da de fryktet at de økte utgiftene enten ville resultere i flere utsettelse, eller i verste fall at hele prosjektet ville bli skrinlagt. Det var også en frykt for at et operahus i Bjørvika kunne havne i en bakevje, særlig om ikke resten av bydelen ble utbygd. Dette kunne i sin tur føre til sviktende besøk og derigjennom true institusjonens videre liv. Mulig sviktende besøk ble også forøkt koblet opp mot argumentet om at operaen hørte hjemme på Vestbanen, i nærhet av de andre store tyngre kulturinstitusjoner som Nationaltheatret og Konserthuset. Et godt besøkstall ville kun kunne oppnås, ble det hevdet, i omgivelser hvor operaen hørte hjemme. Vestbane-tilhengerene hevdet at dette betydde i en etablert bysituasjon med nærhet til andre kulturinstitusjoner. Bjørvika-tilhengerene oppfattet derimot dette som et argument for at operaen hørte hjemme på vestkanten, underforstått at den hørte vestkanten og vestkantbeboerne til. Disse argumentene gikk ikke inn på om Bjørvika burde bli utviklet eller ikke, men hvorvidt operaen burde være en sentral del av denne utviklingen. Fra enkelte distriktpolitikere ble derimot ønsket om operaens plassering på Vestbanen begrunnet ut fra en motstand mot en statlig finansiert utvikling av Bjørvika. Denne motstanden var begrunnet ut fra oppfattelsen av at en storstilt byutvikling i Bjørvika ville forsterke sentralisering til Oslo, med derav følgende utarming av distrikts-Norge. Siden denne byutviklingen ville være (delvis) statlig finansiert, og her var det særlig fokus på finansiering av veiomleggingen og senketunnelen, ble dette oppfattet som dobbelt negativt for distriktene, da en regnet med at veiprojekter ellers i landet ville bli nedprioritert.

Dag Østerberg så på lokaliseringsspørsmålet som en motsetning mellom *"vår væren for-andre"* og *"vår væren for-oss-selv"*. *"Hvorfor er det selvsagt at operaen skal ligge i sentrum, og det ut mot fjorden? Operaen i Melbourne [sic] er sikkert et forbilde. Oslos ansikt utad vil sterkt forbedres dersom vi også fikk noe slikt."* En slik plassering ser Østerberg som en plassering som tar mer hensyn til Oslos *"væren for-andre"*, det vil si turister og andre tilreisende. Men heller ikke en lokalisering til østkanten (og ikke bare sentrums østkant) er

nødvendigvis positivt. Han sammenligner en slik plassering med Opera Bastille, som fremfor å tilføre noe til Paris østkant, som de opprinnelige beboerne der hadde etterspurt, har fungert som et ledd i gentrifiseringen av området. Østerberg ønsket heller ikke en plassering på vestkanten; ”...når dette straks vekker motforestillinger, kommer det av at selve bygget som materialitet er viktig.” Operabygget materialiserer interessen for operakunsten, og da denne etter Østerbergs forståelse ikke står særlig sterkt i Norge, er en sentral plassering av bygget viktig.

”Mellom hensynet til det publikum som virkelig går i operaen, og hensynet til operaens behov for støtte fra sentrums bygningsmasse må det foretas en avveining, som må holdes adskilt fra operaens væren-for andre. Et argument for opera er at alle andre land har opera; men dette bør aldri være et hovedargument, Oslos væren-for-innbyggerne må ikke underordnes dens væren-for-andre.”(Østerberg 1998: 131)

Ut fra hensynet til flertallet av operaens faste brukere, kunne en plassering av det nye operabygget på vestkanten forsvares, og for operaen og Oslos ”væren-for-andre” kunne en plassering ut mot fjorden (Bjørnvika) vært et godt trekk. Men mye viktigere enn disse forhold, er Operaens funksjon som støtte for det øvrige av sentrums kulturinstitusjoner, og den støtte operaen kan få igjen fra disse: ”Ved å ligge i sentrum styrker det [operahuset] de andre kulturinstitusjonenes bygninger, og styrkes og støttes av dem, hvilket er enda viktigere.” (Østerberg 1998: 131). Dermed sammenfaller Østerbergs argumentasjon med Vestbaneargumentet om operaens kulturelle forankring i sentrum vest, i nærheten av Konserthuset og Nationaltheatret. Østerbergs todeling mellom *vår væren for-andre* og *vår væren for-oss-selv* fremstår likevel som en kunstig todeling, mellom to aspekter som ikke trenger å inneha noen motsetninger. Det burde ikke by på store problemer å bygge et operahus som kunne imøtekomme begge behov, både tiltale og være til nytte for lokalbefolkningen, og samtidig behage tilreisende.

Nei til Opera diskursen

Nødvendigheten, og ønske om, nytt operahus fikk bred politisk oppslutning på et tidlig tidspunkt. I opposisjon til dette synet stod Fremskrittspartiet, som med enkelte unntak, ikke så hensikten med et nytt operahus overhode. Deres argumenter var i all hovedsak basert på deres politiske forståelse av hva som bør være statens oppgave. Bygging og drift av hva de så på som en finkulturell og nok litt snobbet institusjon, med, etter deres mening, liten folkelig appell, lå i alle tilfelle langt utenfor den økonomisk liberalistiske stats oppgaver.

Operakunstens noe eleverte stilling som finkultur, med liten folkelig appell var argumenter

som stort sett ble avfeid som populistisk kulturfiendlighet, men i *St.prp. nr. 37 (1997-98)* kan en finne en viss skepsis til hvor tilgjengelig operaen er for det generelle publikum. Det blir vektlagt at et nytt operabygg, og de nye økte bevilgninger til driften som ville måtte følge denne for å få en fornuftig utnyttelse av de nye større lokalene (med bl.a. to scener istedenfor dagens ene), burde resultere i at operaen trakk til seg nye publikumsgrupper. Det var også et ønske om at operaens økte bevilgninger skulle føre til økt aktivitet også rundt om i landet, ved økt turneaktivitet og økt støtte til regionale operaensembler (Aftenposten 27. februar 1998).

Flertallet i Fremskrittspartiet, anført av partiets kulturpolitiske talsmann, Per Sandberg og etter hvert Siv Jensen, ønsket ikke Opera. Men et lite lydhørt mindretall innad i partiet var åpen for en utbygging om denne kunne finansieres på annet vis enn over statsbudsjettet. Den eneste her som hevet stemmen, var partiformann Carl I. Hagen.

Motstanderne mot bygging fikk bekreftet sitt syn og sine fordommer i flere gallupundersøkelser. En (landsomfattende) undersøkelse foretatt for Aftenposten i perioden 19. - 21. august 1996, viste at 31 % av de spurte ville at det skulle bygges nytt operahus, 57 % ønsket det ikke, mens 13 % var usikre. Blant de som hadde en årsinntekt over 500.000, var det over dobbelt så mange som ønsket nybygg, enn blant dem som tjente under 200.000. Blant partisympatier (oppgitt ved å svare på følgende spørsmål: *hvilke parti ville du stemt på om det var Stortingsvalg i morgen?*) var det høyst oppslutning om nybygg blant SV, H, Ap og V (i den rekkefølgen) (Aftenposten 26. august 1996).

Opera som kunstform synes for øvrig ikke å være en kunstform som i særlig grad interesserer økonomiske liberalister i Norge. Av dem som hadde sterke motforestillinger mot et nytt operabygg, var redaktør i *Dine Penger*; Christian Vennerød. Han uttalte at "*Dagens opera er pengesluk stort nok*" og videre:

"En håndfull mennesker fra Frogner og Bærum går i operaen, og de subsidieres allerede med godt over 1000 kroner pr. billett. Bygger man nytt til et par milliarder, vil rentene alene mer enn doble subsidiene. Jeg er for kultur, men ikke når en liten gruppe forsyner seg på den måten av felleskassen. [...] Jeg ville gitt opera-gjengerne fem år til å skaffe operaen visse inntekter – kronerulling, sponsormidler eller hva som helst. Klarte de ikke det, så var det ensbetydende med at operaen ikke er nok verdsatt, og da fikk vi vurdere å stenge."
(Aftenposten 25. september 1996)

Vennerød ønsker følgelig å la markedsmekanismene, tilbud og etterspørsel styre også kulturlivet, noe som nok han synes var logisk sammenfallende med et neo-liberalistisk politisk verdisyn.

Motstand mot bygging av nytt operahus begrenset seg ikke bare til den populistiske høyresiden, den hadde også sine representanter innad i Arbeiderpartiet. Finnmarks fylkesordfører, Evy Ann Midttun (Ap.) gikk imot bygging av opera før distrikts-Norge generelt, og Finnmark spesielt, hadde *"fått sitt"* (Aftenposten 16. mars 1998). Hun utalte at hun ønsket opera, men ikke ennå.

"- Nytt operabygg er ikke bare en Oslo-sak, men noe vi alle har del i. I vår landsdel er det mange som sier definitivt nei til at staten skal bruke en, kanskje oppimot to milliarder kroner på et slikt bygg. Selv mener jeg at nasjonen bør få et operahus, men prosjektet bør utsettes til man kan se på forholdene i Distrikts-Norge med større optimisme."
(Aftenposten 16. mars 1998)

Hun uttrykker at hun gjerne vil ha en ny opera, men ikke før de distriktpolitiske krav er innfridd. Dette kan lett sees på som en utsettelse på ubestemt tid, og det uttalte ønsket om opera synes derfor å være mest kosmetisk, som en gardering mot å bli plassert i den populistiske båsen sammen med Arbeiderpartiets hovedmotstandere, Fremskrittspartiet. Når Aftenposten konfronterer Midttun med at en slik utsettelse kunne føre til at Norge ikke ville få noe nytt operahus i overskuelig fremtid, svarer hun kort at: *"Det er i så fall Regjeringens problem."* (Aftenposten 16. mars 1998). Mistanken om at hennes sympati for operaens sak, og at hennes ønske om nytt operahus ikke stakk særlig dypt, synes derfor berettiget. I hele tatt virker det mest som om Midttun prøver å bruke operasaken til å få mer penger til distriktene og sitt fylke. I den sammenheng var operaen, et tilbud for fiffen i Oslo, lett å ofre.

Det var likevel først og fremst Fremskrittspartiet som førte an i kampen mot operabygging. Dette førte til at FrP ble utsatt for sterk kritikk i stortingsdebatten, men dette bet ikke særlig på. Per Sandberg, FrPs kulturpolitiske talsmann syntes at Stortingsflertallet, operasjefen og *"andre selvdefinerte kulturopptatte personer"* fikk mene hva de ville om partiets prioriteringer. *"Jeg føler i hvert fall ingen skam ved å sette operaens kostnader opp mot sykehusutstyr, sykehjemsplasser, skoler og manglende tiltak i psykiatrien."* Men andre syntes ikke dette argumentet holdt; *"Høyres Inger Stolt-Nielsen syntes FrP har noe forunderlig over seg. –Når vi snakker om kultur, da er det skattebetalernes penger, men når vi snakker om andre ting FrP har veldig lyst på, er det oljepenger å ta av"* (Aftenposten 16. juni 1998 d). Avstanden mellom partene var stor, og Sandberg tok sterkt i når han omtalte sine motstandere; *"Han karakteriserte forslaget om å bruke 'milliarder av kroner' til ny opera i Oslo som på 'grensen til umoral'."* (Dagsavisen 17. juni 1998).

Da operasaken kom opp til ny avstemning året etter, hadde derimot FrP vært frempå for å få med seg Høyre og sentrumpartiene på et kompromiss om en delvis privat løsning på

Vestbanen. Dette ble for etter eget utsagn å ”*spare mest mulig skatte kroner*”, ettersom Lahnstein hadde; ”*lagt seg flat* [for Bjørvikatilhengerene], og vil bygge opera, koste hva det koste vil” (Dagsavisen 27. mars 1999). Selv om FrP til slutt stemte imot bygging, hadde da Bjørvika-alternativet samlet nok støtte til å bli valgt.

Oppsummering av argumenter i *nei til opera* diskursen

Operamotstand diskursen var bygd på flere ulike argumenter, men disse kan likevel reduseres til to hovedinnvendinger; kostnader og spørsmålet om statens oppgaver i samfunnet. Framskritspartiets plattform hevdes fremdeles å være liberalismen. Innenfor FrPs tolkning av denne, som mulig er eller ikke er neoliberalismen, har staten ganske få oppgaver.²³ Å understøtte kulturformål, og særlig av det mer smale slaget slik så som opera, er definitivt ikke blant disse. Dette er ikke nødvendigvis en nedvurdering av kulturformål, men først og fremst et ideologisk begrunnet standpunkt, basert på ønske om en minst mulig statlig innngripen i de ulike deler av samfunnet. Samtidig kan det heller ikke underslås at interessen for opera nok ikke når de store høyder, verken blant det store flertall av partiets representanter eller velgere. De rent ideologiske begrunnelsene for motstanden mot byggingen av nytt operahus var likevel ikke profilert i første rekke. Som vanlig i FrPs retorikk, ble det vist til andre uløste oppgaver i samfunnet, og da saker som partiet har profilert seg på i lengre tid. Byggingen av nytt operahus ble derfor satt opp mot eldre og syke, noe som partiet også ble kritisert for av andre politikere og i media. Partiets budskap gikk likevel hjem blant mange. Det var enkelt og poengtert, og det er tvilsomt om partiet på noe vis tapte på dette standpunktet. Derfor var det ganske upopulært internt når Carl I. Hagen gikk ut og støttet lokalisering av operaen til Bjørvika, selv om det ble understreket at dette ikke betydde at FrP ville bruke statlige midler på dette. Et slikt standpunkt som trakk inn hva som ble antatt å gi størst samfunnsnytte, og som ville kunne bety at statlige midler ble brukt selv om det ikke var intensjonen, ble for vanskelig og komplisert i forhold til partiets tradisjonelle politiske løsninger.

Operaen der den er diskursen

Utsiktene til store kostnader knyttet til bygging av nytt operahus, det være seg på Vestbanen eller i Bjørvika, gjorde at det tidlig ble fremmet forslag om en rimeligere løsning i form av

---

²³ Noe videre diskusjon om hvor FrP måtte befinne seg på den politiske skalaen sprenger alle rammer for denne oppgaven, men partiet synes å ha beveget seg i løpet av perioden denne oppgaven behandler fra å være et nærmere neoliberalt parti mot dagens noe mer ubestemmelige posisjon.

renovering og utbygging av operaens eksisterende lokaler i Folketeaterbygningen. Argumentet i diskursen for fortsatt opera i Folketeaterbygningen var først og fremst pris, enkelte hevdet at et slikt prosjekt ville komme på kun det halve av hva en utbygging på Vestbanen ville koste. Men også hensynet til utviklingen av området rundt Youngstorget ble trukket frem. Allgrønns Erling Okkenhaug utalte i anledning fremleggingen av en prosjektskisse for utvikling av Folketeaterbygningen: ”- *Det er uansvarlig å fjerne operaen fra et område der utviklingen står i stampe i påvente av et oppbrudd*” (Aftenposten 10. mars 1993).²⁴ Opera i Folketeaterbygningen ble tatt med som en av tre mulige lokaliteter (sammen med Vestbanen og Bjørvika) da Statsbygg foretok en utredning omkring nytt operahus i 1994 (Aftenposten 6. desember 1994). ’Operaen der den er’ var slagordet for å beholde operaen i Folketeaterbygningen, et forslag som ble støttet av byggets eiere, stiftelsen Folketeaterbygningen. De lanserte også sitt eget forslag til hvordan nye lokaler for operaen kunne innpasses i Folketeaterbygningen under navnet ’Opera mot Østbyen’. Venstre var i 1996 ikke en like aktiv støttespiller ovenfor DNO og deres ønske om en helt ny opera på Vestbanen. I forkant av valget i 1997 programfestet partiet standpunktet: ’Operaen til operaen’, som gikk ut på en løsning hvor operaen forble i Folketeaterbygningen, men i renoverte og utvidede lokaler (Aftenposten 26. januar 1996). Da operasaken kom til votering i Stortinget første gang i 1998, var Venstre en del av sentrumsregjeringen Bondevik I, og støttet da Vestbanen sammen med sine regjeringspartnere (KrF og Sp) og Høyre (Aftenposten 23. april 1998). I forkant av avstemningen året etter aviste regjeringen å bygge opera i Folketeaterbygningen (Dagsavisen 27. mars 1999). Siden stortingsflertallet da var helt klare på at det ønsket nytt operahus, sto kampen reelt kun mellom Vestbanen og Bjørvika.

Oppsummering av standpunktene i *Opera der den er* diskursen

Det var to ulike begrunnelser for å beholde Operaen i Folketeaterbygningen. Den mest profilerte av disse var kostnadsspørsmålet. Her var det til en viss grad et meningsfelleskap med operamotstanderne, men *’Operaen der den er’* innebar en satsing på operaen, om enn i redusert skala. Dette ble igjen begrunnet ulikt. Dels ble det argumentert at en ombygging av Folketeaterbygningen ville bli dyrt nok. Man så også for seg at et rimeligere operaprojekt ville være enklere å få gjennomslag for, og kunne bli raskere gjennomført.

Byutviklingsspørsmålet ble også reist i forbindelse med Folketeaterbygningen, da det ble argumentert for at en ”ny” opera i Folketeaterbygningen ville kunne ha vel så positivt

---

²⁴ Utbyggingskritisk pressgruppe, særlig aktiv i kamp mot høyhus i Oslo og andre steder, <http://www.allgronn.org/>

virkning for Oslo øst som en opera i Bjørvika. Det kan også tenkes at det var vel så viktig å gjøre noe for område rundt Youngstorget, som er et etablert strøk av byen, enn å bruke store beløp på å utvikle en ny bydel før en hadde ryddet opp i de bydelene som måtte ha problemer og utfordringer først. *Operaen der den er* var dermed en kampanje som absolutt hadde tro på operaens evne til å bidra til byutvikling på østkanten, men som fremfor å flytte operaen til Bjørvika, ønsket å få til en lignende utvikling rundt Youngstorget og samtidig spare penger.

Opera og byutviklingsdiskursen

Gamle Oslo Arbeiderparti har gitt seg selv æren av å lansere idéen om å plassere operaen i Bjørvika for å slik være *'et lokomotiv for'* eventuelt *'være en brekkstang for'* (metaforene er mange) byutvikling i området. Idéen er dog eldre enn som så, allerede på 1960-tallet ble et operahus av arkitekt Håkon Mjelva foreslått plassert i Bjørvika (Statsbygg 2001). Gamle Oslo Arbeiderparti var likevel en avgjørende faktor for å løfte frem Bjørvika som alternativ i debatten etter 1989. Daværende styremedlem i Gamle Oslo Arbeiderparti, Jorunn Bekkby, med bakgrunn som frisør hos DNO, var blant dem som iherdig kjempet for å legge operaen til Bjørvika (Aftenposten 16. juni 1999). Hennes og resten av lokallagets medlemmers hovedargument var å gi Oslo indre øst generelt, og bydelen spesielt, ett løft.²⁵ Lokalt i bydelsutvalget greide operasaken etter hvert å samle en bred politisk koalisjon, hvor også de lokale FrP representantene deltok. Bydelsutvalgets leder, John Lundstøl (Ap), uttalte til Aftenposten: *"-I bydelen har Fr.p. jobbet like hardt som oss for Bjørvika. Lokallaget [av FrP] må ta mye av æren for Carl I. Hagens standpunkt"* (Aftenposten 23. april 1998 b).

En rekke tomter ble lansert som mulig plassering av et nytt operahus etter at operahussaken ble aktuell igjen i 1989, noen ut fra økonomiske grunner, andre av lokalpolitiske grunner, bl.a. ble flere mulige lokaliseringer på Tøyen nevnt.

Gamle Oslo Arbeiderparti arbeidet i mange år for å få gjennomslag for sitt forslag i Oslo Arbeiderparti om å legge nytt operahus til Bjørvika, parallelt med at regjeringen Brundtlands kulturminister Åse Kleveland arbeidet med å få dette plassert på Vestbanen. Andre som etter hvert gav sin støtte til en utbygging i Bjørvika var antikvariske myndigheter representert med både Byantikvaren og Riksantikvaren (Aftenposten 26. januar 1996).

Arbeiderpartiet og SV tok over byrådsmakten etter valget i 1991. Det nye byrådet vedtok etter kort tid å gå inn for bygging av nytt operahus i Bjørvika. Daværende byråd for

---

²⁵ Rent faktisk har det nye operahuset adresse Oslo sentrum, ikke bydel Gamle Oslo (bydelgrensen går ved Akerselva), men underveis i prosessen har tomter på begge sider av Akerselva vært foreslått.

miljø og byutvikling, Terje Kalheim (SV), mente at operaen burde sees i sammenheng med den generelle utviklingen av Oslo. Han trakk paralleller til London og Paris, som begge hadde bygd nye operahus i tidligere arbeiderklasse-bydeler: ” – *Både Paris og London har bygget opera i bydeler som trengte opprustning*”. Sammen med Oslo Byes Vels Sigurd Østberg, var han ”*svært uenig*” med Åse Kleveland som mente ”*det var feil å knytte byutvikling til bygging av ny opera*” (Aftenposten 13. august 1993).

Innad i Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti sto utfordringer knyttet til sosiale ulikheter høyt på dagsordenen. Byrådssamarbeidet mellom Ap/SV i Oslo i årene 1991-95, resulterte blant annet i bestillingen av en forskningsrapport om de sosiale forhold i Oslo. Rapporten, *Oslo: den delte byen?*, som ble utarbeidet av FAFO forelå i 1994. Den fastslo at det var store sosiale ulikheter internt i Oslo, og at disse i stor grad fulgte det gamle øst/vest skillet i byen. FAFO skrev selv følgende om denne rapporten:

”Oslos sosiale og økonomiske deling i en østkant og en vestkant har fått økt oppmerksomhet de siste par år. Det nåværende byrådet har satt de dårlige levekårene i Oslos indre bydeler øverst på sin tiltaksliste. Også Storting og Regjering har definert de store forskjellene mellom folk i landets hovedstad som et nasjonalt problem. Kunnskapene om de faktiske levekårene i de ulike befolkningsgruppene har imidlertid til nå vært svært mangelfulle.” FAFO²⁶

Denne rapporten resulterte i et krav om at noe måtte gjøres for Oslo indre øst, hvor de sosiale utfordringene var størst. Fra høsten 1997 ble *Handlingsprogram for Oslo indre øst* igangsatt. Dette er et program, som over en periode på 10 år skal fordele en pott kommunale og statlige midler til ulike tiltak for å bedre oppvekstvilkår, bomiljø, kultur, byrom og miljø i de tre indre-øst-bydelene i Oslo; Gamle Oslo, Grünerløkka og Sagene (Handlingsprogram Oslo indre øst).²⁷ Viktigere for debatten rundt lokalisering av nytt operahus er derimot Stortingsmelding nr. 14 (1994-95), hvor det ble utarbeidet retningslinjer for lokalisering av Oslo-basert statlig virksomhet til Oslo indre øst. Disse retningslinjene ble gjort gjeldene i Statsråd 18. desember 1998.²⁸

De tre alternative plasseringene av nytt operahus (Vestbanen, Bjørvika og Folketeaterbygningen) ble utredet av kulturdepartementet under Åse Kleveland. På denne tiden var Høyre alene i bystyret om å ønske utbygging på Vestbanen. Fremskrittspartiet ønsket ikke å ta noe standpunkt, mens RV, Sp og KrF støttet byrådet (Ap og SV). Terje Kalheim mente at; ”*Det er helt naturlig å drøfte byutvikling når vi skal plassere et så viktig bygg. Bjørvika er det beste alternativet.*” SVs Per Eggum Mausest la vekt på at; ”-

²⁶ <http://www.faf.no/PUB/161.htm>

²⁷ <http://www.prosjekt-indreoslo.oslo.kommune.no/>

²⁸ http://odin.dep.no/smk/norsk/aktuelt/off_statsraad/099005-990233/dok-bn.html

Kulturbygg er en dragkraft i byutviklingen som bør brukes som merkesteiner i byen.”

Bjørvikas anførere ble i løpet av debatten beskyldt for å tenke mest på byutvikling, og mindre på operaen, men KrFs Hans Olav Syversen repliserte med: *”...hvis interessen for opera kun strekker seg til Vestbanen, spørres det om man i det hele tatt bør bygge en opera.*” Høyre hadde derimot lite til overs for Bjørvika. Nestleder i byutviklingskomiteen, Grete Horntvedt (H) fremholdt at: *”Høyre ønsker en opera nå, og i sentrum, ellers kunne vi lagt den i Huken pukkverk på Grorud...*” (Aftenposten 27. april 1995). Den store sympatien for Bjørvika-alternativet var vel ikke denne uttalelsen noe tegn på. Aftenposten syntes heller ikke at byutvikling i Bjørvika var verken operaens oppgave, eller et prosjekt av *”nasjonal betydning*”, som Arbeiderpartiet i sin iver hadde betegnet det som (Aftenposten 5. juli 1996).

Operasjef Bjørn Simensen hadde på sin side ikke noe tro på operaens mulighet til å kunne fungere som noen *”brekkstang i byutviklingen*”, og begrunnet dette ut i fra operaens erfaring på Youngstorget, hvor han mente å ikke kunne se noe resultat av det han oppfattet som operaens påståtte vitaliserende kraft (Aftenposten 16. desember 1996). Etter kommunevalget i 1995 tok Høyre og FrP over byrådsmakten. Leder for det nye byrådet, Fritz Huitfeldt (H) sendte miljøvernminister Torbjørn Berntsen (Ap) brev hvor han avskrev Bjørvika som byggetomt for nytt operahus pga usikre økonomiske rammer for veiomlegging og usikre grunnforhold (Aftenposten 19. februar 1997). Arbeiderpartiets bystyregruppe var meget kritiske til dette utspillet fra byrådet, men den 2. mai fikk de revansje da bystyreflertallet stemte for å legge operaen til Bjørvika (Aftenposten 2. mai 1997). På dette tidspunktet hadde imidlertid regjeringen Jagland, på grunn av ”praktiske spørsmål” utsatt operasaken til etter valget samme høst (Aftenposten Aften 20. mars 1997). Andre likte Huitfeldts brev bedre. I en kulturkommentar i Dagbladet den 16. februar 1997 kunne en lese følgende:

”Med det brevet Oslos byrådsleder Fritz Huitfeldt nå har sendt miljøvernminister Thorbjørn Berntsen, der det blant annet heter at det er Byrådets konklusjon at «...Bjørvika ikke er moden som lokaliseringalternativ for opera», er hermed Bjørvika som mulig plasseringssted for nytt operabygg begravd for godt. Jeg hadde nær sagt selvsagt. Det kan virke som om det bare er den fanatiske Bjørvika-tilhengeren, Oslo Arbeidersamfunds Britt Hildeng, som ennå ikke har skjønt det alle andre i denne byen for lengst har forstått: man bygger ikke en ny opera på et sted der ingen ferdes, som ingen aner strukturen og utseende på om ti år og som har vært et skjelvende og surklende sumplandskap fra tidenes morgen”.

Dette for stå som et eksempel på et av operadebattens mer opphetede innlegg. Her blir Bjørvika-tilhengerne redusert til fanatikere, som ikke evner å ta inn over seg hva kommentatorforfatteren mente var ”innlysende fakta”. Kommentaren viser til fulle at enkeltes

synspunkter i debatten var meget følelsesmessig ladet, og i mindre grad bygget på rasjonell logikk. Hva det *skjelvende og surklende sumplandskap* måtte angå, tør det være kjent at mesteparten av Oslo sentrum er bygget på et titalls meter leire, så også grunnfaste kulturinstitusjoner som Nationaltheatret. I denne sammenheng er nok også dette mest ment i overført betydning, som en metafor for frykten for at Bjørvika ville bli en økonomisk og byplanmessig hengemyr.

Som eneste representant i Fremskrittspartiet, gikk Carl I. Hagen åpent ut og støttet en plassering av operaen i Bjørvika; *"Jeg er personlig [dette var altså ikke en uttalelse på vegne av partiet] for at en eventuell opera i reguleringmessig forstand legges til Bjørvika, sier Hagen, som regner med at regjeringen 'sikkert får penger fra Ap'"* (Aftenposten 19. desember 1997 a). Hagen ønsket derimot ikke å bruke statlige penger på dette. På dette punktet stod han fast ved partilinjen, som var at den slags aktiviteter bør finne sted som resultat av det private initiativ, og finansieres deretter.

Regjeringen Bondevik I gikk inn for en plassering av operaen på Vestbanen, men Oslo Ap fortsatte sin kamp for Bjørvika. Til Aftenposten uttalte Hildeng: *"- Jeg tror ikke Stortinget ville vært villig til å overprøve et eneste annet kommunestyre rundt om i landet i en lokaliseringssak"* (Aftenposten 19. desember 1997 b). Dette argumentet faller på sin egen urimelighet. Saker hvor det har blitt hevdet at Stortinget har overprøvd lokaldemokratiet rundt omkring i landet har på ingen måte vært mangelvarer. Hennes argument blir dermed bare et 'stakkars Oslo'-argument, som dermed følger samme oppskrift som enkelte distriktspolitiske argumenter som politikere fra sentrale strøk gjerne kritiserer.

I månedene fram mot Stortingets votering i operasaken økte trykket, og Oslo Ap ble beskyldt for å sette operaen på spill, men hun svarte: *"... jeg aksepterer ikke at vi setter operaen på spill. Nå er det både vilje til å bygge opera og satse på Oslo øst på Stortinget. Da er det en underlig politisk moral å skulle svikte Bjørvika fordi det da må investeres for mye på østkanten"* (Aftenposten 6. mars 1998). Oslo Ap. stod fast ved sitt syn, og på fylkesårsmøtet senere samme måned vedtok partiet å fremdeles gå inn for opera i Bjørvika. Samtidig var det flertall for Vestbanen i partiets stortingsgruppe (Aftenposten 14. mars 1998). Oslo-partiets påtroppende partisekretær fulgte opp Hildengs argument, og framholdt at *"- Jeg ser for meg reaksjonene hvis Oslo-folk skulle mene noe om hva som skal bygges i Bergen eller Trondheim."* (Aftenposten 15. mars 1998).

Et av hovedankepunktene mot opera i Bjørvika var kostnadene, men i slutten av mars måned la Miljøbyen Gamle Oslo og konsulentselskapet IN'BY frem en rapport som

tilbakeviste at Bjørvikaalternativet ville bli dyrere enn Vestbanen (Aftenposten 31. mars 1998).²⁹

I april utdypet Carl I. Hagen videre for sitt syn på operaens plassering: ” – *Jeg ser ingen god begrunnelse for å velge Vestbanen. I dette området har vi allerede Aker Brygge, Rådhuset og et rikt uteliv. Operaen vil bli innetrengt, uten rom for arkitektene og uten utvidelsesmuligheter, [...] Hagen mener at en opera i Bjørvika gir mest samfunnsnytte for pengene, og han har klart for seg hvorfor kulturlivet vil ha operaen til Vestbanen. De vil helst ha alt i gangavstand fra Theatercafeen...*” (Aftenposten 17. april 1998). Her bruker også Hagen *fiffen argumentet*, men på en slik måte at han kan støtte lokalisering av operaen til Bjørvika. En opera, uansett plassering, ville etter Hagens argumentasjon bli for ’fiffen’, men ved å plassere denne i Bjørvika, mot ’fiffens’ ønske, oppnåes det *mest samfunnsnytte for pengene*, med andre ord, flest fordeler for *folk flest*. Slik kunne han støtte bygging av opera i Bjørvika, selvsagt med det forbehold at den ikke skulle finansieres offentlig, men også her hadde han skaffet seg ryggdekning, ved at en eventuell offentlig finansiering ville kunne skyldes på Stortingsflertallet. Hagens utspill falt ikke i god jord hos paritets Stortingsgruppe, og FrPs kulturpolitiske talsmann, Per Sandberg, betegnet det som ”*et lite populært soloutspill*” (Aftenposten 22. april 1998).

Torbjørn Jagland forsvarte Arbeiderpartiets valg av Bjørvika, på tross av at hans egen kulturminister hadde gått inn for Vestbanen. Derimot mente han at det var faktisk galt å si at partiet hadde snudd i saken, da verken regjeringen Brundtland III eller Jagland etter hans utsagn hadde foretatt noen samlet behandling av saken. ”- *Vi er overbevist om at Bjørvika vil være den beste løsningen. En opera her vil bidra til å utvikle en del av Oslo som et samlet Storting mener det er en nasjonal oppgave å utvikle.*” Jagland mente videre at det ikke var noe problem å koble kultur og byutvikling: ”- *Kulturpolitikk er å utvikle nærmiljøet der det bor folk. Kan et operahus brukes til å utvikle noe, er det fint.*” (Aftenposten 22. april 1998 b). Britt Hildeng mente at Vestbane-tilhengernes fokus på de økonomiske sidene ved Bjørvika var i stor grad preget av ”*skitten argumentasjon*”. Særlig var det fokuset på kostnadene knyttet til senketunnelen som hun mente var usakelige, da denne var tenkt bygget uansett. Hun uttrykte også skuffelse over at Senterpartiet på dette tidspunktet støttet Vestbanen, selv om partiet tidligere hadde støttet forslaget om å plassere nye statlige institusjoner i Oslo på østkanten, og hadde dette i sitt forrige valgprogram (Aftenposten 24. april 1998).

---

²⁹ Miljøbyen Gamle Oslo, var et av flere prosjekter i det statlige Miljøbyprogrammet (1993-2000), dette arbeidet for bedre miljø og levekår i bydel Gamle Oslo, <http://odin.dep.no/md/html/miljobyrapport/HovedrapportHTML/Kapittel3/Oslo.html>.

Britt Hildeng var ikke alene om å være skuffet over Senterpartiet. Leder i Oslo Byes Vel, Jan S. Østberg gikk også hardt ut, og stemplet sentrumspartiens standpunkt for Vestbanen som et svik mot Oslo. ”- *Alle de tre partiene [KrF, Sp, V] gikk til stortingsvalg med budskapet at en opera skal ligge øst i Oslo sentrum, sier Østberg, og viser til at Oslo Venstre har programfestet at Vestbanen ikke velegnet for opera, mens Oslo Sp.s program plasserer en opera i Bjørvika.*” Han oppsummerer de tre partienes holdninger som; ”*Svik, bedrag og forakt for lokaldemokratiet*” (Aftenposten 22. mai 1998). Debattens tilspissing kan en også se ut av en uttalelse fra Bjørn Rønneberg, leder i Foreningen Akershuskvar탈ene, han mente det sittende byrådets (H/FrP) oppførsel (først og fremst passivitet) virket som et komplott mot bystyreflertallet (som støttet operabygging i Bjørvika).³⁰ I samme artikkel kunne også Aftenposten fortelle at Miljøbyen Gamle Oslo, som i lengre tid hadde samarbeidet med bydel Gamle Oslo, også i arbeidet med å få plassert operaen i Bjørvika, hadde fått ”*munnkurv*”. Britt Hildeng (Ap) likte heller ikke at byens planmyndigheter var i så liten grad aktive, og til Aftenposten uttalte hun: ”- *Oslos planmyndigheter og Oslos politiske myndigheter er helt passive, det er litt mistenkelig. Ikke på noen måte handler de aktivt bakgrunn av den helt entydige holdningen i bystyret - at operaen skal plasseres i Bjørvika. Begrensningene som er pålagt Miljøbyen bekrefter min mistanke om at det også er lagt begrensninger på planmyndighetene.*” (Aftenposten 5. juni 1998).

Som utreder av Bjørvika som operatomt i oppdrag for Statsbygg, foretok arkitektkontoret Snøhetta en grundig analyse av tomten og bysituasjonen og lagde en skisse som eksemplifiserte en mulig løsning. To måneder før Stortingets behandling, ble arkitektkontoret løst av sitt forbud mot å uttale seg offentlig om saken, etter at Aftenposten Aften fikk ”tilgang til” rapporten. Snøhetts Kjetil T. Torsen støttet først og fremst Bjørvika ut fra en arkitekts synsvinkel: ”- *Bjørvika vil klart gi Norge og Oslo den beste og mest fremtidsrettede operaen. Her kan vi få en verdig plassering med nok plass rundt bygget, [...] Bjørvikas viktigste fortrinn i forhold til Vestbanen er muligheten for et frittliggende bygg med fire eksponerte fasader.*” (Aftenposten 27. april 1998).

I en kronikk i Dagbladet 6. juni, hevdet kunsthistorikeren Alf Bøe at det i operasaken: ”*vil det være uansvarlig å ikke utnytte det potensial denne store oppgave gir som lokomotiv for byutvikling.*” Videre understreket han at han var meget opptatt av operaens behov, og at denne måtte sikrest de beste betingelser, men fremholdt, at i denne saken: ”*har vi ikke lov å løse Operaens problemer uten referanse til dens betydning også i en ikke-musikalsk*

---

³⁰ Foreningen Akershuskvar탈ene må kunne refereres til som en BID (business improvement district) gruppe

sammenheng.” . Bjørvikas fordeler var i første rekke mulighetene for å gi det nye operabygget *”luft for egen del”*, og at en plassering her ville legge premissene for den nye bydelen, underforstått at intet ville kunne bidra til enn mer positiv utvikling av denne nye bydel, enn et stort kulturhus. (Dagbladet 6. juni 1998).

Dagen før Stortingets votering arrangerte Gamle Oslo Arbeiderparti en fremføring av utdrag av ulike operaforestillinger på Bjørvika-utstikkeren. Operasjef Bjørn Simensen lot seg dog ikke imponere, men uttalte til Dagsavisen, at: *”Dette er en demonstrasjon på hvor umusikalsk denne beliggenheten er”*, han mente at operaen slett ikke burde komme som første byggesten i en ny bydel, men at: *”Operaen skal være siste ledd i en byutviklingsplan og legges i et allerede etablert område. Derfor går vi inn for Vestbanen”* (Dagsavisen 15. juni 1998).

Arbeiderpartiets forslag om å først votere over et prinsippvedtak om å bygge nytt operahus ble ikke tatt til følge, og de steile frontene i saken førte til at det ved avstemningen den 16. juni, ikke lot det seg gjøre å få flertall for noe alternativ (Aftenposten 16. juni 1998 b og c).

Da Åse Kleveland takket Oslo Arbeiderpartis nominasjonsmøte, etter å sammen med Ann-Marit Sæbønes, blitt valgt til listetoppet i forkant av kommunevalgetvalget 1999, fikk hun spontan applaus etter å ha: *”nevnt ’det skrikende behovet’ for byutvikling både i Groruddalen og i Bjørvika”* (Aftenposten 25. november 1998). Etter dette var det klart at også Kleveland støttet resten av Oslo Arbeiderpartis kamp for Bjørvika.

Daværende direktør for Norsk Form, Peter Butenschøn, prøvde i en kronikk i Dagbladet i mars 1999 å oppsummere utfordringene han så for seg i Bjørvika, som han sammenfattet til å være; hva bør Bjørvika brukes til, hvordan bør Bjørvika formes og hvem kan bygge ut Bjørvika. Butenschøn slår fast at både veiomleggingen i området, og den mulige lokaliseringen av operaen dit er; *”midler for å oppnå noe større, noe mer visjonært og langsiktig for byen.”* Når det gjelder hva Bjørvika skulle kunne brukes til, etterspør Butenschøn mer debatt om andre relevante institusjoner som også bør få en sentral beliggenhet, så som et eventuelt internasjonalt konferansesenter og nytt hovedbibliotek for Oslo kommunes folkebibliotek, *Deichmanske bibliotek*. Når det kommer til spørsmålet om hvordan bydelen bør formes, skisserer han opp to mulige modeller, nemlig det han refererer til som den europeiske og den amerikanske modell. Her mener han klart at den europeiske modell er å foretrekke, og trekker Aker Brygge inn som eksempel på denne. Butenschøn legger mest vekt på de rent fysiske trekkene ved bebyggelsen på Aker Brygge, og det faktum at denne bydelen vel mer enn noen annen er inspirert av amerikansk byplanlegging hva

finansiering og planlegging angår, nevnes ikke. Som et skrekkeksempel på den amerikanske modell, nevnes Canary Wharf i London. Hva det skrekkelige her skulle gå ut på blir hengende noe i luften, men antageligvis tenkes det på områdets høyhusbebyggelse, særlig siden han hevder at *"høystbydene i et grådig eiendomsmarked har overkjørt all sømmelighet"*. Hva som er usømmelig med høyhus, eller skrekkelig innen byplanlegging, blir lett gjenstand for subjektive oppfatninger.³¹ Hans poeng synes å være at høyhus eller en for 'tung' utbygging ikke er ønskelig i Bjørvika. Når det kommer til hvem som kan bygge ut Bjørvika, uttrykte Butenschøn et sterkt ønske om styrket kommunal kontroll. Han fant det særlig bekymringsfullt at byrådet hadde signalisert at kommunens interesse burde begrense seg til å drive forretning gjennom salg av tomter til høystbydende, og overlate byutviklingen til private investorer. *"I andre byer ville det tas som en selvfølge at kommunen satset langsiktig og visjonært, uten forventning om kjapp gevinst, men med høy innsats og kresen visjon, som investering for en dynamisk byregion og en miljøkvalitet for byens befolkning"* (Dagbladet 26. mars 1999).

For å imøtegå kritikken fra kulturminister Anne Enger Lahnsteins partifeller rundt om i landet, som bekymret seg for konsekvensene av en storstilt byutvikling i Bjørvika, utalte Tore Killingland (V), politisk rådgiver i samferdselsdepartementet seg til Nationen. Han framholdt at et byutviklingsprosjekt i Bjørvika faktisk var god distriktspolitikk. Dette begrunnet han med at dette var et tiltak for økt fortetting og bedre arealutnyttelse i Oslo, noe som på sikt ville kunne gi redusert trafikk inn over bygrensene, og slik forhindre behovet for andre meget dyre infrastrukturprosjekter. Dette ville i sin tur minske farene for at disse nye veiutbyggingene kunne bli bygget på bekostning av prosjekter i distriktene (Nationen 26. mars 1999). Dette kan unektelig virke noe naivt, om Oslo vokser, vil nok både byens sentrum bli tettere utnyttet, samtidig som trafikken inn over kommunegrensen vil øke. Poenget her er dog mest sannsynlig ikke å gi en troverdig analyse av ulike utviklingssenarioer, men å gi regjeringskollega Lahnstein ryggdekning ovenfor sine partifeller i distriktene, om Stortinget skulle vedta en utbygging i Bjørvika.

---

³¹ Rent objektivt (eller så nære det objektive det er mulig å komme) kan det hevdes at Canary Wharf er et kompakt og godt utnyttet kontorstrøk, med kort avstand til både bolig- og grøntområder, med meget god kollektivdekning, gode forhold for fotgjengere og en høyhusbebyggelse som i liten grad kan hevdes å være til særlig genanse for de omkringliggende strøk av byen. Høyhusene utnytter på et rasjonelt sett stedets gode kommunikasjoner, noe som ikke bare kan hevdes å ha økonomiske, men også miljøvernmessige fordeler (området har 63.000 arbeidsplasser, men kun 3000 parkeringsplasser). Alternativet ville i alle tilfelle ikke vært å legge disse kontorene til City, der er det lite ledig plass, og nok mindre ønskelig å plassere like mange høyhus, men i bilbaserte kontorparker langs Londons motorveiring M25.

I 1999 fikk Oslo kommunes plan- og bygningsetat en ny direktør, Ellen de Vibe, som gjerne uttalte seg til media om byutviklings spørsmål. I motsetning til Butenschøn ønsket hun flere høyhus, og da helst i Bjørvika og andre knutepunkt. Operaen mente hun at ville gjøre seg best i Bjørvika, noe som ville være i overensstemmelse med visjonene om Fjordbyen, som hun mente ville presse seg frem uansett hva politikerne i første omgang måtte falle på. Dette ville bare understreke viktigheten av et grundig og godt planarbeid (Aftenposten 7. mai 1999).

I perioden frem mot Stortingets andre votering i operasaken, prøvde Vestbanens mest iherdige forkjempere som nevnt å få til en kompromissløsning med Fremskrittspartiet, men da denne falt, var det helt klart at Stortinget ville gå inn for utbygging i Bjørvika. Til slutt ble det vedtatt å bygge opera i Bjørvika den 15. juni 1999, men uten å koble den direkte mot øvrige investeringer i område, noe som ble kritisert som et ”vedtak i blinde”, da utgiftene til veiomleggingen da ville måtte komme uansett (Dagsavisen 15. juni 1999).

Dagen etter kunne Gamle Oslo Arbeiderpartis Jorunn Bekkby fornøyd slå fast overfor Aftenposten at; ”- Operaen er endelig vår!” (16. juni 1999).

Oppsummering av argumentene i *byutviklingsdiskursen*

Gamle Oslo Arbeiderparti fokuserte i sin argumentasjon for å plassere Operaen i Bjørvika på de positive ringvirkningene de mente dette ville medvirke til i bydelen. Engasjementet for Oslo indre øst startet for alvor på slutten av 1970-tallet, med igangsettelsen av det store byfornyelsesprogrammet. Dette arbeidet skulle derimot vise seg å være vanskeligere enn først antatt, og på begynnelsen av 1990-tallet gikk flere borettslag konkurs, noe som også skjedde med det halvkommunale selskapet Oslo Byfornyelse. Forskning viste at en forholdsvis stor del av de opprinnelige beboerne ikke klarte sine økonomiske forpliktelser, og måtte flytte (Wessel 1983, Dagsavisen 28. desember 1997 og Aftenposten 24. februar 2005). Samtidig var det en utbredt bekymring om tilstanden i de sosiale levekårene i Oslo indre øst, som resulterte i et krav om handling. SV/Ap byrådet bestilte den tidligere nevnte levekårsundersøkelsen som skulle belyse problemstillingen; *Oslo: den delte byen?* (Kåre Hagen et al. 1994). Denne fastslo at Oslos østkant sto over store sosiale utfordringer, med en opphopning av mennesker med levekårsproblemer. Det nye fokuset Oslo indre øst i denne perioden førte til flere tiltak for å bedre levekårene i de tre bydelene Sagene, Grünerløkka og Gamle Oslo, og for øke deres status.³² *Stortingsmelding nr. 14 (1994-95) Om levekår og boforhold i storbyene* på å utrede

---

³² Før den siste bydelsreformen i 2004 het disse bydelene Sagene/Torshov, Grünerløkka/Sofienberg og Gamle Oslo. I forbindelse med reformen ble også bydelsgrensene justert, og særlig bydelene Grünerløkka og Gamle

og vurdere minst ett alternativ i Oslo indre øst, når nye statlige virksomheter skulle etableres (eller relokaliseres) i Oslo. I 1997 ble Handlingsprogram for Oslo indre øst iverksatt, og samtidig kom også byfornyelsen i gang igjen.

Dette fokuset på Oslo øst, gjorde det vanskelig for Arbeiderpartiet å gå inn for en ny Opera på Vestbanen, på ”bekostning” av Bjørvika. De to fløyene i partiet ble også synliggjort i denne debatten. Majoriteten gikk tidlig inn for Bjørvika, og argumenterte for dette ut i fra sosiale hensyn og muligheten for å gi østkanten et løft, i denne sammenheng først og fremst å gi området høyere status ved å legge et av nasjonens fremste kulturinstitusjoner hit. Opera i Bjørvika ble, som standpunkt, båret frem av den klassebeviste delen av Arbeiderpartiet, som var opptatt av økt sosial rettferdighet. Byggingen av nytt operahus, var først og fremst et mulig redskap for å skape et bedre samfunn. Når flertallet for bygging av operahus forelå, ble det å legge bygget der hvor det ville gjøre best nytte for samfunnet som helhet, den mest logiske avgjørelse. Dette var en fullbyrdelse av det gamle sosialdemokratiske prosjektet som hadde som formål å viske ut skillene mellom øst og vest, høy og lav. Den ledende frontfiguren for å legge Operaen til Bjørvika var i første rekke Britt Hildeng. Hun stod, frem til høsten 1998, mot Åse Kleveland, som representerte et mer akademisk preget mindretall, med mindre forbindelser til fagbevegelsen, men desto sterkere bånd til kulturlivet. Dette bildet av Åse Kleveland, som en person som stod fjernt fra sine partifeller i Gamle Oslo, ble ikke svakere av Dagbladets oppslag i forkant av kommunevalget 1999, hvor hun poserte i hagen foran sin enebolig på Oslo Vest, under overskriften; ”- *Krise? Hvilken boligkrise?*” (Dagbladet 11. august 1999).

Andre Bjørvika-tilhengere, som Bøe og Butenschøn, fokuserte mindre på hva operaen kunne bety for resten av Oslo indre øst, men mer på betydningen for Bjørvika og sentrum av Oslo, som da ville bli utvidet. Operaen ble sett på som et ypperlig middel til å løfte Bjørvika i seg selv. Disse var nok mer på linje med Aftenpostens oppfattning av at Operaen ikke kunne gjøre så meget for de sosialt vanskeligstiltes del, men ønsket en byutvikling i Bjørvika for Oslos del. I et byutviklingsperspektiv var det for disse opplagt at operaen ville bety mye mer for byens utvikling i Bjørvika enn den ville kunne gjøre på Vestbanen. På Vestbanen ville Operaen bli den siste byggesten, som Bjørn Simensen ønsket den skulle være, mens i Bjørvika kunne den bidra til å få i gang utviklingen av det største og mest sentrale byområdet i Oslo. En slik utbygging ville bidra til å knytte sentrum nærmere fjorden, noe som har vært et gjennomgående mantra i byutviklingsdebatten i Oslo i en årrekke. Sentrum ville også kunne

---

Oslo ble betydelig større (dette pga antallet bydeler ble redusert fra 25 til 15).
<http://www.bydelsreform2004.oslo.kommune.no/>

bli bedre tilrettelagt for blandet bruk, først og fremst ved å få tilført flere boliger, noe som lenge har blitt sett på som vesentlig for å klare å skape en mer levende by, og for å øke folks trivsel og trygghetsfølelse (Unstad og Christophersen 1999). Disse to standpunktene har samme mål; opera for byutvikling i Bjørvika, men begrunnelsen er ulik. Førstnevnte fokuserte på sosiale aspekter, mens sistnevnte var mer opptatt av byutvikling for Oslo bys felles beste. Dette ståstedet samlet likevel mange forskjellige ønsker til sitt fundament; fra å øke Oslos nasjonale og internasjonale økonomiske konkurransekraft, til ønske om økt fortetting og bedre arealutnyttelse i tilknytting kollektivtrafikk-knutepunkter som bidrag i å skape en mer miljøvennlig by.

Dertil kom ønsket fra flere arkitekter, deriblant Snøhetta, om å legge operaen til Bjørvika, da denne tomten ville gi arkitektene de største mulighetene for å skape et storslagent praktbygg, og for derigjennom også kunne bidra til en estetisk opprydding i et område av Oslo sentrum som flere, og spesielt arkitekter, hyppig har kritisert.

Kapittel 5, Analysens del 2

Operaens rolle i Bjørvikautbyggingen

Dette kapitelet vil ta for seg hvordan vedtaket om å bygge nytt operahus i Bjørvika har fremstått i media som påvirkningskraft i transformasjonen av området. Dette for å belyse debatten omkring Operaens rolle i utviklingen av Bjørvika; hvilke argumenter ble brukt og hvilke aktører fremførte disse. Jeg vil blant annet vise til hvordan media har beskrevet hvilken betydning lokaliseringsvedtaket har hatt for den fysiske utformingen og fremdriften for Fjordbyplanene.

Den Norske Operas reaksjon på lokalisingsvalget

Da operaen var blitt vedtatt bygget i Bjørvika, måtte DNO innfinne seg med dette. Dette var vel ikke det vanskeligste de har måttet gjøre, selv om få internt ønsket å flytte til Bjørvika. I Aftenpostens dekning av de operaansattes 'vake' i anledning Stortingets debatt og votering 16. juni 1999, kunne en lese følgende passasje i en artikkel med overskriften : *Ballettdanser mot strømmen gav sjefen et gledeskyss*:

”John Andresen var ganske alene om sitt førstevalg på ”opera-vaken” i Operapassasjen i går kveld, resten av de ansatte var skuffet over Stortingets valg. Andresen hadde laget egen T-skjorte med skriften: Operaen til Bjørvika, med Den Norske Operas logo rett under slagordet. – Det er bare i Bjørvika vi kan bygge et skikkelig monumentalt operabygg Dette er det beste valget på lang sikt, vi har en hel vik som bare venter på å bli bygget ut, sier John Andresen (35). – Ja, John er var fargeklatt sier Bjørn Simensen i det han stryker forbi.”
(Aftenposten 16. juni 1999 b)

Hva som kan betegnes som mest fargerikt; at Andersen foretrakk Bjørvika, at han hadde laget en T-skjorte som uttrykte hans ståsted, at han gav sin sjef et gledeskyss, eller eventuelt en kombinasjon, er usikkert. Det inntrykk en sitter igjen med er likevel; at til tross for avisartikler med overskrifter som *Festemning i Operaen!* [sic] og *Jubel i Operaen!* (Dagsavisen 16. juni 1999 a og b), så var enkelte noe snurt. Dette hadde åpenbart sammenheng med den skepsisen de aller fleste innad i DNO og ellers i kulturlivet hadde overfor koblingen mellom byggingen av nytt operahus og byutvikling, som mange fryktet skulle skape problemer for DNO om (eller kanskje etter enkeltes oppfatning; når) dette store byutviklingsprosjektet 'gikk på grunn'.

Senere samme måned kunne det likevel virke som om operasjef Simensen hadde forlikt seg med tanken på Bjørvika. På dette tidspunktet prøvde Samtidsmuseet å få til en

relokalisering av samlingen til et nytt bygg i Bjørvika, noe som Simensen da var meget åpen for ”– *Det ligger enorme synergier og muligheter i en etablering i nærheten av hverandre*”, uttalte han da (Aftenposten 23. juni 1999). Noen andre fordeler enn at Samtidsmuseet trekker besøkende på dagtid, mens operaen gjør det samme på kveldstid, blir dog ikke nevnt i avisreportasjen. Slik sett er det vel her heller snakk om en klargjøring av at de to institusjonene ikke er direkte konkurrenter, mens hva de store synergier skulle bestå i, ikke blir nærmere behandlet. At Simensen likevel så muligheter for synergier mellom operaen og Samtidsmuseet, som i første rekke er et galleri for moderne kunst og samtidskunst, er uansett interessant. Samtidig som han ikke kunne se at operaen hadde noe å bidra med i byutviklingsammenheng, så han altså for seg mulige synergier når det galt samarbeid med en annen, men fjernt beslektet kulturinstitusjon. Dette kan tyde på at Simensens og DNOs skepsis mot Bjørvika, ført og fremst var tuftet på en skepsis omkring gjennomføringen av byutviklingen her, og at de trodde og håpte at en utbygging på Vestbanen skulle gå raskere. Samtidig kan også Simensens iver være grunnet i et håp om å øke Bjørvikas anseelse, som, i alle fall i hans og DNOs øyne, ikke var særlig høy.

Etter at Stortinget hadde foretatt sin beslutning om bygge nytt operahus i Bjørvika, utarbeidet Kulturdepartementet retningslinjene for en internasjonal arkitektkonkurranse som skulle frembringe et utkast til operabygg hvis hovedmål var, slik det ble gjengitt senere: *”...[å] fremstå som et viktig monumentalbygg som både markerer Norge som kulturnasjon og Den Norske Operas betydning i nasjonens kultur- og samfunnsliv”* (St.prp. nr. 48 (2001-02) Nytt operahus i Bjørvika).

Lokaliseringsbeslutningens betydning for byutviklingen i Bjørvika

Det kan hevdes at Bjørvikautbyggingen fikk et nytt giv med lokaliseringen av operaen dit. Fram til operavedtaket, hadde det skjedd lite i området etter at krakket i byggenæringen i 1988-89 hadde satt stopper for den da planlagte utbyggingen av Oslos havnefront. Riktignok ble Oslo S bygget ut etappevis i denne perioden, men sentralbanestasjonen ligger heller i grenselandet mellom sentrum og Bjørvika, enn å kunne sies å være en del av området. Det kan derfor argumenteres for at operavedtaket fikk direkte innvirkning på ulike aspekter ved utbyggingen, noe jeg vil behandle under.

Innvirkning på byplan og arkitektur

Det var slått fast av Stortinget at Operaen skulle bygges uavhengig av den øvrige byutviklingen av området, noe som førte til en diskusjon om hvilken rolle operaen ville få for den videre utviklingen. Hvordan denne rollen ville fylles, mente arkitektprofessor Thomas Thiis-Evensen, var avhengig av hvordan den da ennå ikke kårede vinneren i arkitektkonkurransen ville velge å løse oppgaven. Arkitekten kunne enten, ifølge Thiis-Evensen, forholde seg til aksene fra Kvadraturen (det vil si gateløpene), og slik knytte den nye bydelen til den eksisterende, eller arkitekten kunne markere et brudd med resten av byen. I følge konkurranseprogrammet skulle operahuset gi retningen for resten av byutviklingen i Bjørvika, og operabygget ville slik kunne få stor innflytelse på det videre planarbeidet. Hvordan bygget ville henvende seg til resten av byen var også, i følge Thiis-Evensen, viktig. Om bygget først og fremst ble ”aksentuert” som et monument mot sjøen, eller en storstue mot resten av byen, ville ha stor betydning, fordi det ville gripe inn i oppfatningen av hvilken type bydel Bjørvika ville bli. Det ville også gi signaler om hvem denne bydelen ble bygget for. Eventuelt kunne arkitekten ta en helt annen vri, og konstruere et byggverk helt uavhengig av alt annet, slik som Guggenheim-museet i Bilbao, og på den måten stille byplanleggerne nærmest helt fritt (Aftenposten 18. november 1999). Thiis-Evensen var altså først og fremst opptatt av operaens rent fysiske framtoning og den rolle denne ville ha i den videre byutviklingen av området, og nok da først og fremst de arkitektoniske føringene.

Arkitektkontoret Snøhetta, som vant konkurransen om å utforme operabygget, har tegnet et forholdsvis lavmælt og i utforming enkelt og renskåret bygg. Bygget dekker så og si hele den heller knappe tomten som staten på det tidspunktet ennå kun hadde planer om å kjøpe. I etterkant av selve operabygg-konkuransen, avholdt Oslo kommune, Statsbygg, Statens vegvesen og NSB Eiendom en idékonkurranse om utformingen av bydelen rundt, en noe uvanlig rekkefølge som nok skyldes hele prosjektets noe uortodokse natur.³³

Da reguleringsplanen av Bjørvika ble behandlet og vedtatt sommeren 2004, ble operaens nabobygg mot nord redusert med ca. 1000 m² ved å avrunde byggets sydvestre hjørne. Dette ble gjort for å sikre siktlinjen fra Jernbanetorget mot operaen (Aftenposten 3. september 2004). Året etter, sommeren 2005, lager Aftenposten et skandaleoppslag om reguleringsplanen for dette og nabobygget. Aftenposten påstår her, mot bedre vitende: ”På de

---

³³ I andre byer er det gjerne først blitt etablert et utviklingselskap, som i Bilbao, dernest laget planer hvor signalbyggene plottes inn. Også i et governance-pregt utbyggingsregime ville det gjerne foreligge generalplaner for detaljene utformes. Likevel er ikke Bjørvikas situasjon unik. I Downtown LA har signalbygget Walt Disney Concert Hall kommet først, og i ettertid er det laget planer for området rundt.

fleste bildene av den nye operaen er bygget sett fra sjøen eller fra luften. Ikke uten grunn. For det er i praksis de eneste stedene det vil bli mulig å nyte synet av praktbygningen.”

(Aftenposten 30. juni 2005).³⁴ Avisoppslaget resulterer i en opphetet debatt, som nok ble preget av at den kun bygget på tegninger og løse planer. Usikkerheten når det gjelder hva som er problemet kan illustreres med utsagn som: ”*Som Aftenposten Aften skrev i går, vil utsikten fra øst mot den nye operaen bli blokkert av to store kontorbygg*” (Aftenposten 1. juli 2005 a). Her er det tydelig forvirring, da det er operaens nabotomt mot nord som er under debatt. SVs Kari Pahle utalte seg også til Aftenposten: ”*Bjørvika får en veldig tung utnyttelse, og årsaken er utvilsomt økonomi. Dessverre er dette langt fra ideelt for operaen, og vi er med på alt som kan hjelpe Snøhettas perle bedre frem*” (ibid.). Denne tunge utnyttelsen er det dog vanskelig å finne belegg for, i beste fall er det et definisjonsspørsmål. Bjørvika får en utnyttelse på omtrent det halve av for eksempel Aker Brygge, kun 40% av tomtegrunnen vil bli bebygget. 21% vil bli brukt til gater og fortau, mens 39% vil bli lagt ut til plasser og parker.³⁵

Aftenposten kommenterte saken slik dagen etter: ”*For å få størst mulige summer ut av utbyggerne i Bjørvika, godtar politikerne en tett og høy utbygging. Resultatet er en vegg av bygninger mellom den nye operaen og resten av byen*” (Aftenposten 1. juli 2005 b). saken ble også kommentert på lederplass i avisen: ”*Bygget [Operaen] blir praktisk talt usynlig før man står rett utenfor*” (Aftenposten 1. juli 2005 c). Her blir altså to bygg til en vegg av bygninger som står mellom operaen og resten av byen. Av dette får en et inntrykk av at disse to bygg altså ikke er en del av resten av byen, men to uønskede fremmedelementer. Hva den store vesensforskjellen mellom disse to bygg og de to neste på linjen bak, Hotell Opera og kontorbygget Oslo Atrium skulle være som gjør at de to sistnevnte fortjener fri sikt mot operaen, mens de to første ikke bør bygges, synes mangelfullt begrunnet. Hele den delen av byen som ligger bak Hotell Opera og Oslo Atrium, vil uansett ikke kunne oppnå noen fri sikt mot Operaen, om ikke hele Vaterland skulle saneres på nytt. Mer enn noe annet viser denne saken medias store makt i slike saker og hvor lett det er, med eller uten hensikt, å manipulere opinionen og politikere.

Aftenpostens bruk av sin makt i utbyggingssaker er tidligere behandlet i en artikkel av Tore Slaatta og Solvei Askildsen i tidsskriftet *Kunst og Kultur*, hvor de argumenterer for at Aftenposten Aften spilte en aktiv rolle i debatten rundt utbyggingen av Tulinløkka, og at de

---

³⁴ De omdiskuterte kontorbyggende har vær innregulert i lang tid, og en hadde under arbeidet med reguleringsplanen forsikret seg om at ingen siktakser i Bjørvika ble sperret av disse byggene. Dette kommer da også tydelig frem på reguleringskartet over Bjørvika (ill. nr. 4).

³⁵ Tallene er hentet fra et foredrag Ann Kathrine S. Tornås, da avgått byråd for næring og byutvikling, holdt i Oslo Militære Samfund, mandag 22. mars 2004; <http://www.oslomilsamfund.no/foredrag/2004/2004-03-22-Tornås.html>

bidro til at vinnerutkastet fra arkitektkonkurransen i 1996 om nytt museumsbygg aldri ble realisert (Slaatta og Askildsen 2005).

Oslo Havn KFs styreleder, Bernt Stilluf Karlsen, mente *”populære løsninger [kunne] sette hele byutviklingen i fare”* i debatten om operaens nabobygg. Om disse byggene skulle bli sløyfet, ville det etter hans mening hele Bjørvika-utbyggingen bli risikabel økonomisk sett. Han ga staten skylden for hele problemet: *”Staten på sin side har ikke vært villig til å kjøpe grunnarealer for å sikre operaen mer åpent rom rundt seg. Snarere tvert imot, operatomten har knapt nok plass til en blomsterkasse på utsiden av veggen”* (Aftenposten Aften 2. august 2005). Disse uttalelsene ble nok likevel ikke tillagt noen stor vekt, all den tid Stilluf Karlsen representerer en tomteeier og selger.

I april 2006 forelå tre utkast til bygg for operaens nabotomt etter en innbudt arkitektkonkurranse. Aftenposten Aften presenterte disse, og dro samtidig frem det dataanimerte bildet avisen hadde brukt året før. Dette viser kun omrisset av de kommende bygningene med utgangspunkt i den vedtatte reguleringsplanen, men Aftenposten omtaler likefullt dette som *”...den opprinnelige tegningen...”* (Aftenposten 18. april 2005), og gir slik inntrykk av at byggene var ment å se ut som de *”skoeskene”* avisen omtalte dem som. Disse tre utkastene behaget ikke operasjef Simensen, han så helst at tomten ble park (ibid). Aftenposten Aften fulgte opp saken i de påfølgende dagene, men kun motstandere av bygging uttalte seg i avisen. Olav Thon lovt *”et betydelig millionbeløp”* for å kjøpe fri Operaens nabotomt, noe som naturligvis vil sikre hans hotell utsikt mot operaen (Aftenposten 21. april 2006 b). Uken etter kritiserte to av arkitektene bak et av de tre utkastene til nabotomtens bebyggelse i et leserinnlegg skarpt det de oppfattet som et kampanjeartet stormløp fra Aftenpostens side: *”Faglige røster som forfektet et annet syn enn det redaksjonelle, ble marginalisert. Edruelighetsnivået i enkelte kommentarer kan det også stilles spørsmålstegn ved.”* (Aftenposten 28. april 2006).

bymessig utnyttelse av området ble utarbeidet av arkitekt Arne Korsmo i 1954, men disse ble det av ulike årsaker ikke noe av. I etterkrigstiden var det drabantbybygging som var høyest prioritert, ikke sentrumsutvikling. Men i 1982 arrangerte Oslo kommune, i samarbeid med Oslo Byes Vel og Aker Eiendom, idékonkurransen *Byen og Fjorden*, som resulterte i kommunedelplanen for Oslo sentrale sjøside i 1988. Da var allerede første del, Aker Brygge nesten ferdigstilt (Butenschøn og Lindheim 1987).

Et problem for utbyggingen av Bjørvika var interessekonflikten mellom Oslo kommune og Oslo Havnevesen. Kommunepolitikerne ønsket å utnytte havnearealene til byutviklingsformål og flytte havnedriften ut av sentrum, helst også ut av kommunen. Dette mente de å kunne gjøre da byrådet krevde eiendomsretten til alle arealer som i sin tid var blitt betalt for av kommunens midler. Havnevesenet hevdet på sin side, med bakgrunn i havneloven, at havnevesenet rådde over havnearealene og måtte kunne ta seg betalt om disse skulle brukes til byformål, slik at nye havnearealer kunne etableres annetsteds, og at kommunen uansett ikke kunne bestemme over bruken av havnen da havneloven ikke åpnet for dette (Aftenposten 15. januar 1999).

Da operavedtaket ble fattet, var det ikke kommet til enighet omkring eierskap og råderett over havnen, og det var det heller ikke et år senere. I juni 2000 møttes Oslo kommune og Oslo Havnevesen med fiskeriministeren (som også har havneloven i sin portefølje) som megler (Aftenposten 23. juni 2000). Dette møtet førte derimot ikke frem, og situasjonen ble etter hvert mer tilspisset. I oktober samme år ”avslørte” en TV2-dokumentar at havnedirektør Per Mauritz Hanssen selv hadde skrevet avsnittet om Oslo havn i Nasjonal Transportplan, hvor han hadde formulert Fiskeridepartementets krav om at Oslo skulle fortsatt være nasjonal havn (Aftenposten 31. oktober 2000 a og b). For å få en løsning på problemet, ble det i 2002 fremlagt og vedtatt en endring av Havneloven, som gjorde det mulig for Oslo Havnevesen å være en aktiv part i byutviklingen (Aftenposten 24. mai 2002 og Odelstinget, 2002, Beslutning nr. 97 (2001-2002), om endring i lov av 8.juni 1984 nr. 51 om havner og farvann m.v. (havne- og farvannsloven)).

Operaens betydning for veiomlegging og senketunnel i Bjørvika

Operaens betydning for å få på plass finansieringen av veiomleggingen og senketunnelen ble synliggjort i den diskusjonen som oppstod da regjeringen Bondevik I gikk imot å bevilge penger til Bjørvikatunnelen. I denne saken led regjeringen nederlag ved at opposisjonen, da representert ved partiene Ap, SV og FrP, instruerte regjeringen om å bevilge de nødvendige

midlene (Dagsavisen 27. september 2000). Bjørvikatunnelen ble imidlertid stadig dyrere etter hvert som planleggingen skred fremover, og dette medførte et krav fra enkelte om en særskilt finansiering.³⁶ Flere av Fremskrittspartiets representanter var blant dem som var bekymret for at andre veiprosjekter skulle bli skadeildene på grunn av disse overskridelsene. Kenneth Svendsen (FrP) utalte at; *"-Bjørvika er kultur, ikke vei" og "- Veiløsningen kommer på grunn av operaen, da har den ingenting i veibudsjettet å gjøre. Det er helt soleklart at man ikke kan belemre resten av landet med dette"* (Dagsavisen 13. mars 2002). Slike utsagn var ikke Aftenposten Aften enige med, og i en leder slo avisen fast at: *"Det er ikke operahuset som krever kostbare trafikk-løsninger [...] det er utbyggingen av Oslos havneområder som krever senketunnel [...] Operaen er bare en flik av vilkårene for byutviklingen i Bjørvika."* (Aftenposten 2. april 2002). Denne støtten til Bjørvika-tunnelen fra avisens side, har i hvert fall tre sider. Den er først og fremst en støtte til statlige samferdselsinvesteringer i Oslo, et standpunkt det ikke er så rart at Aftenposten fronter. Dernest representerer den en avisning av Fremskrittspartiets krav om å finansiere Bjørvikatunnelen over kulturbudsjettet, en finansieringsløsning som jo ville gå utover andre kulturformål. Dette ga Aftenposten muligheten til å kritisere Fremskrittspartiets populisme, en mulighet avisen sjelden lar gå fra seg. Til slutt kan denne støtten også tolkes som et forsøk, om ikke så uttalt, på å nedgradere operaens betydning for utviklingen av Bjørvika, noe som også ville være sammenfallende med Høyres standpunkt.

En avklaring på finansieringen av Bjørvikatunnelen kom først i april 2002, nesten tre år etter at operaen var vedtatt plassert i Bjørvika. Den 22. april kunne Aftenposten melde at det var kommet til et forlik i forhandlingene mellom staten og kommunen. *"Alt tyder på at en løsning for finansieringen ble gjort enklere ved at finansminister Per-Kristian Foss også er leder av Oslo Høyre, og at byrådslederen Erling Lae og den berørte statsråd for utbyggingen, administrasjonsminister Victor Norman, er hans partifeller."* Samtidig underslår ikke avisen det faktum at; *"saken [er] tverrpolitisk: Arbeiderpartiet har vært pådriver for Bjørvika-utbygging med opera, og Oslo-statsråden og Venstremannen Odd Einar Dørum har virket iherdig i kulissene"* (Aftenposten 22. april 2002). Her kan det unektelig virke rart at Victor

---

³⁶ I oktober 1997 gikk daværende avtroppende kulturminister Turid Birkeland inn for å bygge nytt operahus på Vestbanen, delvis på grunn av at senketunnel og veiomlegging samlet sett ville komme på over to milliarder kroner (Aftenposten 2. oktober 1997). I april 2002 var prisen anslått til å være 2,8 milliarder (Aftenposten 19. april 2002). September samme år var dette anslaget hevet til 3 milliarder (Aftenposten 23. september 2002). Sommeren 2004 ble tunnelen anslått å skulle koste 3,7 milliarder (Aftenposten 15. juni 2004), mens dette alt samme høst ble høynet til 4,5 milliarder kroner (Aftenposten 7. oktober 2004). Økningen i prisanslagene var delvis begrunnet i den generelle prisstigningen, men også av økte sikkerhetskrav, blant annet i forhold til brannsikring og at det store planfrie krysset ved Loenga ble besluttet overbygget og ikke lagt åpent i dagen som først tenkt.

Normans regjeringskollega Odd Einar Dørum blir henvist til ”kulissene”. Dette er imidlertid ingen nedvurdering av Dørums innsats, ofte er nettopp dem som *opererer i kulissene* vel så viktige, men det er nok en påpekning av at dette kompromisset ikke kun var resultat av partiet Høyres representanter, slik det ble fremstilt ovenfor media, men også et resultat av det tverrpolitiske arbeidet innad i regjeringen.

Fremskrittspartiet ønsket fremdeles ingen opera finansiert av staten, og stemte imot, og fortsatte å argumentere mot både denne og veiutbyggingen. Dette ble igjen behørig kommentert av Aftenposten. Som i mange andre betente politiske debatter, var det her lett å se at begge parter ikke debatterte mot sine motstandere, men nøyde seg med å tale for sine meningsfeller. Aftenpostens Per Egil Hegge kommenterte slik Carl I. Hagens argumentasjon: *”Om trafikkforholdene i Bjørvika, som han betegnet som problemfrie, sa han følgende: ’Derfor er det fantastisk at de som kjører forbi operabygningen, skal være med på å betale for en tunnel de ikke trenger’. Jaha. Men hvorfor er dette mer fantastisk enn at folk i Oslo og Agder måtte være med å betale for Magerøy-tunnelen og Hitra-tunnelen?”*. Hegge sammenlignet operabyggingen med tilsvarende prosjekter i Sverige, i Finland og i Latvia (sistnevnte riktignok intet nybygg, men en omfattende renovering). Hvorfor ble disse andre prosjektene iverksatt spør han, og svarer: *”Fordi det var viktig for landet og for byen, kulturelt og nasjonalt, selvsagt. Men også fordi opera og annen kunst virker som økonomisk magnet og generator”* (Aftenposten 18. juni 2002).

Stortinget vedtok finansieringen av Bjørvika-operaen i juni 2002, med en styringsramme på 2,83 milliarder, og en maksimalpris på 3,3 milliarder kroner. Men det ble nok en gang fastslått at dette var et prosjekt som skulle gjennomføres uavhengig av vei- og byutviklingen i området (Aftenposten 17.06.2002). Det ble altså vektlagt at operaen skulle bygges og finansieres uavhengig av den øvrige transformasjonsprosessen i Bjørvika. Men veiutbygging og operabyggingen i Bjørvika er likevel uløselig sammenknyttet. Det var selvsagt ikke vanskelig å vedta en uavhengig bygging av operaen, siden veiutbyggingen på dette tidspunktet allerede var vedtatt og finansiert. Samtidig er det naturlig å anta at enighet om finansieringen av veiløsningene i Bjørvika, ble fremskyndet av hensyn til operautbyggingen.

Sammenfatning av diskursen om operaens innvirkning

I ettertid har det vist seg at Snøhettas lavmelte operahus ikke har fungert som rettesnor i så sterk grad som nok Thiis-Evensen hadde håpet. Dette kunne særlig sees i hans reaksjon på de tre utkastene til bygget vis-a-vis operaen. Til Aftenposten utalte han: ”- *De ser ut som de er laget i en rus der man brer seg uhemmet, uavhengig av omgivelsene*” (Aftenposten 21. april 2006 a). Hele saken med operaens nabobygg viser at operabygget likevel har hatt innvirkning, men på et noe annet vis en hva Thiis-Evensen hadde sett for seg. Operabygget har blitt Bjørvikas viktigste bygg, og alt som skjer i bydelen blir bedømt ut fra hvordan det står i forhold til operaen.

Når det gjelder frigjøring av havnearealene, veiomlegging og bygging av senketunnel i Bjørvika, viser disse sakene hvordan Operaen virket inn. Operaen bidro her til å få gjennomført nødvendige grep for den vider utbyggingen, ikke bare av operaen selv, men utviklingen av hele Bjørvika og resten av Fjordbyen. Det faktum at staten og Stortinget var involvert i Bjørvikautbyggingen med byggingen av nytt operahus, kan, om ikke positivt, i alle fall ikke virket negativt på disses engasjement i saken. Det mest sannsynlige er vel likevel at dette engasjementet har virket positivt og har lettet gjennomføringen. Det er selvsagt ikke mulig å vite hvordan utviklingen hadde hvert om lokalisingsvalget hadde endt annerledes, men det er grunn til å anta at stat og Storting hadde følt mindre press til handling om dette kun hadde blitt sett på som en lokal regulerings sak for Oslo kommune.

Byfornyelse som kulturell verdikamp

Diskurs om operabyggets rolle i bytransformasjon og bypolitisk omstilling

I en artikkel i tidsskriftet *Plan* uttrykte Lars Olav Fosse sin optimisme om det nye operahusets rolle i transformasjonsprosessen av Bjørvika:

”I Bilbao fungerer Guggenheimmuseet som et symbol på den omstilling som har skjedd. Noe av den same funksjonen vil den nye operaen i Bjørvika få. Der vil revitaliseringen av en bydel bygges opp rundt den nye kulturinstitusjonen. Operaen har også fått fortgang i selve prosessen med å fornye området, blant annet gjennom at bevilgning til ny senketunnel ble aktualisert. Det at en kulturinstitusjon blir det sentrale elementet i en bydel, bør også gjenspeile den funksjon bydelen skal ha” (Fosse 2001: 5).

Fosse ser at ikke alle erfaringer Bilbao har gjort, lar seg like lett overføre til en norsk kontekst, men han mener likevel at det er flere elementer som burde kunne inspirere norske planleggere

og politikere. For øvrig mener han at Bilbao og Baskerlands evne og vilje til radikal omstilling, og den kriseforståelse de har lagt til grunn, er særlig forbilledlig (Fosse 2001).

I en kommentar i januar 2001, skrev Aftenpostens kultureddaktør Per Anders Madsen, at til tross for fagre ord, var nok ikke Oslo i stand til å la seg inspirere av foregangsbyer som Bilbao. Til det var rett og slett ikke interessen blant byens folkevalgte sterk nok. Særlig mente han å se dette eksemplifisert i den byutviklingskonferansen som Oslo kommune og Norsk Form da nettopp hadde avholdt. Konferansen, som særlig fokuserte på Bilbao, skulle åpnes av byrådsleder Erling Lae, men han hadde meldt avbud i siste liten. Av byutviklingskomitéens 11 medlemmer, var kun to-tre til stede.

”Derfor var det noe svært norsk over politikernes fravær under Bilbaokonferansen, med innspill fra en mer urban, søreuropeisk kultur, som vi har dårlige antenner for. For dette handler om verdier og tradisjoner. Vi er et nøkternt folk, med lite sans for det prangende. Distriktene står sterkt, byene svakt. De oppfinnelser vi gjør er nyttige ting som ostehøvel og glidelås. Det er et land med ’hus og hytte, ingen borge’.”
(Aftenposten 25. januar 2001)

Til tross for politikernes manglende tilstedeværelse, er det likevel grunn til å tro at Madsen var pessimistisk allerede på forhånd. Fosse skrev nemlig sin artikkel på bakgrunn av den samme konferansen.

Madsen spør så om det nye operahuset kan bli for Oslo, hva Guggenheim-museet har blitt for Bilbao, men også her er han pessimistisk. Han var pessimistisk først og fremst fordi en til da ikke ennå hadde klart å komme til enighet om en helhetlig utbygging, og, som i Bilbao, etablert et felles utviklingsselskap, som kunne koordinere og lede arbeidet. Grunnen til denne mulige tregheten, og manglende gløden for utbyggingen, som Madsen mente å se, forklarte han ut i fra den manglende nødvendigheten av å gjøre noe, altså det faktum at Oslo, i motsetning til Bilbao, ikke hadde kniven på strupen. Bilbao hadde høy arbeidsledighet, industrien flyttet ut og ETA skremte bort turistene. Oslo på sin side satt (og sitter fortsatt) godt i det, takket være Norges oljeinntekter (Aftenposten 25. januar 2001). I populærfremstillingen av Bilbaos omstilling, legges det ofte mest vekt på byggingen av Guggenheim-museet og hva som har skjedd siden. Det er heller sjelden at det blir nevnt hvor lenge denne prosessen hadde pågått. Bilbao etablerte allerede på begynnelsen av 1980-tallet *Bilbao Metropoli 30*, et offentlig/privat selskap som har koordinert revitaliseringen.³⁷ Dette selskapet har hatt fokus både på infrastruktur og sosiale levekår for befolkningen, og har involvert offentlig så vel som privat sektor i arbeidet. *Bilbao Metropoli 30* har arbeidet også

---

³⁷ <http://www.bm30.es/>

med eksterne institusjoner, alt fra Guggenheimstiftelsen til EU-systemet, og har i tillegg til museet, blsnt annet greid å få lokalisert et EU-finansiert software-institutt til byen (Richard Marshall 2001).

Et slikt selskap som *Bilbao Metropoli 30*, er et godt eksempel på postmoderne organisering av byutvikling. Som nevnt i kapittel 3, har det vært en tiltagende tildens til å organisere revitalisering og utvikling av byer og regioner i et offentlig-privat samarbeid, gjerne med et felles koordinerende selskap, slik som Bilbaos *Bilbao Metropoli 30*. Slike nettverkssamarbeid gir byene tilgang til økte resurser, ved at private investorer skyter inn midler til revitalisering og utbygging, midler som byene selv i ofte sjelden grad ville kunne stille til rådighet. Mot å bidra i finansieringen av også tradisjonelt offentlige oppgaver, som infrastruktur og offentlige institusjoner, får de private investorene i større grad medbestemmelse. Kritikken mot slike løsninger går gjerne ut på at for mange beslutninger flyttes fra politiske valgte organer til utviklingselskapene, hvor velgerne kun har en indirekte innflytelse på kan hende bare halvparten av de involverte i prosessen.

Figur 4 Guggenheim Bilbao, - et mye brukt eksempel

Ulike kritiske diskurser

Debatten om utviklingsprosessen i Bjørvika og Operaens rolle, rommet flere kritiske diskurser. I disse kom den *kulturelle verdikampen* klart til syne, hvor både politiske og faglige innvendinger hadde stor betydning.

'Bilbaosyndromet'

Det var ikke alle som så med positive øyne på bruken av Bilbao som et forbilde i byutviklingen av Bjørvika. I en kronikk i Aftenposten 20. mars 2002 kritiserte sivilarkitekt Didrik Hvoslef-Eide det han mente var en manglende helhetstenkning i planene for Bjørvika, og det han refererte til som *'Bilbaosyndromet'* i norsk byplanlegging. Hvoslef-Eide tyr her til en rekke retoriske grep for å understreke sitt budskap. Dette kommer blant annet fram i

utsagnet: ”Kultur som katalysator for økonomisk vekst var slagordet i USA på midten av 80-tallet”. Dette følger han opp med en del eksempler, som Baltimores transformering av sine gamle slitne havneområder. Problemet i Hvoslef-Eides argumentasjon er at dette enkeltksempellet ikke ble startet på 1980-tallet, men 20 år tidligere. Videre er ikke ideen om kultur som katalysator for økonomisk vekst en tanke som er passé i dagens USA, slik en kan få inntrykk av i hans kronikk, men i aller høyeste grad i live og i aktivt bruk, både i Nord Amerika og Europa, som tidligere vist i kapittel 3.

Hvoslef-Eide følger så opp med å sammenligne dagens fasinasjon for Bilbaos vellykkede forvandling, fra nedslitt havne- og industriby, plaget av industriutflytting, til turistomsvermet kulturby, med ’I Love New York’ kampanjen.³⁸ Denne kampanjen har skapt et verdensberømt slagord, som pga sin universalitet og enkelhet (I ♥ NY), er blitt kopiert verden over, også her hjemme. Dette var tydeligvis til Hvoslef-Eides irritasjon: ”Selv innbyggerne på de mest miljøfattige steder i landet påførte sine biler denne merkelappen”. Dette betrakter Hvoslef-Eide, i likhet med fasinasjonen over Bilbao og ønsket om å kopiere dennebyens suksess, som et tegn på manglende kreativitet. Videre trekker han i tvil at kultur skulle kunne ha noe å bidra med i byutviklingen, og er her på linje med operasjef Bjørn Simensen som tidligere hadde luftet den samme tvilen. Hvoslef-Eide viser til hvordan en tidligere, rundt om i landet, blant annet på Rjukan, har stilt med lokaler til kunstnere for å redde lokalsamfunnet, bedre lokalmiljøet og slik prøve å lokke til seg nye næringslivsetableringer. Dette ser han i sammenheng med en uttalelse fra Statsbyggs direktør for plan og utvikling, som ifølge Hvoslef-Eide hadde uttalt at; ”Du planlegger ikke en bydel med form alene. Det må legges til rette for liv og virksomhet mellom husene.” Mot dette har ikke Hvoslef-Eide noe å innvende, men når Statsbygg direktøren fortsetter, reagerer han: ”Mer skeptisk blir vi [sic.] til løsningen, for også her er løsningen kunstnerboliger, gallerier og kafeer samt kulturaktiviteter av ymse slag.” Det er mest sannsynlig *Kulturoppfølgingsprogrammet* det her er snakk om, men Hvoslef-Eide nevner ikke dette med navn. Han nevner meget som han mener er galt byplanmessig, men har selv ingen konkrete svar å komme med. Ei heller kontor og næringsbygg er det bruk for i Bjørvika i følge Hvoslef-Eide, og viser til den store reserve av ledige næringslokaler som på dette tidspunktet fantes i Oslo og nabokommunene. Her unnlater han dog å nevne at disse lokalene i all

---

³⁸ ’I Love New York’ kampanjen ble startet på slutten av 1970-tallet, den gang av New York State Department of Economic Development, for å bedre både New Yorks image ovenfor turister, næringsliv og investorer, og staten og byens egne innbyggers selvfølelse og selvrespekt (kampanjen har hele tiden vært drevet og finansiert av delstaten). Slagordet brukes i dag av delstaten New Yorks turistkontor; <http://www.iloveny.com/>, mens nye motto har kommet til for næringslivsmarkedet, slik som NY♥BIZ, <http://www.empire.state.ny.us/>.

hovedsak var hva bransjen selv kategoriserer som 'eldre uhensiktsmessige lokaler', som i de senere år i stor skala har blitt transformert til boligformål. Antallet ledige kvadratmeter med kontorer er da også noe som varierer med den generelle økonomiske utviklingen, og følgelig kan en ikke på bakgrunn av den aktuelle situasjonen i markedet trekke slutninger om etterspørselen i fremtiden. Dette motargument forsterkes da også ved at Bjørvika skal utvikles over en lengre periode.

Et annet grep Hvoslef-Eide tar, er en nedvurdering av både landet som helhet og Oslo i særdeleshet når det gjelder kulturell kapital: *"Vi tror at spørsmålet må stilles litt annerledes i Bjørvika, siden vi nå engang er en liten kulturnasjon med faren for at kvoten akkurat her er brukt opp [med operaen]"*. Og senere i kronikken: *"Hvor er alle de andre i denne lille byen som skal ta dette volumet [i den kommende bebyggelsen i Bjørvika] i bruk?"* (Aftenposten 20. mars 2002). Avslutningsvis tar Hvoslef-Eide til orde for å la Bjørvika bare ligge inntil videre som område framstod der og da, som det han kaller en *megainstallasjon* over hvor galt det gikk med byutviklingen, selv om dette selvsagt er en stor selvmotsigelse i det et uutviklet Bjørvika vel vanskelig kan være noe monument over en utvikling, hvis denne ikke har funnet sted?³⁹

Det spørsmål som taes opp i kronikken; hva Bjørvika skal fylles med, er absolutt et viktig spørsmål. Dette spørsmålet har imidlertid ikke Hvoslef-Eide noe svar på. Det han derimot er klar på, er at byutviklingen må skje under offentlig overoppsyn. Noe nyskapende forslag er ikke dette, og det faller derfor lett for den samme kritikk han har møtt andres forslag med, at de ikke er kreative eller nyskapende. Hvoslef-Eide har imidlertid et poeng i sin skepsis ovenfor en altfor kritikkløs implementering av importerte teorier, som ofte i ettertid kan vise seg å være mer preget av moter og innfall enn å være tuftet på solid og relevant erfaring. Til Hvoslef-Eides forsvar må det også tillegges at det heller ikke alltid er fruktbart å skulle kreve et alternativ som forutsetning for å fremme kritikk, da dette lett vil kneble debatten, og slik vanskeliggjøre framskaffelsen av gode alternativer fra en mulig tredjepart.

---

³⁹ Han benytter seg også her av anledningen til å gi norske kunstnere et spark: *"Det norske kunstmiljøet har jo nå i flere år vært på banen med såkalte installasjoner eller konseptkunst, riktignok noen generasjoner etter verden for øvrig."* Utsagnet *"noen generasjoner"* er vel en ikke liten overdrivelse, og dette må Hvoslef-Eide meget godt vite, men bruker det nok her for å nok en gang legge tyngde til argumentet. Det faktum at han selv, i sitt virke som arkitekt, fremdeles dveler med den postmoderne arkitektur, lenge etter at den ble passé, er tydeligvis for ham selv ingen kontradiksjon.

Diskurser om neoliberal og entreprenørpolitisk inspirert byutvikling

Et aspekt ved bruken av Bilbao som forbilde er spørsmålet rundt styringssystemet i plan- og utbyggingsprosessen. Der hvor Hvoslef-Eide ønsker en sterk offentlig styring, er det andre styringssystemer som brer stadig mer om seg. I Bilbao, og andre byer som har implementert nye styringssystemer etter neoliberal modell, er derimot denne offentlige styringen tonet ned til fordel for et offentlig-privat samarbeidsorgan, gjerne som et felles planleggings- og utbyggingskoordinerende selskap, som *Bilbao Metropoli 30*. Slike selskaper er et mye brukt entreprenørpolitisk virkemiddel, og er et ledd i en governance-styrt byutvikling. Hvoslef-Eide kan ha tenkt å også kritisere slike neoliberale virkemidler, men det er i så fall ikke uttalt i teksten.

Et annet av de entreprenørpolitiske virkemidlene er, som tidligere nevnt, stedsmarkedsføring. Dennes oppgave er å bygge opp et steds identitet, eller image, på samme måte som en bygger en merkevare. Anne-Britt Gran og Donatella De Paoli, tar i sin bok *Kunst og kapital* for seg hvordan også Bjørvikas image blir omskapt i en slik prosess. De så på Statsbyggs kulturoppfølgingsprogram som en vesentlig del av dette arbeidet (Gran og De Paoli 2005). Dette er da også ganske tydelig framhevet i kulturoppfølgingsprogrammet:

”Merkevarer skal [...] bidra til å skape preferanser. For Bjørvika vil dette bety at både beboere, næringsliv og besøkende / turister skal foretrekke og velge denne bydelen på grunn av bestemte kvaliteter. [...] Suksessen til Bjørvika som merkevare, både som egen bydel og som en integrert del av byen, er avhengig av gode merkevare dimensjoner. I dette ligger at Bjørvika ikke må prøve å kopiere tilsvarende satsinger i utlandet, samtidig som konkurransen fra bl.a. Göteborg, Ørestaden, København og Stockholm tas på alvor.
(Felberg, Børte og Strøm 2003: 11-12)

I denne prosessen har operaen en viktig rolle, som den fremste av statens tre store prosjekter i området, som ellers innbefatter senketunnelen og et kulturhistorisk museum i tilknytning til middelalderparken.⁴⁰

Denne neoliberale byutviklingsideologien falt ikke i god jord hos samfunnsgeograf og professoreremitus Tor Fredrik Rasmussen. Han kritiserte sterkt Oslo kommune som; *”har oppgitt klassiske prinsipper for byplanlegging og lar hensynet til høyest mulig tomteavkastning avgjøre”* (Aftenposten 20. november 2005). Rasmussen så på overgangen fra en aktiv kommunal utbygningspolitikk, som Oslo kommune praktiserte fra tiden rundt 1. Verdenskrig

---

⁴⁰ Etter planen skal Universitetets kulturhistoriske museer; Oldsakssamlingen og Vikingskipmuseet, flytte inn i nytt bygg innerst i Bispevika innen 2011.

og inntil 1980-tallet til en neoliberal deregulering, hvor stadig flere oppgaver privatiseres, som særlig negativ. Denne utviklingen mente han hadde gitt; ”*politikkerne en unnskylding til å fraskrive seg et direkte ansvar.*” Dette mente han var; ”*en byplanlegging på avveie*”, som synes å bli; ”*et skrekkens resultat*”. (ibid).

Denne nye byplanideologien, og fremveksten av denne, blir grundig gjennomgått av Oddrun Sæter og Marit Ekne Ruud i *Byen som symbolsk rom* (2005). Her tar de for seg utviklingen i bydel Gamle Oslo og foretar en kritisk gjennomgang av utbyggingsplanene for Bjørvika. Sæter og Ruud tegner opp det samme bilde som Rasmussen, men i en litt mer forsiktig og reservert form:

Når det gjelder Oslo, som vi fokuserer på, kan vi se noen relativt klare skifter. I Oslos byutvikling har man beveget seg fra en sterk faglig ledelse, i epoken med Harald Hals og de store sentrale utbyggingsprosjektene, via boligpolitisk basert utbygging i Groruddalen, til dagens situasjon, der private utbyggere i stor grad er initiatører i store og bysentrale utbyggingsprosjekter, med politikere og det offentlige som tilretteleggere.
(Sæter og Ruud 2005: 55)

Sæter og Ruud beskriver her overgangen fra governing til governance, med et fokus på hvordan dette har bidratt til å flytte makt fra byplanleggere og fagfolk til private utbyggere og investorer. Videre behandler de hvordan plasseringen av ulike institusjoner, og i særdeleshet det nye operabygget, blir politisk begrunnet og setter denne problemstillingen inn i en større sammenheng:

”Spørsmålet om plasseringen av sentrale nasjonale og bymessige institusjoner ble på 1990-tallet dels ført som en opphetet debatt, dels tok det form av langsomme og mer skjulte planer. Særlig diskusjonen om ny opera har tatt opp mye plass i avisspaltene. I sum har det foreligget store planer om å gjøre Grünerløkka [sic] til et massivt ”kulturfelt” i Oslo, noe som ble begrunnet politisk som byutviklingsstrategier og bevaringsstrategi for gamle industribygg. De gamle bydelene inngår i offentlige estetiseringsprosjekter [...] der kunstnere, middelklasse eller kapitalbevegelser er blitt tillagt den initierende eller dynamiske rolle, er dette i Oslo også del av de partipolitiske strategier.” (Sæter og Ruud 2005: 77)

De beskriver her hvordan kulturinstitusjoner, med politisk fremfor kulturfaglig begrunnelse, ble brukt aktivt for å skape et kulturfelt som skulle være et ledd i byutviklingen. Sæter og Ruud beskriver også hvordan de gamle bydelene blir fokus for offentlige estetiseringsprosjekter, og hvordan de nye befolkningsgruppene som flytter inn og gentrifiserer området blir gitt en initierende eller dynamiske rolle, og at dette er forankret hos de ulike politiske partier, noe som antyder at gentrifiseringen er ønsket (Sæter og Ruud 2005).

Dette vil i så tilfelle understøtte Neil Smiths (2002) tese om gentrifisering som en ønsket byutvikling som blir arbeidet for fra både offentlig og privat hold.⁴¹

”Kulturbygningene har inngått i en instrumentell strategi. Bygningene er ikke i og for seg viktige i kraft av det som foregår i dem, men på grunn av det som kan skje i den sammenhengen de befinner seg i, løsrevet fra det faktum at de formidler kunst eller utdanner kunstnere. Bygningenes symbolverdi har statusgivende verdi for bydelene: Gjennom institusjonene kan bydelene trekke til seg beboere som kan bidra til å gi bydelene de ressursene som etterspørres – en ”sammensatt befolkning” (i motsetning til ensidig fattigdom) som skaper verdier og inngår i en ny form for verdikretsløp.” (Sæter og Ruud 2005: 77)

Måten bruken av kulturbyggene blir beskrevet på minner mye på argumentasjonen Åse Kleveland har ført tidligere. Dette er i seg selv interessant, og senere nevnes da også Åse Kleveland, som en av dem som har vært viktigst for å øke kulturpolitikken prestisje i Norge.:

”Vi har fått en endring i forholdet til ”kultur” i Norge. Tidligere var kulturpolitikk en liten og nedprioritert post på partiprogrammene, og kulturansvaret, også på ministernivå, var noe som ble tildelt perifere eller uerfarne politikere. Kanskje startet det med Arbeiderpartiets Åse Kleveland, men fra den tid har vi sett en ”kulturell vending” i den generelle politikken. Dette kommer særlig til uttrykk i steds- og byutviklingsdebatter og strategier.” (Sæter og Ruud 2005: 191)

Kulturens nye rolle i politikken og i byutviklingen ble beskrevet i kapittel 3. Denne utviklingen er ikke bare synlig for forskere, politikere har også et aktivt og reflektert forhold til utviklingen. Dette kan synes som en noe selvsagt og unødvendig presisering, all den tid det er politikerne som iverksetter kultur- og byutviklingspolitikken. Men ved lesing av en del faglitteratur og media, kan en få et inntrykk av at politikere ikke makter å sette seg inn i de beslutninger de tar, og overlater på lang vei prioriteringer og defineringer til fagetater eller lobbygrupper. Byrådsleder Erling Lae (H) utalte seg slik til Sæter og Ruud i juni 2003 om kulturens nye status:

---

⁴¹ Eksempler på offentlig tilrettelegging for gentrifisering finnes det flere av i Oslo. Til tross for at hensikten med ”Handlingsprogram for Oslo indre øst” var å bedre levekårene for beboerne på østkanten, har en stor del av midlene gått til tiltak som i hovedsak retter seg mot den ’nye’ befolkningen, som vel ikke er av de mest trengende. I perioden 1997 til 2000 fordelte handlingsprogrammet ca 64,5 millioner til estetiske og kulturelle tiltak av en type som nok vil ytterligere legge til rette for en stadig sterkere gentrifisering av området. Eksempelvis bevilget Handlingsprogrammet i 1997 og 1999 til sammen 14,3 millioner til kulturkirken Jacob, som eies av Kirkelig fellestråd. Kulturkirken brukes til kulturhus for Kirkelig kulturverksted, som eies av forlaget H. Aschehoug & Co. Slike kulturtilbud virker selvsagt positivt for bydelen, men om det hjelper de av innbyggerne som trekker ned levekårsstatistikken, må nok kunne anses som mindre sannsynlig. Til sammenligning bevilget Handlingsprogrammet 8,6 millioner til rusforebyggende arbeid og for tilbud rettet mot rusmisbrukere i perioden 1997 til 2000, <http://www.prosjekt-indreoslo.oslo.kommune.no/>.

”Endelig er det mulig å snakke om kultur i byutviklingen! Tidligere var det å snakke om kultur nærmest som et overgrep på gamle og syke. Nå er det lov, og vi vet fra andre storbyer at et rikt kulturliv er en forutsetning for vekst, og jeg mener også det er en egenverdi, men også for vekst. Vi konkurrerer ikke med andre områder i Norge, men med andre byer i Norden. [...] Vi tenker kultur i hele utviklingen av Bjørvika og Bispevika, her skal være kultur over hele linja...” (Sæter og Ruud 2005: 192)

Mens Erling Lae var glad for at kulturen endelig hadde fått sin plass i byutviklingen, reagerte Sæter og Ruud på Bjørvikaplanenes manglende sosialpolitiske prioriteringer: *”Det mest bemerkelsesverdige ved Bjørvikaplanen er fraværet av sosial- og velferdspolitiske bindinger. Den er først og fremst en fysisk-estetisk plan, blottet for sosiale målsetninger...”* (Sæter og Ruud 2005: 152). Lignende innvendinger fantes også på den politiske venstresiden som etterspurte særlig flere rimelige boliger i bydelen.

Venstresidens innvendinger

Bjørvika var ment å få en andel på minimum 10 % ”rimelige boliger”. Men i august 2003 kunne Aftenposten melde at dette tallet ville bli kun 5 %, det var nemlig alt som lot seg gjøre uten at det hele ble for kostbart (Aftenposten 11. august 2003). Dette protesterte Ap, SV og Leieboerforeningen mot, og særlig ble det reagert mot at Høyres Bård Folke Fredriksen uttalte til Aftenposten Aften at; *”beslutningen om å sørge for 10 prosent billige leiligheter i Bjørvika kun var et symbolvedtak”* (Aftenposten 14. august 2003). Venstresiden ønsket helst 25 % rimelige boliger, noe som det ble hevdet egentlig bare skulle mangle da det var det offentlige med operabyggingen og veiomleggingen som la til rette for utbygging av Bjørvika. Heller ikke Aftenposten var særlig imponert, og på lederplass framholdt avisen at: *”På dette punktet bør byrådet la seg presse til å holde fast ved sin opprinnelige politikk”* (Aftenposten 12. august 2003). Senere samme måned kunne Dagsavisen melde at Arbeiderpartiet hadde klart å få til et kompromiss med KrF og Høyre om 10 % andel rimelige boliger, hvor private utbyggere skulle stå for halvparten og kommunen resten (Dagsavisen 31. august 2003). I kommuneplanen, som ble vedtatt året etter, ble 25 %-kravet fastlagt. I *Kommuneplan 2004, Oslo mot 2020* står det i avsnitt ”4.1 Boliger og vekst i fjordbyen Oslo”: *”Målet om at en firedel [sic.] av boligbyggingen skal være i form av rimelige utleieboliger fastholdes”* (Oslo kommune, 2004: 19). Dette målet må derimot sees på som et mål for Fjordbyen sett under ett, men med Tjuholmen med i regnestykket, vil det nok også i fremtiden bli diskusjon rundt dette tallet.

Ovenfor Klassekampen uttrykte samfunnsviteren Erling Dokk Holm skepsis overfor de utviklingstekniske grep Oslo kommune gjorde (og gjør) i utviklingen av nye bydeler. Han

så privatisering som ideologi bak norsk byplanlegging og etterlyste en mer bevisst holdning overfor dette. Det mulig manglende bymiljøet var noe som bekymret ham særlig meget. Aker Brygge mente han var et skrekkeeksempel på dette: *"Aker Brygge er i virkeligheten ikke annet enn et parkeringshus med butikker og leiligheter på toppen. Det foregår jo ingenting her."* Dessuten var området preget av å være; *"...en ny type kvasioffentlighet [...] De kapitalsterke eller private eiere bestemmer hvem som skal ferdes på slike områder."* Oslos daværende byråd for næring og byutvikling, Anne Kathrine Tornås (KrF), var ikke enig i kritikken, og mente at kommunen gjorde tvert om; åpnet Oslos sjøside og gjorde den attraktiv for allmennheten (Klassekampen 13. mars).

Havnetransformasjonsprosjektene tendens til å framstå ensartede og som eksempler på den 'simulerte by' opptok også Dokk Holm, og i en kronikk i Dagbladets lørdagsmagasin utbroderer han dette. De mye brukte slagordene for Fjordbyen; *"gi fjorden tilbake til byens innbyggere"*, og; *"å åpne sjøsiden"*, så han på som eksempler på enkelte politikeres vellykkede strategi for å skape et bilde av dette prosjektet som en gave til byen. Dette mente han derimot ikke var tilfelle, til det er utbygging og transformasjon av gamle havneområder for kostbart. Resultatet, mente han, ville bli som Aker Brygge.. Han mente at alt lå til rette for at Oslos fjordbyprosjekt ville bli; *"ganske begredelig"*. Bjørvika og de andre gamle havnearealene ville mest sannsynlig ende som:

"...en slik simulert by, der bygningene blir kulisser og innbyggerne statister i en forestilling som er grunnleggende antiurban [...] det som venter er intetsigende bydeler med fantastiske kontorlokaler, med restauranter som alltid skifter eiere og konsept, og med velstående mennesker som parkerer bilen i kjelleren og tar heisen opp til leiligheten. I gatene kommer det til å være dødt. Dødt som på Bryggetorget [på Aker brygge] en dag i mars."
(Dagbladet Magasinet 19. mars 2005)

Og for dette kan en klandre et økonomisk begrunnet prosjekt; *"...markedsført som urbane åpenbaringer, [som] er mer basert på en politisk klasses propagandakompetanse, enn på de erfaringer byen så langt har gjort"* (ibid).

Et havnetransformasjonsprosjekt fra utlandet som stadig har blitt trukket frem som et eksempel på mislykket havnetransformasjon, er det før nevnte Canary Wharf i London (Dagbladet 26. mars 1999, Aftenposten 13. januar 1999 og 2. april 2002). Dette kontorstrøket ligger i det større Docklands-området i det tradisjonelle arbeiderstrøket 'East end'. Daværende president i Norske Arkitekters Landsforbund, Gudmund Stokke, brukte likegodt hele dette område som et eneste stort skrekkeeksempel; *"Resultatet er katastrofalt: Øde og døde byområder som ingen trives i"*. Riktignok trodde han ikke dette ville skje med

Fjordbyen, men han mente likevel å se; ”...*tendenser til at enkelte politikere går for langt i å bare tenke profitt, og agerer mer kapitalistisk enn det flere private aktører gjør.*” Hva som er skrekkeksimpler er tydeligvis avhengig av øyet som ser. Stokke bruker et enkelt retorisk grep, ved å vri sin egen oppfatning av området over til å være en faktisk beskrivelse. Hvor Stokke så tome kontorlokale som bevis på at områdetets fysiske utforming var gal, ville en økonom forklart tomheten ut fra utleiemarkedets dynamikk og vist til den aktuelle økonomiske situasjonen. Områdets boligpriser, og det store antall arbeidsplasser i Docklands kan i hvert fall ikke forsvare Stokkes påstand om; ”*Øde og døde byområder som ingen trives i*”.⁴² Det synes også dårlig forklart hvorfor det skulle være økonomisk interessant for noen å investere i den slags heller. Dette er vel her heller snakk om en advarsel til de utbyggere som ikke i tilstrekkelig grad lytter til arkitektens råd; - gjør som vi sier, eller vil resultatet bli ødslige byområder og dermed dårlig avkastning. Om det offentliges rolle mente Stokke at utviklingen i Docklands ble slik på grunn av; ”*Thatcher som bare lot alle næringsinteressene få lov til å herje fritt*” (Klassekampen 10. oktober 2003). Utbyggingen ble altså, i følge ham, en fiasko på grunn av manglende offentlig styring.

Lokal motstand

Operaen var ment å skulle gi Oslo indre øst et løft. Det vil nok være delte meninger om hvor mye operaen har bidratt med til nå, men bydelen har utvilsomt opplevd en kraftig utvikling som har resultert i en tiltagende gentrifisering av flere strøk. Denne utviklingen har dog ikke skjedd uten motstand, og i det i en grad som ikke er blitt andre genrifiserte områder i Oslo, som for eksempel Grünerløkka, til del. I august 2005 kunne en lese følgende i Aftenposten:

”For en måned siden åpnet den hippe frisørsalongen Adam og Eva i Schweigaards gate. Før åpningen ble det nye skiltet over salongen knust. Daglig leder Ron Nordhagen tror det ble gjort av noen som ikke vil ha en hip frisørsalong i nabolaget sitt. Han har merket motstanden hos noen av dem som bor i Schweigaards gate da han var på nachspiel oppe i gaten og snakket med folk som ikke visste at det var han som var den nye frisøren.”
(Aftenposten 1. august 2005).

En kan også merke seg responsen fra lederen i byutviklingskomiteen i bydelen: ”- *Mange ønsker å bevare ting slik de alltid har vært. Det er de gamle gamlebyboerne, de litt alternative menneskene, sier Guri Krigsvoll, leder i byutviklingskomiteen i bydel Gamle Oslo*” (ibid). Motstanden blir omdefinert til å være ulyst mot endring, til et ønske om å bevare

---

⁴² Boligprisene i Docklands har vist seg å være i større grad utsatt for svingninger i økonomien enn de eldre veletablerte og kostbare høystatus boområdene i London, men prisene er ingenlunde rimelige.

ting slik de alltid har vært. Når en kjenner historien til Gamlebyen, med utedo, tungtrafikk og forfall, tegner ikke det et særlig forlokkende bilde, og motstanden blir stående som romantisering av en alt enn annet enn rosenrød fortid. Motstanderne blir også omtalt som de *litt alternative*, også dette bidrar til underbyggelsen av forestillingen av håpløs romantisering og bildet av gamle avdankede hippier trer frem.

Motstanden mot utviklingen i Gamlebyen har tatt mange former. Sæter og Ruud (2005) trekker frem Gamlebyen beboerforening som en lokal pressgruppe, som har arbeidet for bomiljøet i bydelen og prøvd å motvirke det de ser på som negative trekk, ved å blant annet støtte beboere i kommunale leiligheter som har blitt foreslått solgt og gjennomføre trivselsundersøkelser blant beboere i bydelen.⁴³ Mest oppmerksomhet i media har likevel vandalisering av hva enkelte har sett på som symboler på gentrifiseringen av bydelen fått. Foruten episoden med Adam og Eva salongen, har billedhuggeren Bård Breiviks skulpturpark på Klosterenga blitt utsatt for mye hærverk. Mest oppmerksomhet fikk dette da noen i 2001 brukte hammer og tagget "*La østkant være østkant*" og "*Stopp jappifiseringa av gamle Oslo*" på skulpturene (Aftenposten 4. oktober 2002 og 16. mai 2003). Året etter kunne en lese i Aftenposten om en rekke andre episoder, under overskriften *Kampen om Gamlebyen*. Også restauranter og kaffebarer har fått unngjelde:

"Svarte malingsflekker preger fortsatt fasaden.

-Det har vært skrevet politiske budskap, eller pøbelstreker kan du si. Noen i området synes at bydelen ikke skal rustes opp og vil ha det slitt og gammelt, sier daglig leder Jarle Baer i Oslo Spiseforretning." (Aftenposten 4. oktober 2002)

Avisen kan også fortelle hvordan en av de første kaffebarene i området opplevde å få en murstein inn gjennom vinduet rett etter oppstart. Gamlebyen Beboerforening har tatt klar avstand fra slike angrep, men uttrykker likevel forståelse for at mange er misfornøyd med utviklingen: "*Vi støtter selvfølgelig ikke slike reaksjoner. Men på den annen side forstår jeg at enkelte kan reagere slik. Kanskje de føler seg overkjørt?" (Aftenposten 4. oktober 2002).*

Konservativ kritikk

Gravearbeidene på operatomten tok til 17. februar 2003, men skepsisen var langt fra borte av den grunn. Aftenpostens Jan E. Hansen var heller mismodig i sin kommentar to dager senere. Han stolte ikke på at politikere eller andre ville klare å styre utviklingen i ønsket retning: "*En ulykksalig skjebne truer operahuset og dets nærmeste omgivelser i Bjørvika. I dag vil ingen se*

---

⁴³ Gamlebyen Beboerforening: <http://www.gamlebyposten.no/default.asp>

eller si det. Helst ikke tenke på det engang, for loddet er kastet, og det er knyttet dyrebar prestisje til de klønete kompromissene som allerede er og fortsatt vil bli inngått.” Særlig hans vektlegging i kommentaren av at operahuset er et prestisjeprosjekt, viser hans ståsted i den foregående lokaliseringsdebatten. Bjørvika-operaen reduseres til et prestisjeprosjekt for Arbeiderpartiet, og merkelappen prestisjeprosjekt, er sjelden særlig positivt ment. Hansen er også ganske sikker i sin sak, når det gjelder hvorfor operaen aldri ble lagt til Vestbanen: *”Den eneste grunnen til at det i dag ikke står et operahus i full virksomhet på Vestbanen, er at viljen til å bygge opera ikke var sterk nok i seg selv. Derfor klarte noen taktikere i Oslo Arbeiderparti å overbevise flere om at operasaken var glimrende egnet som pådriver for en fantasifull byutvikling i Bjørvika og Bispevika.*” Foruten å identifisere hvem han ser på som den ansvarlige part, trekker han også utviklingsplanene for Bjørvika, ikke bare i tvil, men nærmest gjør narr av dem, ved å referere til dem som del av en ”fantasifull” byutvikling.

”Men ingen ansvarlig politiker eller myndighet besvarte det opplagte kontrollspørsmålet: Risikerer vi ikke at bydelen uteblir i årevis, selv om vi får operaen, og at operahusets utforming så vel som plassering blir gjennomført på uoppfylte premisser, fordi de ikke henger på samme greip?”

Dette spørsmålet ble, som nok Hansen var klar over, stilt flere ganger, men evnen å svare på et slikt spørsmål er nok ingen forunt, til det kreves innsikt i fremtiden. Han hadde allerede betvilt mulighetene for en transformasjon i Bjørvika, og for å ytterlige understreke dette, gjorde han det klart at her ville Operaen uansett ikke kunne spille noen vesentlig rolle: *”Bydelens urbane rammer skulle gjøre operaen til et naturlig midtpunkt, til kronen på Bjørvika-verket, innenfor et østlig fokus i hovedstadens sentrum. Det var dette samspillet hokuspokus-argumentasjonen dreide seg om.*” Betegnelsen hokuspokus-argumentasjonen på Bjørvikatilhengerenes argumentasjon, tilkjennegir vel heller ikke noen videre sympati eller respekt for disses synspunkter eller argumenter. Da Hansen muligens har innsett at han kan ha tatt vel hardt i, avrunder han, i tilfelle alt skulle gå vel i Bjørvika, med: *”Hvis vi får oppleve en lykkelig utgang for operahus og bymiljø i Bjørvika og Bispevika, er det på tross av både byplanlegging og forventet levealder”*(Aftenposten 19. februar 2003).

Det var ikke bare, som tidligere nevnt, Klassekampen som formidlet et syn på private utbyggere som udugelige byplanleggere. Aftenposten var ikke i tvil om hvem som burde og kunne (økonomisk sett) bygge byen; *”...det [er] lett å skylde på grådige utbyggere. Men hvis ingen vil betale, blir ingenting bygget. En by som skal vokse, trenger kapitalister.*” Men

likevel var ikke disse kapitalistene helt til å stole på når det gjaldt å skape den kvalitativt gode by:

”Samtidig skal investorer først og fremst tjene penger. Et byggeprosjekt med god inntjening tjener ikke nødvendigvis byens interesser – for å si det svært diplomatisk. Kapitalen vil søke dit den møter minst motstand, i form av begrensninger, krav og pålegg fra det offentlige. Nå nærmer vi oss poenget: Det er politikernes forbannede, vanskelige plikt å styre, les: holde utbyggerne i ørene, ikke la seg presse av engasjerte borgere og ikke overkjøre fagfolkene i utide.” (Aftenposten 23. mars 2004).

Her settes investorenes ønske om avkastning opp mot samfunnets ønske om en best mulig by, en motsetning det ikke synes å komme særlig mange innvendinger mot. Samtidig blir det ikke stilt spørsmål ved planleggenes motiver. Det viker som om de kun skal kunne ha edle hensikter og ikke tenke på egen vinning. Når det kommer til det enkelte byggverk, hender det riktignok ofte at enkelte kritiserer arkitekten for å kun være interessert i å bygge et monument over seg selv, men det vil jeg hevde er gal fokusering på galt sted. I disse tilfeller er det oppdragsgiver som har bestilt et monument, og som i så fall må *'stå til hovedansvar'* for dette. Meget mer produktivt ville det etter min mening være å se på arkitekters og andre planleggeres intensjoner og motiver, når disse blir fremstilt som mer edle en utbyggers og investors. Her blir i hvert fall ansvaret lagt på politikerne for å *'holde utbyggerne i ørene'* (ibid). Enda mer interessant er det at politikerne blir advart mot å *'la seg presse av engasjerte borgere og ikke overkjøre fagfolkene i utide'* (ibid). I Bjørvika, som i andre utbyggingsområder, har ulike pressgrupper engasjert seg for å få gjennomslag for sine synspunkter, men like interessant er det å lese dette i lys av avisens eget sterke engasjement, som et år senere resulterte i den tidligere omtalte diskusjonen om utnyttelsen av tomtene mellom det nye operabygget og Olav Thons Hotell Opera.⁴⁴

Grete Horntvedt plasserte skylden for eventuelle problemer i Bjørvika hos Stortinget: *”Planleggingen av Bjørvika kom skjevt ut fra start. Før noen planer for Bjørvika overhodet var laget besluttet Stortingets flertall å legge den nye operaen på en tilfeldig valgt tomt i Bjørvika. Ingen infrastruktur, ingen åpne plasser eller parker fulgte med vedtaket. Operaen skulle være motoren i byutviklingen het det seg.”* (Aftenposten 4. august 2005).

---

⁴⁴ Sæter og Ruud (2005) nevner særskilt Gamlebyen beboerforening, men også mer saksspesifikke pressgrupper, som *Aksjon for human byutvikling*, har engasjert seg i Bjørvika (Aftenposten 21. mai 2003), sistnevnte som motstandere mot høyhusbebyggelse.

Sammenfatning av ulike kritiske diskurser

Den politiske venstresiden delte mange av de samme bekymringene som enkelte fagfolk har hevdet, samtidig som de samme fagfolkene viser sympatier ovenfor venstresiden. Sistnevnte var særlig kritisk til den governance-styrte byutviklingens neoliberale trekk. Neoliberalismen var uønsket ut fra to hovedinnvendinger, som dreide seg om utstøtningsproblematikken og de folkevalgte organers tap av makt til fordel for private investorer. Særlig kom utstøtningsproblematikken til syne omkring spørsmålet om andel rimelige utleieboliger i Bjørvika. Venstresiden så det som kommunens oppgave å sikre en vis andel leiligheter for mindre bemidlede, slik at ikke bydelen skulle bli en enklave for de aller rikeste. Dette ble det argumentert mot fra konservativt hold, med den begrunnelse at det ville være lite hensiktsmessig å skulle bygge subsidierte boliger på byens aller dyreste tomter, da en ville kunne bygge et mye større antall sosiale boliger et annet sted i byen. Partiet Høyre har da også de senere år benyttet slagordet ”*Mer igjen for pengene*”.⁴⁵

Dokk Holm, og Sæter og Ruud hevdet at dette ble en økonomisk begrunnet og styrt byutvikling, som ikke maktet å skape levende og inkluderende byrom. Med bruk av Aker Brygge og the Docklands og Canary Wharf i London som eksempler, ble det advart mot det som ble sett på som en mulig reprise av disse områdenes påståtte manglende kvaliteter. Disse manglende kvalitetene var begrunnet i strøkens *kvasi-offentlighet*, et aspekt som også ble omtalt i kapittel 3, og de økonomiske forutsetningene som ble lagt til grunn i slike prosjekter, som ikke sikret det ønskede mangfold i de nye områdene.

Et aspekt som knytter operaen til spørsmålet om andelen rimelige boliger i Bjørvika, er indignasjonen over en offentlig tilrettelagt utstøtning av mindre bemidlede fra denne nye bydelen, så å si på forhånd. Særlig etter at det offentlige har brukt store summer på denne nye bydelen, til det som opprinnelig var ment å skulle hjelpe Oslo indre øst og beboerne der. Blant flere av Gamlebyens beboere har nettopp utstøtningsproblematikken, som har fulgt gentrifiseringen av bydelen, vært en spore til dels sterk lokal motstand. Denne problemstillingen kan en ikke vente vil avta når Bjørvika utbygges og bindes sammen med Gamlebyen.

Fra konservativt hold, representert både ved Aftenposten og Høyres Grete Horntvedt, var det også bekymringer for Bjørvika. Jan. E. Hansen mente at grunnen til at operaen ble lagt til Bjørvika Arbeiderpartiets ønske om en utvikling her, noe som han ikke hadde noen særlig tro på. Han mente at dette var gjort mulig på grunn av den lave interessen for operaen i seg

---

⁴⁵ - *Mer igjen for pengene*: <http://www.hoyre.no/Saker/1045323486.47>

selv, og at den kun hadde latt seg bygge på grunn av koblingen mot byutvikling. Dette var et syn som også en annen av Aftenpostens kommentatorer støttet. I mars 2004 beskrev Arnhild Skre operavedtaket (her: fastleggelsen av de økonomiske rammene) som; ”*et tegn på kulturens underordnede status i Norge*”. Hun hadde lite til overs for hvordan Britt Hildeng ønsket å bruke kultur til andre formål enn kulturen selv;

”Målet er ikke gunstigst mulig vilkår for best mulig kunst og forskning. Målet er best mulig kår for utvikling av økonomi og administrasjon. Symbolet på denne tenkningen kommer til å bli Bjørvika-operaen, som fra 2008 skal ligge som en øy blant byggeplasser, motorveier og støy. Det nye tusenårets norske Storting har reist seg et talende monument.”
(Aftenposten 29. mars 2003)

Noe rett har nok både Hansen og Skre, operaen blir bygget som ledd i byutviklingen av Bjørvika, og det kan stilles spørsmål ved om det hadde blitt noe ny opera uten denne koblingen. Men om dette skyldes kulturens svake stilling eller økonomiske avveininger, vil det nok være uenighet om. Aftenposten advarer også mot å la populismen fare vidt, og advarer dermed paradoksalt nok delvis mot seg selv.⁴⁶ Populismeproblematikken er, som tidligere nevnt, også behandlet av andre (Slaatta og Askildsen 2005), og er kan hende sterkest tilstede hos Aften (Aftenposten Aften) som, fordi de er en lokalavis med fallende opplag, nok opplever å bli dratt mellom sterke NIMBY-fokuserte pressgrupper, utbyggere og politikere.⁴⁷

Grete Horntvedts reaksjon er for øvrig på det jevne med de fleste politikeres når de føler seg maktesløse, eller ønsker å flytte fokuset bort fra hva de har, eller ikke har gjort. Opposisjonen i Oslo kommune legger gjerne skylden på Byrådet, mens Byrådet sender den videre til Stortinget. Samtidig har Horntvedt helt rett i at planleggingen av Bjørvika nok startet i gal ende i forhold til tidligere idealer. Bjørvika er her mer på linje med den postmoderne virkeligheten som er beskrevet i *LA skolen*, og situasjonen rundt LA downtowns *Walt Disney Concert Hall*, hvor byen utvikles stykkevis og delt, som en stor mosaikk av ulike felter.

---

⁴⁶ Dette er riktignok hentet fra Aftenposten (morgen), mens saken om operaens nabobygg har versert i Aften (Aftenposten Aften). De to utgavene av Aftenposten har separate redaksjoner og fronter tidvis ulike meninger i enkelte saker.

⁴⁷ NIMBY; ”Not in my backyard”; brukes om lokal utviklings/utbyggingsmotstand. De fleste ønsker byutvikling, men helst ikke i egen bakgård.

Kapittel 6, Avsluttende betraktninger og konklusjoner for oppgaven

I denne oppgaven har jeg sett nærmere på bruken av kultur i byutvikling, og mer spesielt på bruken av kulturbygg som grep i byutvikling. Jeg har valgt å bruke byggingen av nytt operahus i Bjørvika som case. I oppgaven har jeg foretatt en analyse av diskurser rundt byggingen av nytt operahus og transformeringen av Bjørvika.

Diskurser om Operaens lokalisering

På bakgrunn av min analyse av debatten omkring lokaliseringen av nytt operabygg i Oslo, tegner det seg fire meningsfellesskap eller hoveddiskurser, som beskrevet i kapittel 4. Jeg har kalt disse; i) *Opera for Opera*, ii) *Nei til opera*, iii) *Opera der den er* og iv) *Opera for byutvikling*. Av disse tre er etter min oppfatning diskursene i), ii) og iv) de mest interessante. Diskursen iii) *Opera der den er*, samlet liten oppslutning, og ble sett på som verken fugl eller fisk. Selv om det ble framlagt ulike løsninger som mente å skulle løse de fleste av operaens behov innenfor Folketeaterkvartalet, ville en slik løsning kreve at operaen stengte helt, eller flyttet midletidig ut under ombyggingen som ville ta minimum 2 til 3 år, og alternativet klarte ikke å holde på eller underbygge sitt triumfkort, sitt antatt lave kostnad, og ble deretter vraket fullstendig.

De tre gjenstående diskursene viser at det i debatten forelå diametralt motsatte syn på kulturen generelt og opera- (og ballett-) kunstens plass spesielt i samfunnet. *Nei til opera* ii) - diskursen vektla to hovedargumenter. For det første ble ikke operasaken sett på som så viktig at den krevde en handling som å bygge nytt operahus. Det ble påpekt at siden flertallet ikke går i operaen, hadde ikke dette kulturtilbudet nok etterspørsel og interesse. Dernest ble mente man at det ikke var statens oppgave å finansiere slike smale kulturtilbud, men at de derimot kunne komme i stand som følge av privat initiativ og finansiering. Innad i feltet, det vil si blant de aktørene som fremmet og opprettholdt diskursen, var det dog ulik vektlegging av disse poengene. I FrP, var stort sett alle som uttalte seg enige om at en eventuell finansiering måtte være privat, et standpunkt som passer til et generelt syn på at smale kulturtilbud burde være selvfinansierende. Derimot var det mindre oppslutning om det ståsted at operakunsten som kulturuttrykk manglet interesse. Her var det delte meninger, fra Per Sandberg som etter eget utsagn ikke var særlig interessert i kulturpolitikk, til Carl I. Hagen som mente at et operabygg kunne ha noe for seg i Bjørvika. Peter N Myhre utalte først at nytt operahus (på

Vestbanen) var en knakende god ide, men senere har han uttalt seg mindre i den saken, - men gjerne fortalte pressen at han liker å gå i operaen.

Innenfor diskursene *Opera for Opera* (i) og *Opera for byutvikling* (iv) hadde naturligvis ikke synet på Operaen som et uinteressant kulturobjekt noen gjenklang, og heller ikke at finansiering av Operaen ikke skulle være en statlig oppgave. Disse to diskursene, som ble båret frem av et klart flertall i Stortinget i hele perioden, var representerte derimot to svært ulike ståsteder i synet på kunsten generelt og spesielt operakunstens rolle i samfunnet. De som stod for *Opera for opera* (i) -diskursen, forfektet at nytt operahus burde bygges for operasakens egen skyld, for å bedre kunstens betingelser og for samfunnets, for hvem kulturen utgjør en viktig del av. Innenfor diskursen; *Opera for byutvikling* (iv) -diskursen framholdt at operaen og det nye operabygget ikke kunne sees isolert fra andre oppgaver. Men i motsetning til operamotstanderene (ii), som mente at dette utlukkete satsing på opera overhode, la de som var opptatt av byutviklingsaspektet (iv) vekt på hva operaen kunne bidra med på andre samfunnsfelter. Ved å plassere operaen i Bjørvika, ville en kunne en oppnå, ikke bare å gi DNO bedre arbeidsforhold og gjøre operaen mer tilgjengelig, men også å hjelpe i gang utviklingen av en sentralt, men lenge neglisjert område i Oslo sentrum. Dertil ble det hevdet at å oppgradere denne delen av Oslo sentrum øst, Bjørvika, ville kunne bidra til å hjelpe de da depriverte delene av Oslo indre øst, hvis situasjon da var på den politiske agendaen. Blant dem som kan sies å tilhøre *Opera for opera* (i) -diskursen, som rommet dem som var mest opptatt av operaen i seg selv, ble dette betraktet som en undervurdering av operaen i seg selv. De hevdet at de som var opptatt av byutviklingsperspektivet (iv) ikke så på operaen som et verdig nok satsingsområde i seg selv, og fryktet at denne koblingen mellom kultursatsing og byutvikling i beste fall kunne gå på operaens bekostning, og i verste fall føre til at operaens stilling ikke ville bli bedret, og i ytterste konsekvens direkte skadeildene. Denne frykten var begrunnet i usikkerheten rundt alt fra finansiering, byggegrunn og Bjørvikas manglende karakter som strøk hvis et operabygg var verdig å plasseres i. Denne uenigheten omkring kulturens stilling i samfunnet er ikke av ny dato, og den har senere blusset opp, senest i debatten om kunstens stilling i 'det nye Norge', sentrert rundt kunstner og kommentator Linn Ullmann og kulturminister Trond Giske (Ap) (Aftenposten 9. mars og 13. mars 2006 m.fl.).

Diskurser om Operaens rolle for og i byutviklingen av Bjørvika

Problemstillingens andre ledd gikk på hvilken rolle Operaen har hatt i debatten omkring utviklingen av Bjørvika, hvilke argumenter som ble brukt, og hvilke aktører som fremførte disse.

I kapittel 5 viste jeg til tre områder; ”byplan og arkitektur”, ”frigjøring av havnearealene” og ”veiomlegging og senketunnel”, hvor det, ut i fra medias dekning, kan hevdes at Stortingets vedtak om lokalisering av nytt operahus i området har bidratt til å lette iverksettelsen av transformasjonsprosessen av bydelen.

I den videre debatten om utviklingen av Bjørvika, tegnet det seg flere ulike diskurser som i flere tilfeller stod klart i opposisjon til hverandre. På den ene siden var diskursen om kultur som drivkraft i byutviklingen. Denne var en videreføring av den diskursen som ønsket en lokalisering av Operaen til Bjørvika, og som ble omtalt i kapittel 4 og tidligere i dette kapitlet; *Opera for byutvikling*. Jeg har derfor ikke brukt så mye plass på denne diskursen i kapittel 5, men vist blant annet hvordan Lars Olav Fosse i sin artikkel (Fosse 2001) var optimistisk med tanke på å overføre erfaringer fra Bilbao til norske forhold. I opposisjon til denne sto flere diskursive ståsteder. Jeg har kalt disse; 1) ”*Bilbaosyndromet*”, 2) *Diskurser om neoliberal og entrepenørpolitisk inspirert byutvikling*, 3) *Venstresiden innvendinger*, 4) *Lokal motstand* og 5) *Konservativ kritikk*. Disse diskursene representerte mennesker som delte mange av de samme bekymringene. Kritikken rettet seg særlig mot den governance-pregede byutviklingens neoliberale trekk. Politikken ble kritisert ut i fra ulike tilnærminger, men en kan se klare likhetstrekk med kritikken mot postmodernistisk byutvikling, som Dear (2001) viste til, og som ble behandlet i kapittel 3.

Diskursen, som jeg har kalt, ”*Bilbaosyndromet*” innebar først og fremst en kritikk av det som ble sett på som en ukritisk og ureflektert implementering av importerte teorier, basert på politiske og ideologiske (neoliberale) fremfor faglige grunner. Innenfor kritiske diskurser om neoliberal byutvikling, den andre av de fem diskursene jeg har beskrevet, ble det hevdet at denne måten å utvikle byer på ikke maktet å skape levende og inkluderende byrom. Det ble advart mot et resultat som innbefattet bystrøk med påståtte manglende kvaliteter. Disse manglende kvalitetene var begrunnet i strøkernes *kvasi-offentlighet*, et aspekt som også er omtalt i kapittel 3, og de økonomiske forutsetningene som ble lagt til grunn for slike prosjekter, som ble hevdet å ikke sikret det ønskede mangfold i byen. Venstresidens innvendinger (den tredje diskursen) var særlig rettet mot andelen rimelige boliger i Bjørvika, og de uttrykte indignasjon over det som ble sett på som en offentlig tilrettelagt utstøtning av

mindre bemidlede fra denne nye bydelen. Den lokale motstandens diskurs (den fjerde diskursen) har hatt en viktig drivkraft i utstøtningsproblematikken, som har fulgt gentrifisering av bydelen. Den konservative diskursen (den femte diskursen), målbar andre bekymringer. Lokaliseringen av operaen til Bjørvika ble sett på som et politisk prosjekt fra Arbeiderpartiet, begrunnet i et ønske om en utvikling i bydelen. Denne diskursen er på mange måter en videreføring av *Opera for Opera* -diskursen fra lokaliseringsdebatten. De hadde liten tro på byutviklingsprosjektet i Bjørvika. Det ble hevdet at dette prosjektet var gjort mulig på grunn av den lave interessen for operaen i seg selv, og at nytt operahus kun hadde latt seg bygge på grunn av koblingen mot byutvikling.

Sammenfatning av hoveddiskurser

Jeg har i denne oppgaven prøvd å belyse ulike diskurser i debatten rundt lokalisering av nytt operahus og operaens innvirkning på utviklingen av Bjørvika. I arbeidet har jeg avdekket hovedmotsetningene som går igjen mellom flere av de ulike diskursene. Dette er den diametralt ulike oppfatningen av kunsten plass og oppgave i samfunnet. Både i lokaliseringsdebatten og i debatten om Operaens rolle i Bjørvika kan en se tre klart divergerende diskurser; a) *Opera som noe mindre interessant*, b) *Opera som et mål i seg selv* og c) *Opera - også et middel for noe mer enn seg selv*.

Opera som noe mindre interessant

Motstanden mot å bygge nytt operahus, som ble hevdet innenfor diskursen ”*Nei til Opera*”, var i stor grad begrunnet med at opera ikke ble sett på som viktig nok til at det kunne forsvares å bruke offentlige midler på dette. Et paradoks her er at FrP, som hevder å være et liberalistisk parti, ikke i større grad synes å interessere seg for postmoderne (eller neoliberal) byutvikling, som de teoretisk sett burde være tilhengere av. Dette skyldes nok blant annet partiets populistiske legning, som ikke åpner for en ideologisk eller økonomisk teoretisk tilnærming til politikken. Dertil har de postmoderne ”byutviklingsverktøyene”, som entreprenørpolitikk og governance blitt omfavnet av politiske partier langt utover de rent neoliberale. Dette har blitt omtalt som tegn på en høyredreining i politikken, internasjonalt eksemplifisert med Tony Blairs *New Labour*, som har tatt opp flere neoliberale elementer etter toryenes Margaret Thatcher, særlig innen den økonomiske politikken. Her hjemme har tidligere finansminister Per Kristian Foss (H) rost sin politiske motstander, nåværende finansminister Kristin Halvorsen (SV), for hennes økonomiske politikk og fremholdt at:

”Høyre ligger nærmere SV enn FrP i synet på den økonomiske politikken” (Aftenposten 10. mai 2006 a). Dette sa han selvsagt ikke uten baktanke om et retorisk og politisk poeng, men det er ikke desto mindre et interessant aspekt ved dagens politiske situasjon, hvor det ikke nødvendigvis er de partier som hevder å være liberale som fører liberal politikk. Denne diskursen kunne også like gjerne blitt referert til som den populistiske.

Opera som et mål i seg selv

Synet på kunst, som noe som bør satses på for kunstens egen del, selvsagt med den begrunnelse at det vil være til samfunnets nytte og glede, var bindeledd for flere diskurser. ”Opera for Opera”-diskursen fra lokaliseringdebatten hadde klare likheter med den konservative kritikken i byutviklingsdebatten. Innenfor begge diskursene var man klart skeptiske til å skulle bruke Operaen til å oppnå andre mål enn kunstens beste, noe som ble betraktet som en nedvurdering av kulturens egenverdi. Den Norske Opera og partiet Høyre var viktige premissleverandører innenfor denne diskursen, men også andre kulturpersonligheter og profilerte kulturpolitikere, slik som Åse Kleveland (fram til 1998) ønsket et nytt operahus for operaens egen del. En klar parallell her blir Linn Ullmanns kritikk av kulturminister Trond Giske og hans kulturpolitikk. Dette kunstsynet kan også knyttes til modernismen, som i særlig grad var opptatt av kunstens renhet og at denne ikke måtte besudles, noe som med nødvendighet ville skje om ikke kunstnerne beholdt sin frihet. Innenfor en slik forståelse er det selvsagt skremmende når politikere eller andre ønsker å trekke inn kunsten som et virkemiddel i et politisk prosjekt.

Opera - også et middel for noe mer enn seg selv

Bruken av kunst og kultur som et virkemiddel for å løfte en bydel, som var Gamle Oslo Arbeiderpartis mål, og som senere ble omdefinert til å først og fremst utvikle Bjørvika, har klare likhetstrekk med Trond Giskes ønske om å bruke kulturen til å lette integreringen av nye landsmenn i det norske samfunnet. Kultur ble sett på som noe som ikke bare kunne, men burde brukes, for å oppnå goder i samfunnet, som byggesteiner i en vedvarende samfunnsbygningssprosess. Kunsten skulle utgjøre bindemiddelet i samfunnsstrukturen og knytte samfunnsborgerne sammen. Parallelt med dette sosialdemokratiske prosjektet, har også kultur fått en stor betydning som virkemiddel i postmoderne stedsmarkedsføring og byutvikling. Å promotere byer som kulturbyer har blitt en av de mest brukte strategiene innen internasjonale konkurransen om innbyggere, investeringer og turister.

Avslutende betraktninger

Diskursene som framtrer i debattene om Operaen og Bjørvika har tydeliggjort ulike tilnærminger til byutvikling og samfunnsbygging. De målbærer ulike idealer for kulturens stilling og oppgave i samfunnet. Som nevnt i kapittel 2, har flere, blant dem Sharon Zukin (1989, 1995) kritisert bruken av kultur for å fremme byutvikling. Særlig har denne kritikken fokusert på hvem den satsingen er til nytte og glede for. Her hjemme har samfunnsgeograf Guro Voss Gabrielsen (2003) fremført en lignende kritikk, hvor hun har problematisert bruken av kultur i utviklingen og markedsføringen av Oslo. Hun beskriver resultatet av denne politikken som: *”Den nye byen for den bemidlede normalitet”* (Voss Gabrielsen 2003: 142).

Man kan imidlertid også ha en mer pragmatisk tilnærming. Selv om det kan kritiseres at Operaens plassering i Bjørvika på ingen måte kan hjelpe vanskeligstilte i Oslo indre øst, er det vel kanskje ingen grunn til å ikke utnytte de fordelene en slik plassering kan gi. Som Aftenposten selv påpekte; å sette gode formål opp mot hverandre er sjelden særlig konstruktivt. Og et godt tiltak bør ikke utelukkes på grunn av enkeltes negative politiske assosiasjoner

Ut fra analysen kan en trekke at kultur kan brukes som en brekkstang i byutviklingen, men ikke nødvendigvis på grunn av kultur og kulturlivets egenskaper som sådan, men den rolle den kan spille i kobling opp mot andre utviklingsprosjekt, hvor denne koblingen kan være en potent kraft i byutviklingen. Det er vanskelig å si hva som ville vært resultatet om Operaen var blitt lokalisert til Vestbanen, men det vil ikke være unaturlig å tro at utviklingen av Bjørvika og kan hende store deler av resten av Fjordbyen da ville gått betraktelig tregere. Spesielt har koblingen mellom nasjonalt og lokalt har virket positivt på prosessen, og har sanket støtte til diskursen om Opera og byutvikling i bredere lag, noe som var nødvendig for å oppnå tilstrekkelig politisk og finansiell støtte. Ved å forene flere ulike diskurser, som kunne ha problemer med å stå alene, klarte den overordnede diskursen; *Opera - også et middel for noe mer enn seg selv*, å styrke seg på bekostning av de andre diskursene.

Kilder

- Allmendinger, Philip, 1998, Planning Practice and the Post-modern Debate, *International Planning Studies*, Vol. 3, No. 2, 227-248
- Allmendinger, Philip, 2001, *Planning in Postmodern Times*, Routledge, London
- Alvesson, Mats og Kaj Skjöldberg, 1994, *Tolkning och reflektion, Vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*, Studentlitteratur, Lund
- Barthes, Roland, 1994, *I tegnets tid, Utvalgte artikler og essays*, Pax, Oslo
- Bergsli, Heidi, 2005, Entreprenørpolitikk og byutvikling, Byutvikling og globale trender, Aspen, Jonny (red.), *By og byliv i endring, Studier av byrom og handlingsrom i Oslo*, Scandinavian Academic Press, Oslo
- Bowitz, Einar og Jan Høegh, 2005, Bytransformasjon – mister kommunene grepet eller gir de det fra seg?, Fimreite, Anne Lise og Tor Medalen (red.), *Governance i norske storbyer, Mellom offentlig styring og privat initiativ*, Spartacus Forlag, Oslo
- Bull, Grete, Torbjørn Hansen og Ragnhild Haug, 1971, *Å bo i drabantby, Ammerud II*, Norges Byggeforskningsinstitutt, Oslo
- Butenschøn, Peter og Tone Lindheim, 1987, *Det nye Oslo, Idéer og prosjekter for bykjernen*, Dreyers Forlag, Oslo
- Davis, Mike, 1990, *City of Quartz, Excavating the Future in Los Angeles*, Verso, New York
- Dear, Michael & Flusty, Steven, 1998, Postmodern Urbanism, *Annals of the Association of American Geographers*, Vol. 88, No. 1, s.50-72, Blackwell Publishers, Malden, MA
- Dear, Michael, 2001, The Postmodern Turn, Claudio Minca (ed.), *Postmodern Geography, Theory and Praxis*, Blackwell Publishers, Oxford
- Derrida, Jaques, 2006, *Dekonstruksjon, Klassiske tekster i utvalg*, Spartacus, Oslo
- Evans, Graeme, 2001, *Cultural planning, an urban renaissance?*, Routledge, London
- Fairclough, Norman, 1995, *Critical Discourse Analysis, The Critical Study of Language*, Longman, London
- Felberg, Knut, Berit Børte og Tor Birger Strøm, 2003, *Bærekraft i Bjørvika, Kulturoppfølgingsprogram*, Forslag til Bystyret 24.03.03, Bærekraftprogrammet i Bjørvika, Eiendoms- og Byfornyelsesetaten, Havnevesenet, Plan- og Bygningsetaten, Statens Vegvesen Region Øst, Statsbygg og ROM Eiendomsutvikling/Oslo-S Utvikling, Oslo
- Fimreite, Anne Lise, Tor Medalen og Jacob Aars, 2005, By-governance, Fimreite, Anne Lise og Tor Medalen (red.), *Governance i norske storbyer, Mellom offentlig styring og privat initiativ*, Spartacus Forlag, Oslo

- Fiskum, Ingebjørg (red.), 2003, *En by i endring. Bjørvika – porten til det nye Oslo*, Ernst & Young AS (Eget forlag), Oslo
- Fosse, Lars Olav, 2001, Med transformasjonen av Bilbao som læremester, *Plan, Tidsskrift for samfunnsplanlegging, byplan og regional utvikling, No. 1*, s.4-7, Universitetsforlaget, Oslo
- Guttu, Jon, 2003, *Den gode boligen, Fagfolks oppfatning av boligkvalitet gjennom 50 år*, Arkitekthøgskolen i Oslo, Unipub AS, Oslo
- Hagen, Kåre, Anne Britt Djuve, Pernille Vogt, 1994, *Oslo: den delte byen?*, FAFO-rapport 161, Forskningsstiftelsen FAFO, Oslo
- Hall, Tim & Phil Hubbard, 1996, "The Entrepreneurial City: New Urban Politics, New Urban Geographies?", *Progress in Human Geography, Vol. 20, No. 2*, s.153-174, Arnhold, London
- Harvey, David, 1989, "From Managerialism to Entrepreneurialism: The Transformation in Urban Governance in Late Capitalism", *Geografiska Annaler, Series B, Human Geography*, s.3-17.
- Harvey, David, 1999, The Geography of Capitalist Accumulation, Agnew, John, David N. Livingstone & Alisdair Rogers (eds.) *Human Geography, An Essential Anthology*, Blackwell Publishers, Malden, MA
- Harvold, Kjell, Bjørn Moen og Arvid Strand, 2005, Om virkelighetsoppfatninger blant konsulenter og deres oppdragsgivere, Fimreite, Anne Lise og Tor Medalen (red.), *Governance i norske storbyer, Mellom offentlig styring og privat initiativ*, Spartacus Forlag, Oslo
- Holcomb, Bravel, 1994, City Make-overs: marketing the post-industrial city, Gold, John Robert & Stephen V. Ward (ed.), *Place Promotion: The Use of Publicity and Marketing to Sell Towns and Regions*, John Wiley & Sons Ltd., Hoboken
- Hveem, Helge, 1996, *Makt og velferd i det globale samfunn, Teorier i internasjonal politisk økonomi*, Universitetsforlaget, Oslo
- Jacobs, Jane, 1961, *The Death and Life of Great American Cities*, Random House, New York
- Jensen, Rolf, 2004, Hvordan styre arealbruk og transport når "governance" erstatter "governing"?, *Plan, Tidsskrift for samfunnsplanlegging, byplan og regional utvikling*, No. 5/04, 4-11
- Kleven, Terje og Kjell A. Harvold, 1990, En modell for kommunal planlegging, Kommunene Sentralforbund og Miljøverndepartementet (red.), *Planlegging og Handling*, Kommuneforlaget, Oslo
- Kommunal- og arbeidsdepartementet, 1995, *Stortingsmelding nr. 14 (1994-95) Om levekår og boforhold i storbyene*, Oslo
- Koolhaas, Rem & Bruce Mau, 1997, *S, M, L, XL*, The Monacelli Press, Inc., New York

- Kultur- og kirkedepartementet, 2002, *Stortingsproposisjon nr. 48 (2001-2002), Nytt operahus i Bjørvika*, Oslo
- Kulturdepartementet, 1998, *Stortingsproposisjon nr. 37 (1997-98) Om nytt operahus*, Oslo
- Landry, Charles, 2000, *The Creative City, A Toolkit for Urban Innovators*, Comedia, Earthscan, London
- Le Corbusier, 1997, *Towards a New Architecture*, Architectural Press, Oxford
- Leitner, Helga & Eric Sheppard, 1998, "Economic Uncertainty, Inter-Urban Competition and the Efficacy of Entrepreneurialism", Hall, T. and P. Hubbard (ed.), *The Entrepreneurial City, Geographies of Politics, Regime and Representation*, John Wiley & Sons Ltd., Chichester
- Ley, David & Caroline Mills, 1993, "Can There be a Postmodernism of Resistance in the Urban Landscape?", Knox, P.L. (ed.), *The Restless Urban Landscape*, Prentice Hall
- Ley, David, 1994, "Gentrification and the politics of the new middle class", *Environment and Planning D: Society and Space, Volume 12*, s.53-74
- Ley, David, 1996, *The New Middle Class and the Remaking of the Central City*, Oxford,
- Löfgren, Anders, 2000, "A thousand years of loneliness? Globalization from the perspective of a city in a European periphery", *Geoforum, No 31*, s.501-511, Elsevier Science Publishers B.V.
- Lyotard, Jean-François, 1984, *The Post Modern Condition: A Report on Knowledge*, Manchester University Press, Manchester
- Marshall, Richard, 2001, "Remaking the image of the city: Bilbao and Shanghai", Marshall, Richard (ed.) *Waterfronts in Post-Industrial Cities*, Spon Press, London
- Mitchell, Don, 2001, "Postmodern Geographical Praxis? The Postmodern Impulse and the War against Homeless People in the 'Post-justice' City", Claudio Minca (ed.), *Postmodern Geography, Theory and Praxis*, Blackwell Publishers, Oxford
- Odelstinget, 2002, Beslutning nr. 97 (2001-2002), om endring i lov av 8.juni 1984 nr. 51 om havner og farvann m.v. (havne- og farvannsloven)
- Oslo kommune, 2004, *Kommuneplan 2004, Oslo mot 2020*, Vedtatt av Oslo bystyre 26.05.2004 (Sak 255)
- Østerberg, Dag, 1998, *Arkitektur og Sosiologi i Oslo, en sosio-materiell fortolkning*, Pax, Oslo
- Peet, Richard, 1998, *Modern Geographical Thought*, Blackwell Publishers, Oxford
- Reiertsen, Elsa og Elisabeth Thue, 1996, *De tusen hjem, Den Norske Stats Husbank 1946 – 1996*, Ad Notam Gyldendal/Husbanken, Oslo

- Robins, Kevin, 1997, Hva i all verden er en postmoderne by?, Aspen, Jonny og John Pløger (red.) *På sporet av byen, Lesninger av senmoderne byliv*, Spartacus Forlag A/S, Oslo
- Robinson, Guy M., 1998, *Methods and Techniques in Human Geography*, John Wiley & Sons Ltd., Chichester
- Sæter, Oddrun og Marit Ekne Ruud, 2005, *Byen som symbolsk rom, Bypolitikk, stedsdiskurser og gentrifisering i Gamle Oslo*, Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi ved UiO, og Byggforsk, Oslo
- Sæterdal, Anne og Thorbjørn Hansen, 1969, *Ammerud I, Planlegging av en bydel*, Norges Byggforskningsinstitutt, Oslo
- Sehested, Karina, 2002, *Nætværksstyring i byer, Hva med planlægningen og demokratiet?* Jurist- og Økonomforbundets Forlag, København
- Short, John Rennie & Yeong-Hyun Kim, 1999, *Globalization and the City*, Longman, Harlow
- Slaatta, Tore og Solveig Askildsen, 2005, Arkitektur og journalistikk: Nyhetsmedienes roller i Tullinløkka-saken, *Kunst og Kultur, No. 1, Årgang 88*, s.23-35, Universitetsforlaget, Oslo
- Smith, Mark J., 2003, *Social Science in Question*, Sage Publications Ltd, London
- Smith, Neil, 1987, Of yuppies and housing: gentrification, social restructuring, and the urban dream, *Environment and Planning D: Society and Space, Vol. 5*, s.151-172
- Smith, Neil, 2002, New Globalism, New Urbanism: Gentrification as Global Urban Strategy, *Antipode, A Radical Journal of Geography, Vol. 34, No. 3*, s.427-450, University Press, Oxford
- Soja, Edward, 2000, *Postmetropolis, Critical studies of cities and regions*, Blackwell Publishers, Oxford
- Statsbygg, 2001, *Operasjon Bjørvika, Nyhetsbrev om nytt operahus, No. 3*, Oslo
- Thagaard, Tove, 2003, *Systematikk og innlevelse, En innføring i kvalitativ metode*, Fagbokforlaget, Bergen
- Unstad, Marit E. og Jon Christophersen, 1999, Kriminalitetsforebyggende bygging, Skouen, Tina (red.), *Den trygge byen, Kriminalitetsforebyggende planlegging*, Norsk Form, Oslo
- Voss Gabrielsen, Guro, 2003, Kultur i byutviklingen, - et spill for kongetribunen, Butenschøn, Peter og Maren Hersleth Holsen (red.), *Til stede, Byens rom*, Formskrift, Oslo
- Wessel, Terje, 1983, *Byfornyelse i indre Oslo, fordelingsvirkninger og befolkningsmessige endringer*, Hovedfagsoppgave i Geografi, Universitetet i Bergen
- Wessel, Terje, 2003, *Towards a Constructive Use of LA Urbanism*, Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi, UiO, Oslo

Aviser

- Aftenposten (Atekst) 04.09.1989 Vestbanen til Operaen!
- Aftenposten (Atekst) 05.09.1989 Hele Operaen i tog til Vestbanen
- Aftenposten (Atekst) 06.09.1998 – Gjerne opera på Vestbanen
- Aftenposten Aften (Atekst) 11.10.1991 Arier på Vestbanen
- Aftenposten (Atekst) 10.03.1993–Bygg ut Folketeaterkvartalet: En ny opera til under halv pris
- Aftenposten Aften (Atekst) 13.08.1993 Oslo øst trenger operaen
- Aftenposten Aften (Atekst) 06.12.1994 Ny Oslo-opera kan bli ny hovedflyplass-sak
- Aftenposten Aften (Atekst) 27.04.1995 Hva slags operahus vil Oslo få? Kostnadsberegnet til 1200 mill.kr.
- Aftenposten Aften (Atekst) 26.01.1996 Opera-sluttspurten nærmer seg
- Aftenposten Aften (Aftenposten Interaktiv) 05.06.1996 Leder; Ap.-prestisje rir Bjørvikas fremtid
- Aftenposten (Atekst) 26.08.1996 GALLUPA: VESTBANEN FREMFOR BJØRVIKA Liten støtte til ny opera
- Aftenposten Aften (Atekst) 25.09.1996 Nytt operahus? – Nei, takk
- Aftenposten (Atekst) 16.12.1996 - Opera gjør ikke Oslo Øst mer vital
- Aftenposten (Atekst) 15.01.1997 Kleveland bak ny plan om opera i Bjørvika
- Aftenposten (Atekst) 02.02.1997 De eldre i Jaglands hus, Opera eller enerom? – Ja takk, begge deler!
- Aftenposten (Aftenposten Interaktiv) 06.02.1997 Leder; Jagland som Populist
- Dagbladet (dagbladet.no) 16.02.1997 Farvel, Bjørvika
- Aftenposten (Aftenposten Interaktiv) 19.02.1997 Operasaken: Avklaring i 5. Akt
- Aftenposten (Aftenposten Interaktiv) 07.03.1997 Lover ny opera innen 2005
- Aftenposten Aften (Aftenposten Interaktiv) 20.03.1997 Leder; Opera-saken utsatt igjen
- Aftenposten (Aftenposten Interaktiv) 09.04.1997 Birkeland lei for ny opera-utsettelse
- Aftenposten (Aftenposten Interaktiv) 02.05.1997 Bystyret vil ha opera i Bjørvika
- Aftenposten (Aftenposten Interaktiv) 02.10.1997 Birkeland: Opera på Vestbanen
- Aftenposten (Aftenposten Interaktiv) 19.12.1997a Regjeringen vil ha opera på Vestbanen
- Aftenposten (Atekst) 19.12.1997b Oslo Ap. Varsler hard kamp om opera-plasseringen
Operakampen fortsetter i Stortinget
- Aftenposten (Aftenposten Interaktiv) 21.12.1997– Det billigste alternativet
- Aftenposten (Aftenposten Interaktiv) 21.12.1997 Leder; Beslutning, med avgjørelse senere
- Nationen (nationen.no) 27.12.1997 Leder; Anne og operaen
- Dagsavisen (dagsavisen.no) 28.12.1997 Konfliktfylt byfornyelse

Aftenposten (Aftenposten Interaktiv) 27.02.1998 a De tålmodiges dag

Aftenposten (Aftenposten Interaktiv) 27.02.1998 b – Århundrets kulturbygg

Aftenposten (Aftenposten Interaktiv) 27.02.1998 c Full Ap.-sprekk i operasaken

Aftenposten (Aftenposten Interaktiv) 05.03.1998 a Ap. Den alvorligste operatrussel

Aftenposten (Aftenposten Interaktiv) 05.03.1998 b Ap. Kritikk av Hildeng

Aftenposten (Aftenposten Interaktiv) 06.03.1998 Partileder i hardt vær

Aftenposten (Aftenposten Interaktiv) 13.03.1998 Eks-byråder snur i opera-saken

Aftenposten (Aftenposten Interaktiv) 14.03.1998 Oslo Ap. insisterer på Bjørvika-opera

Aftenposten (Aftenposten Interaktiv) 15.03.1998 Oslo Ap. Står fast på Bjørvika

Aftenposten (Aftenposten Interaktiv) 16.03.1998 – Nei til nytt operabygg nå

Aftenposten (Aftenposten Interaktiv) 31.03.1998 – Opera i Bjørvika ikke dyrere

Aftenposten (Aftenposten Interaktiv) 17.04.1998 Hagen: -legg operaen i Bjørvika

Aftenposten (Aftenposten Interaktiv) 22.04.1998 – En stor skuffelse

Aftenposten (Aftenposten Interaktiv) 22.04.1998b Ikke flertal for noe opera-alternativ

Aftenposten (Aftenposten Interaktiv) 23.04.1998 Rene tilfeldigheter kan avgjøre Operaens skjebne.

Aftenposten (Aftenposten Interaktiv) 23.04.1998b – Opera-seier etter 13 kampår

Aftenposten (Aftenposten Interaktiv) 24.04.1998 Hildengs hjemmeseier

Aftenposten (Aftenposten Interaktiv) 27.04.1998 Bjørvika-arkitekten synger ut

Aftenposten (Aftenposten Interaktiv) 29.04.1998 Fortsatt kamp for Vestbanen i Ap.

Aftenposten (Aftenposten Interaktiv) 18.05.1998 Fossum: Lånke er arrogant

Aftenposten (Aftenposten Interaktiv) 22.05.1998 – Sentrumpartiene med opera-svik

Dagbladet (dagbladet.no) 06.06.1998 Bjørvika har alle fordeler

Dagsavisen (dagsavisen.no) 15.06.1998 Første opera i Bjørvika

Aftenposten (Aftenposten Interaktiv) 16.06.1998 a Derfor kan vedtaket om opera-plassering glippe i kveld

Aftenposten (Aftenposten Interaktiv) 16.06.1998 b Opera-plassering like uavklart

Aftenposten (Aftenposten Interaktiv) 16.06.1998 c – En meget trist dag

Aftenposten (Aftenposten Interaktiv) 16.06.1998 d Ingen avklaring etter debatten

Dagsavisen (dagsavisen.no) 17.06.1998 Byutvikling eller kulturpolitikk

Aftenposten (Aftenposten Interaktiv) 19.10.1998 Ap.-toppene lover å slåss mot volden

Aftenposten (Aftenposten Interaktiv) 25.11.1998 Ap.-topper i havn

Aftenposten (Aftenposten Interaktiv) 13.01.1999 Urbane havnelandskap

Aftenposten (Aftenposten Interaktiv) 15.01.1999 – Byrådet innfører anarki

Aftenposten (Aftenposten Interaktiv) 24.01.1999 Vil flytte havnen ut av Oslo

Nationen (nationen.no) 18.03.1999 Truer med operaopprør

Dagbladet (dagbladet.no) 26.03.1999 Bjørvika og den store byvisjonen

Nationen (nationen.no) 26.03.1999 – Opera i Bjørvika god distriktpolitikk

Dagsavisen (dagsavisen.no) 27.03.1999 a Inviterer Anne til Bjørvika

Dagsavisen (dagsavisen.no) 27.03.1999 b Opera

Aftenposten (Aftenposten Interaktiv) 07.05.1999 Byplansjefen på banen, -Fjordbyen vil presse seg frem

Dagsavisen (dagsavisen.no) 27.05.1999 Her skal operaen ligge

Aftenposten (Aftenposten Interaktiv) 28.05.1999 Landstein truer med Bjørvika-nei

Dagsavisen (dagsavisen.no) 30.05.1999 Slapp av Bondevik

Aftenposten (Aftenposten Interaktiv) 04.06.1999 Strid om Vestbane-bygg kan rives

Aftenposten (Aftenposten Interaktiv) 05.06.1999 Høyre: Bjørvika bør ikke prioriteres i veiplanen

Dagsavisen (dagsavisen.no) 15.06.1999 Et vedtak i blinde?

Aftenposten (Aftenposten Interaktiv) 15.06.1999 Endelig et vedtak i overmoden sak

Aftenposten (Aftenposten Interaktiv) 16.06.1999 –Operaen er endelig vår!

Aftenposten (Aftenposten Interaktiv) 16.06.1999 b Ballettdanser mot strømmen gav sjefen et gledeskyss

Dagsavisen (dagsavisen.no) 16.06.1999 a Festemning i Operaen!

Dagsavisen (dagsavisen.no) 16.06.1999 b Jubel i operaen!

Aftenposten (Aftenposten Interaktiv) 23.06.1999 Samtidsmuseet ønsker allianse med Bjørvika

Dagbladet (dagbladet.no) 11.08.1999 – Krise? Hvilken boligkrise?

Aftenposten (Aftenposten Interaktiv) 18.11.1999 Hvor er byen i Bjørvika?

Aftenposten (Aftenposten Interaktiv) 23.06.2000 Megler om operatomten

Dagsavisen (dagsavisen.no) 27.09.2000 Bjørvika inn i planen

Aftenposten (Aftenposten Interaktiv) 31.10.2000 a Havnedirektør i hardt vær

Aftenposten (Aftenposten Interaktiv) 31.10.2000 b Kong Hanssen av Havnen

Aftenposten (Aftenposten Interaktiv) 25.01.2001 Byfornyelse som kulturell verdikamp

Dagsavisen (dagsavisen.no) 14.03.2002 Vil ha opera-omkamp

Aftenposten 20.03.2002 ”Bilbaosyndromet” i norsk byutvikling

Aftenposten Aften (Aftenposten Interaktiv) 02.04.2002 Fremtidens fjordby

Aftenposten (Aftenposten Interaktiv) 19.04.2002 Bilistene må betale 1,2 mrd. for Bjørvika

Aftenposten (Aftenposten Interaktiv) 22.04.2002 Gjennombrudd for Bjørvika

Aftenposten (Aftenposten Interaktiv) 24.05.2002 Vil fjerne Bjørvika-hinder

Aftenposten (Aftenposten Interaktiv) 17.06.2002 Opera til maks 3,3 milliarder kroner

Aftenposten (Aftenposten Interaktiv) 18.06.2002 Den absurde kunst

Aftenposten (Aftenposten Interaktiv) 23.09.2002 Bjørvika-utbygging til 36 milliarder
Aftenposten (oslopuls.no) 04.10.2002 Kampen om Gamlebyen
Aftenposten (Aftenposten Interaktiv) 08.01.2003 Vil ha Oslo som kulturby i 2011
Aftenposten (Aftenposten Interaktiv) 19.02.2003 Opera uten bymiljø
Klassekampen (klassekampen.no)13.03.2003 Oslo by er til salgs
Aftenposten (Oslopuls.no) 16.05.2003 Full stopp for prestisjepark
Aftenposten (Aftenposten Interaktiv) 21.05.2003 Aksjonister krever svar før valget
Aftenposten (Aftenposten Interaktiv) 11.08.2003 Bare 250 av 5000 boliger i Bjørvika blir billige
Aftenposten, leder(Aftenposten Interaktiv) 12.08.2003 Høyre lar seg presse
Aftenposten (Aftenposten Interaktiv) 14.08.2008 Raser mot Høyres Bjørvika-uttalelser
Dagsavisen (dagsavisen.no) 31.08.2003 Rimelige boliger i Bjørvika
Klassekampen (klassekampen.no)10.10.2003 Klar til kamp for byen
Aftenposten (Aftenposten Interaktiv) 23.03.2004 Hvem former byen?
Aftenposten (Oslopuls.no) 29.03.2004 Kulturen er underordnet
Aftenposten (Aftenposten Interaktiv) 15.06.2004 Ekstra år med bomring i Oslo
Aftenposten (Aftenposten Interaktiv) 07.10.2004 Prislappen har økt til 4,5 milliarder, Revurder hele Bjørvika-tunnelen
Aftenposten (Aftenposten Interaktiv) 24.02.2005 En av tre måtte flytte fra byfornyelsen
Dagbladet, Magasinet 19.03.2005 Det blir ikke by av det
Dagens Næringsliv 29.03.2005 Bjørvika over Aker Brygge
Dagsavisen (dagsavisen.no) 30.04.2005 Byen for de små tanker
Aftenposten (Aftenposten Interaktiv) 07.06.2005 Oslo blir neppe kulturby i 2011
Aftenposten Aften (Aftenposten Interaktiv) 30.06.2005 Operaen mures inne
Aftenposten Aften (Aftenposten Interaktiv) 01.07.2005 a Krever omkamp
Aftenposten Aften (Aftenposten Interaktiv) 01.07.2005 b Bjørvikas sanne ansikt
Aftenposten Aften (Aftenposten Interaktiv) 01.07.2005 c Innemurt opera
Aftenposten (Aftenposten Interaktiv) 01.08.2005 Gamlebyen vil ikke bli ung
Aftenposten Aften (Aftenposten Interaktiv) 02.08.2005 Politikk og realiteter i Bjørvika
Aftenposten (Aftenposten Interaktiv) 04.08.2005 Utviklingen av Bjørvika
Aftenposten (Aftenposten Interaktiv) 20.11.2005 En byplanlegging på avveie
Aftenposten (Aftenposten Interaktiv) 09.03.2006 Kulturens plass i det nye Norge
Aftenposten (Aftenposten Interaktiv) 13.09.2006 Det svarte puslespillet
Dagens Næringsliv 12-17.04.2006 Hundremetersbølgen
Aften (Aftenposten Aften) (Oslopuls.no) 18.04.2006 Hva vil kle Operaen best?
Aften (Aftenposten Aften) (Oslopuls.no) 21.04.2006 a Ber politikerne lytte til folket

Aften (Aftenposten Aften) (Oslopuls.no) 21.04.2006 b Ber Regjeringen gripe inn i Bjørvika
Aften (Aftenposten Aften) (Aftenposten Interaktiv) 28.04.2006 En operahusdebatt som halter
Aftenposten (Aftenposten Interaktiv) 10.05.2006 a Foss: - Nærmere SV enn FrP
Aften (Aftenposten Aften) 10.05.2006 b En ny strategi for kultur